

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ, ΛΑΡΙΣΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ»

«Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΧΟΛΕΒΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ

ΛΑΡΙΣΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2018 – 2019

Πίνακας περιεχομένων

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	v
ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	vi
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	vii
Περίληψη	viii
Abstract	x
1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	- 1 -
1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΟΡΩΝ	- 2 -
1.1.1. Κοινωνική Οικονομία.....	- 2 -
1.1.2. Κοινωνικές Επιχειρήσεις	- 5 -
1.2. ΑΞΙΕΣ - ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	- 6 -
1.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	- 9 -
2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	- 20 -
2.1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	- 22 -
2.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	- 23 -
2.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ.....	- 23 -
2.4. ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	- 25 -
2.4.1. Στρατηγικές Διαχείρισης Κινδύνων	- 27 -
2.4.2. Σχέδιο δράσης για τη στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη - Ελλάδα	- 28 -
3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	- 30 -
3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....	- 30 -
3.2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	- 33 -
3.3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	- 40 -
3.3.1. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις	- 41 -
3.3.2. Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.....	- 45 -
4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	- 48 -
4.1. ΓΕΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΦΟΡΕΩΝ Κ.ΑΛ.Ο.	- 49 -
4.2. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟ ΜΗΤΡΩΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ	

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Μ.Κ.Ε.)	- 50 -
4.2.1. Διαγραφή των Κοιν.Σ.Επ. από το Μ.Κ.Ε.	- 54 -
4.3. ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	- 55 -
4.4. ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	- 58 -
4.5. ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	- 64 -
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	- 93 -
Βιβλιογραφία	- 95 -

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 2.1 : Η θέση της Κοινωνικής Οικονομίας	σελ. 3
---	--------

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1 : Φορείς της κοινωνικής οικονομίας ανά θεσμικό τομέα βάσει του Ευρωπαϊκού Συστήματος εθνικών και περιφερειακών Λογαριασμών της ΕΕ	σελ. 4
Πίνακας 3.2 : Έμμισθη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες και ενώσεις στην ΕΕ	σελ. 11
Πίνακας 3.3 : Έμμισθη απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας	σελ. 12
Πίνακας 3.4 : Εξέλιξη της έμμισθης απασχόλησης στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη	σελ. 13
Πίνακας 3.5 : Αμειβόμενη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, ταμεία αλληλασφάλισης, ενώσεις, ιδρύματα και συναφείς φορείς. ΕΕ (2014-15)	σελ. 16
Πίνακας 3.6 : Αμειβόμενη απασχόληση στην κοινωνική οικονομία σε σύγκριση με τη συνολική αμειβόμενη απασχόληση Ευρωπαϊκή Ένωση (2014-15)	σελ. 17
Πίνακας 3.7 : Εξέλιξη της αμειβόμενης απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία της Ευρώπης	σελ. 18
Πίνακας 3.8 : Εξέλιξη της αμειβόμενης απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία της Ευρώπης	σελ. 35

Πίνακας 3.9 :	Άλλες νομικές μορφές των εταιρειών και των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη	σελ. 36
Πίνακας 3.10 :	Νομική αναγνώριση της ΚΟ ή του καθεστώτος των ΚΕ	σελ. 39
Πίνακας 3.11 :	Στοιχεία φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας (ν.4019/2011)	σελ. 59
Πίνακας 3.12 :	Νομική μορφή φορέων Κοινωνικής Οικονομίας (ν.4019/2011)	σελ. 59
Πίνακας 3.13 :	Στοιχεία Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα	σελ. 61
Πίνακας 3.14 :	Κατανομή ανά έτος των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας	σελ. 64
Πίνακας 3.15 :	Στοιχεία των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. (Ν.4430/2016) στην Περιφέρεια Θεσσαλίας	σελ. 66
Πίνακας 3.16 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2012	σελ. 71
Πίνακας 3.17 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2013	σελ. 71
Πίνακας 3.18 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2014	σελ. 73
Πίνακας 3.19 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2015	σελ. 75
Πίνακας 3.20 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2016	σελ. 76
Πίνακας 3.21 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2017	σελ. 77
Πίνακας 3.22 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2018	σελ. 80
Πίνακας 3.23 :	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2019	σελ. 84
Πίνακας 3.24 :	Κατανομή των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ. της Περιφέρειας Θεσσαλίας ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	σελ. 90

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 4.1 : Ο αριθμός των Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. ανά έτος ίδρυσης	σελ. 60
Διάγραμμα 4.2 : Λόγοι διαγραφής φορέων του ν.4019/2011	σελ. 63
Διάγραμμα 4.3 : Λόγοι διαγραφής φορέων του ν.4430/2019	σελ. 63
Διάγραμμα 4.4 : Κατανομή των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας 2012-2019	σελ. 65
Διάγραμμα 4.5 : Κατάσταση εγγεγραμμένων Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019	σελ. 69
Διάγραμμα 4.6 : Αριθμός μελών εγγεγραμμένων Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019	σελ. 69
Διάγραμμα 4.7 : Ύψος συνεταιριστικής μερίδας Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019	σελ. 70

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του ΠΜΣ Πλήρους Φοίτησης του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας : «Η βιωσιμότητα των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Περιφέρεια Θεσσαλίας » έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος και το κείμενο είναι γραμμένο με τα δικά μου λόγια και δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής από τρίτες πηγές. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο».

Σταυρούλα Χολέβα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Τρύφων Κοροντζή, τόσο για την άριστη συνεργασία και άμεση επικοινωνία, όσο και για τις χρήσιμες συμβουλές που μου παρείχε ενθαρρύνοντας και καθοδηγώντας με κατά την επίβλεψη αυτής.

Επίσης, να ευχαριστήσω θερμά τα άλλα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής, κ.κ. Στέφανο Κόφφα και Αχιλλέα Αναγνωστόπουλο που ως διδάσκοντες καθηγητές του μαθήματος “Κοινωνική Πολιτική & Στρατηγική”, μου κίνησαν το ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θεματικό πεδίο που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την επιλογή του θέματος της παρούσας εργασίας, καθώς και όλους τους διδάσκοντες καθηγητές που συμμετείχαν στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα για τις γνώσεις που μας μετέφεραν, ιδίως τον καθηγητή κ. Λάμπρο Σδρόλια, τον Διευθυντή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, για όλα όσα μας πρόσφερε ως ακαδημαϊκός και ως άνθρωπος.

Τέλος, ευχαριστώ ολόψυχα όλους τους εμφανείς και αφανείς ανθρώπους που ήταν δίπλα μου και συνέβαλαν, ο καθένας ξεχωριστά και με τον δικό του τρόπο, στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας και στην επίτευξη του στόχου μου.

Περίληψη

Η εξέταση των συνθηκών δημιουργίας – ανάπτυξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ως πυλώνα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα, αποτελεί το θέμα της παρούσας έρευνας. Επέλεξα το θέμα αυτό διότι δεν άπτεται μόνο της Οικονομικής Επιστήμης και των οικονομικών δεδομένων, αλλά έχει και κοινωνικές προεκτάσεις, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, σε μια περίοδο πολύπλευρης κρίσης σε επίπεδο οικονομικό αλλά και θεσμικό, κοινωνικό, ηθικό. Σε μια περίοδο που η αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων, η υποστήριξη των αδυνάτων, η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, η εξασφάλιση αξιοπρεπούς εργασίας με παράλληλη προσφορά στο σύνολο, προβάλλουν πιο απαραίτητες από ποτέ. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξεταστεί ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο, η δημιουργία και η ανάπτυξη των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων σε εθνικό επίπεδο, να αποτυπωθεί η εξέλιξη αυτών στην Ελλάδα και ειδικότερα να διερευνηθεί η βιωσιμότητα τους στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε βασίζεται στην μελέτη της ελληνικής & διεθνούς βιβλιογραφίας, της Ελληνικής Νομοθεσίας και στην αξιοποίηση στοιχείων που αντλήθηκαν από το Γενικό Μητρώο Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, τη μόνη ηλεκτρονική βάση δεδομένων που τηρείται από το Τμήμα Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, στην οποία εγγράφονται οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και στην οποία αποτυπώνεται η υφιστάμενη κατάσταση των φορέων αυτής και ειδικότερα των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Με βάση το παραπάνω υλικό, έγινε προσπάθεια για την διευκρίνιση των όρων της Κοινωνικής Οικονομίας και των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, του πλαισίου λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων και της σημασίας αυτών, καθώς και να παρουσιαστεί πώς ο θεσμός εφαρμόστηκε σε επίπεδο εθνικό αλλά και σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας. Η έρευνα επικεντρώθηκε στην διερεύνηση δημιουργίας, λειτουργίας και ανάπτυξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών της Επιχειρήσεων Περιφέρειας Θεσσαλίας σε σχέση και με αντιστοίχιση με όσα λαμβάνουν χώρα σε εθνικό επίπεδο.

Από τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε, γίνεται σαφές ότι η ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας εμποδίζεται όχι μόνο από το κράτος και την ίδια την κοινωνία, αλλά και από τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης-οργανισμού και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματία. Ο ατομικός ρόλος του Κοινωνικού Επιχειρηματία είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την δημιουργία και την βιώσιμη ανάπτυξη μιας Κοινωνικής Επιχείρησης.

Λέξεις – Κλειδιά : Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Κοινωνικές Επιχειρήσεις, Οικονομία Αλληλεγγύης, Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.)

Abstract

The study of conditions for the creation and development of Social Cooperative Enterprises at national and regional level, which form a pillar of the Social Economy in Greece, constitutes the theme of this research. The subject was selected on the premise that it is not only related to Economic Science and economic data, but it also has social implications in a time of multilateral crisis embracing financial, institutional and moral aspects. It is an era that the solidarity among people, the support of the weak, the elimination of social exclusion, the provision of decent employment and social contribution are of utmost importance. The aim of the present research is to examine the sector of Social Economy at national and European level, the creation and development of Social Cooperative Enterprises at national level, to study their development in Greece and in particular to investigate their viability in the Region of Thessaly. The methodology followed is based on the study of Greek and international bibliography, existing Greek legislation and the exploitation of data extracted from the General Register of Social and Solidarity Entities, the only online database maintained by the Department of Social and Solidarity Entities Registry included in the Ministry of Labor and Social Affairs, which reflect the current situation of these institutions and in particular Social Cooperative Enterprises in Greece.

Considering the above mentioned material, it has been attempted to clarify the terms of the Social Economy and Social Enterprises, the operating framework and the significance of the Social Enterprises, as well as to show how the institution has been implemented at national and regional level.

The research focused on investigating the creation, operation and development of Social Cooperative Enterprises in the Region of Thessaly in relation to what is currently happening at a national level. Concluding, it becomes evident that the development of Social Economy and Social Entrepreneurship sector is hindered not only by the state and society itself, but also by the nature of the business organization and the personal characteristics of the entrepreneur. The individual role of the Social Entrepreneur is one of the key factors contributing to the creation and sustainable development of a Social Enterprise.

Key words : Social Economy, Social Entrepreneurship, Social Enterprises, Solidarity Economy, Social Cooperative Enterprises (S.C.E.)

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Αρχικά, από την θεώρηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκύπτει ότι απουσιάζει ένας πλήρης και σαφής ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας (στο εξής ΚΟ)που να έχει υιοθετηθεί από όλους, ωστόσο διαπιστώνεται ότι άλλες φορές εξετάζεται δίνοντας έμφαση στα μέρη από τα οποία συνίσταται και άλλες φορές δίνεται έμφαση στα χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων και του τρόπου οργάνωσης αυτών που την συνιστούν. Η πρώτη αντιμετώπιση αναφέρεται ως «θεσμική – νομική προσέγγιση» και εντοπίζει τρεις μορφές που συγκροτούν την ΚΟ, τους συνεταιρισμούς, τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις και διάφορες ενώσεις που αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα είτε παράγοντας προϊόντα είτε παρέχοντας υπηρεσίες σε διάφορους τομείς (πολιτιστικό, κοινωνικό, αθλητικό, εκπαίδευσης, ανάπτυξης κ.λ.π.). Η δεύτερη αναφέρεται ως «κανονιστική ή ηθική προσέγγιση» και εξετάζει τους στόχους – σκοπούς των οργανισμών, τον τρόπο διαχείρισης τους, την διαδικασία με την οποία παίρνουν αποφάσεις και τέλος τις προτεραιότητες τους. Πρόκειται όπως θα δούμε παρακάτω για δύο προσεγγίσεις που η μία συμπληρώνει την άλλη στην προσπάθεια τους να αποσαφηνίσουν την έννοια της ΚΟ¹ (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007).

Επίσης το ίδιο διαπιστώνεται και στον προσδιορισμό των εννοιών της «Κοινωνικής Επιχείρησης» ή της «Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας» που όπως αναφέρεται στη μελέτη που εκπονήθηκε από το CIRIEC (2012:24) εντοπίζονται δύο τρόποι εξέτασης:

- a. « η αγγλοαμερικανική προσέγγιση αποτελείται από ποικίλα ρεύματα τα οποία ορίζουν με διαφορετικό τρόπο τη σφαίρα της κοινωνικής επιχείρησης, περιλαμβάνοντας εκείνους που θεωρούν ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποτελούν τις εταιρείες της αγοράς που αντιστοιχούν στις κερδοσκοπικές οργανώσεις που υπηρετούν κοινωνικούς σκοπούς, έως εκείνους των οποίων ο ορισμός της κοινωνικής επιχείρησης επικεντρώνεται αποκλειστικά στην κοινωνική καινοτομία και την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, ανεξαρτήτως της μορφής ιδιοκτησίας της επιχείρησης (δημόσια, ιδιωτική με βάση το κεφάλαιο ή αυτό που νοείται με τον όρο «κοινωνική οικονομία» στην Ευρώπη)».
- b. «η προσέγγιση της ηπειρωτικής Ευρώπης που συνοψίζεται στις μελέ-

---

¹ https://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/Basikes_Ennoies.pdf

τες και τις προτάσεις του διεθνούς δικτύου έρευνας EMES (International research network), το οποίο θεωρεί τις εταιρείες αυτές ως αποτέλεσμα της συλλογικής επιχειρηματικότητας στη σφαίρα της κοινωνικής οικονομίας και οι οποίες καθορίζονται από τρεις βασικούς δείκτες (στην οικονομική και κοινωνική διάσταση και στη διάσταση της διοικητικής διάρθρωσης)».

1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΟΡΩΝ

Οι όροι όπως η «κοινωνική οικονομία», «ο τρίτος τομέας», «η οικονομία αλληλεγγύης» ή «η εναλλακτική οικονομία», «ο μη κερδοσκοπικός τομέας», «ο εθελοντικός τομέας», «ο ιδεαλιστικός τομέας» κλπ. χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο ως συνώνυμα. Συγκεκριμένα, οι όροι κοινωνική οικονομία, τρίτος τομέας και οικονομία αλληλεγγύης χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά, με αποτέλεσμα να αγνοούνται οι σημαντικές διαφορές στις έννοιες στις διάφορες χώρες² (Moulaert F., Ailenei O., 2005).

Στη συνέχεια επιχειρείται η αποσαφήνιση των εννοιών της ΚΟ και της Κοινωνικής Επιχείρησης (στο εξής ΚΕΠ), οι οποίες αποτελούν αντικείμενα της εργασίας, δεδομένων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω.

1.1.1. Κοινωνική Οικονομία

Σύμφωνα με την προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε από τους Levesque, Malo και Girard (1999), υπάρχει ένας «τρίτος τομέας», διαφορετικός από τον παραδοσιακό «δημόσιο τομέα εξυπηρέτησης» και τους τομείς της ιδιωτικής αγοράς, που συνδυάζει: τα επίσημα και ανεπίσημα στοιχεία σε επίπεδο οργάνωσης (αγορά, κράτος, εθελοντισμός, αυτοβοήθεια και της εγχώριας οικονομίας), την παραγωγή και την αξιοποίηση αγαθών και υπηρεσιών που βασίζονται στην αγορά και τη μη εμπορική διάθεση, τους νομισματικούς και τους μη χρηματικούς πόρους στο επίπεδο χρηματοδότησης³ (Moulaert F., Ailenei O., 2005).

Επίσης σύμφωνα με τους Defourny & Monzo'n Campos (1992) η ΚΟ ορίζεται

² <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.7883&rep=rep1&type=pdf>

³ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.7883&rep=rep1&type=pdf>

ως «ο χώρος της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους» ⁴(Moulaert F., Ailenei O., 2005).

Σύμφωνα με την Αδάμ (2014:13-14), η «κοινωνική οικονομία βρίσκεται στο επίκεντρο της οικονομικής δραστηριότητας ανάμεσα στο κράτος, την αγορά και την κοινότητα και, αντίστοιχα, ανάμεσα στις κυρίαρχες λειτουργικές τους αρχές, δηλαδή την αγοραία, τη μη αγοραία και τη μη χρηματική οικονομία (βλ. Σχ. 2.1). Η θέση της εξηγεί τη μοναδικότητά της (δεν ανάγεται αποκλειστικά σε κανέναν από τους άλλους τομείς), τη δυσκολία της μονοσήμαντης πολιτικής της οριοθέτησης, καθώς και την πολλαπλότητα των προκλήσεων που αντιμετωπίζει (ανταγωνισμός στην αγορά, τήρηση υποχρεώσεων απέναντι στο κράτος, διατήρηση κοινοτικών δεσμών και σχέσεων). Εν κατακλείδι, η θέση της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί ταυτόχρονα τη δύναμη και την αδυναμία της» (Αδάμ Σ., 2014:13-14).

Σχήμα 2.1 Η θέση της Κοινωνικής Οικονομίας (Αδάμ Σ., 2014)

Στη μελέτη «Πρόσφατες εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», η οποία ανατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική

⁴ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.7883&rep=rep1&type=pdf>

Επιτροπή (ΕΟΚΕ) και εκπονήθηκε από το CIRIEC (2017:11) ο ορισμός της ΚΟ που αντιστοιχεί στα εθνικά λογιστικά συστήματα έχει ως εξής: «Το σύνολο των ιδιωτικών, επίσημα οργανωμένων επιχειρήσεων, με αυτόνομη λήψη αποφάσεων και ελεύθερη συμμετοχή, οι οποίες δημιουργήθηκαν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών τους μέσω της αγοράς με την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών, ασφάλισης και χρηματοδότησης, όπου η λήψη αποφάσεων και η τυχόν διανομή κερδών ή πλεονασμάτων μεταξύ των μελών δεν συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις εισφορές των μελών, κάθε ένα εκ των οποίων έχει μία ψήφο, ή όπου εν πάση περιπτώσει οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από δημοκρατικές, συμμετοχικές διαδικασίες» (βλ. Πίνακα 3.1).

Πίνακας 3.1 Φορείς της κοινωνικής οικονομίας ανά θεσμικό τομέα βάσει του Ευρωπαϊκού Συστήματος εθνικών και περιφερειακών Λογαριασμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣΛ 2010) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017).

ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΣΛ 2010		ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (S11)	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεταιρισμοί (εργαζόμενοι, γεωργικά προϊόντα διατροφής, καταναλωτές, εκπαίδευση, μεταφορές, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, κοινωνικός τομέας κλπ.) • Κοινωνικές επιχειρήσεις • Άλλες επιχειρήσεις που βασίζονται σε συμπράξεις • Άλλοι ιδιωτικοί παραγωγοί (ορισμένες συμπράξεις και άλλα νομικά πρόσωπα) • Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας • Μη χρηματοοικονομικές εταιρείες που ελέγχονται από την κοινωνική οικονομία

ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΣΛ 2010		ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	Χρηματοοικονομικές εταιρείες (S12)	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστωτικοί συνεταιρισμοί • Εταιρείες αλληλασφάλισης⁵ και εταιρείες αμοιβαίας πρόνοιας • Ασφαλιστικοί συνεταιρισμοί • Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας
	Γενική κυβέρνηση (S13)	—
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	Νοικοκυριά (S14) ⁶	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένης σημασίας μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά
	Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά (S15)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύλλογοι κοινωνικής δράσης⁷ • Ιδρύματα κοινωνικής δράσης • Άλλοι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που εξυπηρετούν νοικοκυριά (πολιτιστικοί, αθλητικοί κλπ.)

1.1.2. Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Παράλληλα παρατηρείται ότι δεν ακολουθείται μια ενιαία προσέγγιση ως προς τον ορισμό της ΚΕΠ όπως αναφέρεται παρακάτω.

Η ΚΟ περιλαμβάνει ιδιωτικές επίσημα οργανωμένες οντότητες, που αναφέρονται συχνά ως ΚΕΠ, με αυτόνομη λήψη αποφάσεων και ελεύθερη

⁵ Εξαιρουμένων των οργανισμών διαχείρισης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και, γενικά, των αλληλασφαλιστικών εταιρειών με υποχρεωτική συμμετοχή και όσων ελέγχονται από εταιρείες που δεν ανήκουν στην κοινωνική οικονομία.

⁶ Ο τομέας των νοικοκυριών (S14) περιλαμβάνει ελεύθερους επαγγελματίες και ομόρρυθμες εταιρείες χωρίς νομική προσωπικότητα που είναι παραγωγοί εμπορεύσιμων προϊόντων και δεν ανήκουν στην κοινωνική οικονομία. Περιλαμβάνει επίσης μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς περιορισμένου μεγέθους («περιορισμένης σημασίας») που δεν είναι παραγωγοί εμπορεύσιμων προϊόντων και αποτελούν μέρος της κοινωνικής οικονομίας.

⁷ Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που είναι ιδιωτικοί παραγωγοί μη εμπορεύσιμων προϊόντων, με εθελοντική συμμετοχή και με στρατηγική και λειτουργική αυτονομία, ο σκοπός των οποίων συνίσταται στην επίτευξη στόχων κοινωνικής πρόνοιας μέσω της προμήθειας ή παροχής αγαθών και κοινωνικών ή βασικών υπηρεσιών δωρεάν ή σε τιμές ασήμαντες από οικονομική άποψη, σε άτομα ή ομάδες προσώπων που είναι ευάλωτα, κοινωνικά αποκλεισμένα ή διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού. Οι οργανώσεις αυτές αποτελούν τον τρίτο τομέα κοινωνικής δράσης, ο οποίος, προφανώς, αποτελεί μέρος της Κοινωνικής Οικονομίας

συμμετοχή που παράγουν μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες για νοικοκυριά και των οποίων τα τυχόν πλεονάσματα δεν μπορούν να ιδιοποιηθούν από τους οικονομικούς φορείς που τις δημιουργούν, τις ελέγχουν ή τις χρηματοδοτούν αλλά διατίθενται για την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012:14).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011:2) με την ανακοίνωσή της «Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα» ορίζει τις ΚΕΠ ως αναπόσπαστο μέρος της ΚΟ και αναφέρει ότι *«μια κοινωνική επιχείρηση, φορέας της κοινωνικής οικονομίας, είναι μια επιχείρηση της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η ύπαρξη θετικού κοινωνικού αντικτύπου παρά η δημιουργία κερδών για τους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους της. Δραστηριοποιείται στην αγορά παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες με επιχειρηματικό τρόπο, και χρησιμοποιεί τα κέρδη κυρίως για κοινωνικούς σκοπούς. Υπόκειται σε υπεύθυνη και διαφανή διαχείριση, ιδίως συνδέοντας τους εργαζόμενούς της, τους πελάτες της και τους παράγοντες που εμπλέκονται στις οικονομικές δραστηριότητες της»*. Η Επιτροπή ωστόσο δεν επιδιώκει να παράσχει έναν κανονιστικό ορισμό δεσμευτικό για όλους (μόνο εάν τα ρυθμιστικά μέτρα ή κίνητρα απαιτούν να καθοριστεί επακριβώς το πεδίο εφαρμογής), που θα οδηγούσε σε ένα κανονιστικό κλοιό, σεβόμενη την ποικιλομορφία των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών επιλογών, καθώς και την ικανότητα καινοτομίας των κοινωνικών επιχειρηματιών.

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται η έλλειψη σαφούς και αυστηρού ορισμού της έννοιας και της εμβέλειας της ΚΟ και της ΚΕΠ. Επίσης σύμφωνα με τη μελέτη που διεξήχθη από το CIRIEC (2017) στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης ανέκυψε ένα νέο κύμα εννοιών, και τονίζεται ότι τα ζητήματα αυτά υποκρύπτουν όχι μόνον έλλειψη συναίνεσης σχετικά με την ονομασία που πρέπει να χρησιμοποιείται, αλλά και μια κρυφή πολιτική να μην σημειωθεί πρόοδος σε αυτόν τον τομέα.

1.2. ΑΞΙΕΣ - ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Όπως επισημάνθηκε παραπάνω, ο εννοιολογικός προσδιορισμός της ΚΟ και της ΚΕΠ παρουσιάζει διαφοροποιήσεις. Ωστόσο, από αρκετούς συγγραφείς, ερευνητές, μελετητές, βασιζόμενους άλλοτε στις αξίες και άλλοτε στις αρχές αυτών, επιχειρείται, όπως θα φανεί παρακάτω, η αποσαφήνιση των όρων.

Το Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της ΚΟ στην Ελλάδα το οποίο συντάχθηκε από την Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και

Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (2013:3) παρατηρεί πως αν και τα κράτη-μέλη της ΕΕ υιοθετούν ποικίλα θεσμικά πλαίσια και ορολογίες εντούτοις εμπνέονται από κοινές αξίες όπως:

- i) η αλληλεγγύη,
- ii) η κοινωνική συνοχή,
- iii) η υπεροχή του ατόμου έναντι του κεφαλαίου,
- iv) η κοινωνική υπευθυνότητα,
- v) η δημοκρατική λήψη αποφάσεων, και
- vi) η επανεπένδυση των κερδών προς όφελος της επιχείρησης και της κοινωνίας.

Οι αξίες αυτές είναι σύμφωνες με τις βασικές αρχές που προβλέπει η Χάρτα των Αρχών της ΚΟ που προωθείται από τη Μόνιμη Διάσκεψη Ευρωπαϊκών Συνεταιρισμών, Εταιρειών Αλληλασφάλισης, Ενώσεων και Ιδρυμάτων (CEP-CMAF), το αντιπροσωπευτικό θεσμικό όργανο σε επίπεδο ΕΕ.

Αυτές οι βασικές αρχές είναι (CIRIEC, 2012: 19):

- α) πρωταρχική σημασία του ανθρώπου πάνω από το κεφάλαιο
- β) εθελοντική και ισότιμη συμμετοχή
- γ) δημοκρατικός έλεγχος από τα μέλη
- δ) συνδυασμός του ατομικού και γενικού συμφέροντος
- ε) αλληλεγγύη και υπευθυνότητα
- στ) αυτόνομη λειτουργία και ανεξαρτησία από το κράτος
- ζ) δέσμευση ότι η πλειονότητα των πλεονασμάτων θα επενδύεται για τη βιώσιμη ανάπτυξη και για την παροχή υπηρεσιών στα μέλη και την κοινότητα

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011:5) προτείνει μια περιγραφή η οποία βασίζεται σε αρχές που είναι κοινές στα περισσότερα κράτη μέλη, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τις οποίες προτίθεται να σεβαστεί και χρησιμοποιεί τον όρο «κοινωνική επιχείρηση» για τις επιχειρήσεις:

- για τις οποίες ο κοινωνικός ή κοινωνιακός στόχος κοινού συμφέροντος είναι ο λόγος ύπαρξης της εμπορικής δραστηριότητας, που συχνά εκφράζεται με υψηλό επίπεδο κοινωνικής καινοτομίας,
- των οποίων τα κέρδη επανεπενδύονται κυρίως στην υλοποίηση του εν

λόγω κοινωνικού στόχου,

- και των οποίων ο τρόπος οργάνωσης ή το σύστημα κυριότητας αντικατοπτρίζει την αποστολή τους, με βάση δημοκρατικές ή συμμετοχικές αρχές ή αποσκοπώντας στην κοινωνική δικαιοσύνη .

Πρόκειται συνεπώς για:

- επιχειρήσεις που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες ή/και αγαθά και υπηρεσίες σε ένα ευάλωτο κοινό (πρόσβαση στη στέγαση, πρόσβαση στην περίθαλψη, βοήθεια στους ηλικιωμένους ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ένταξη των ευπαθών ομάδων, φύλαξη παιδιών, πρόσβαση στην απασχόληση και στην κατάρτιση, διαχείριση της εξάρτησης, κλπ.)· ή/και
- επιχειρήσεις των οποίων ο τρόπος παραγωγής των αγαθών ή υπηρεσιών επιδιώκει έναν κοινωνικό στόχο (κοινωνική και επαγγελματική ένταξη μέσω της πρόσβασης στην εργασία μειονεκτούντων ατόμων ιδίως λόγω της χαμηλής ειδίκευσής τους ή κοινωνικών ή επαγγελματικών προβλημάτων που προκαλούν ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση), αλλά των οποίων η δραστηριότητα μπορεί να καλύπτει αγαθά ή υπηρεσίες άλλα εκτός των κοινωνικών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011:2-3) .

Σύμφωνα με την Αδάμ (2014:13-14) η ΚΟ περιλαμβάνει όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που διενεργούνται από συλλογικές πρωτοβουλίες και διακατέχονται από τις παρακάτω αρχές:

- Προηγείται η ικανοποίηση των αναγκών των μελών τους και της ευρύτερης κοινότητας, έναντι του κέρδους
- Έχουν ανεξαρτησία όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας τους
- Ακολουθούν δημοκρατική διαδικασία για τη λήψη αποφάσεων με βάση την αρχή «ένα μέλος-μία ψήφος» ανεξάρτητα από τη συνεισφορά του κάθε μέλους στο κεφάλαιο.
- Τα μέλη και οι εργαζόμενοι/ες έχουν προτεραιότητα, στη διανομή των κερδών, από το κεφάλαιο.

1.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η σημερινή κοινωνία η οποία βρίσκεται σε μια έντονη μεταβατική περίοδο, τη λεγόμενη κρίση, οδήγησε σε νέες κοινωνικές και οικονομικές ισορροπίες. Όσο εντείνεται η πολύπλευρη αυτή κρίση, η οποία κλιμακώνεται στην πολιτική, στην οικονομία και στους κοινωνικούς θεσμούς του εικοστού αιώνα, τόσο πιο ουσιαστικός γίνεται ο ρόλος του ατόμου, όχι πια σαν απλού πολίτη, αλλά σαν μέλους μιας ομάδας ειδικής δράσης (Παπαδημητρίου και Μακρυδημήτρης, 1995).

Στα μέσα του 19ου αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες οργανώσεις ΚΟ και όπως επισημαίνει ο Rifkin (Μπάρδα 2016:156), «σήμερα, ωστόσο που δεν μπορούν πλέον ο εμπορικός και ο δημόσιος τομέας να καλύψουν ορισμένες από τις θεμελιώδεις ανάγκες των λαών, οι άνθρωποι δεν έχουν άλλη εκλογή από να αρχίσουν να φροντίζουν για άλλη μια φορά τον εαυτό τους, επανα-εδραιώνοντας βιώσιμες κοινότητες υπό μορφή χαρακωμάτων, για να προστατευτούν». Αυτές οι πρωτοβουλίες εντάσσονται στην κοινωνική οικονομία, τον «τομέα των πολιτών» (civic ή citizen sector), η πιο επιτυχής ονομασία γιατί περιέχει την έννοια του πολίτη που δρα εθελοντικά. Από πολλούς ωστόσο ερευνητές, ακαδημαϊκούς και στελέχη αναφέρεται και σαν ο «τρίτος τομέας» ή ο «ανεξάρτητος τομέας» ή ο «κοινωνικός τομέας»⁸ (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007) και ασκούν αντίστοιχα κοινωνικο-οικονομικές και κοινωνικο-πολιτικές δράσεις με την μορφή συνεταιριστικών επιχειρήσεων, αλληλοβοηθητικών φορέων, μη κερδοσκοπικών ενώσεων και συλλογικών επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούν με τη νομική μορφή του συνεταιρισμού ή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας.

Η ΚΟ διαδραματίζει σημαντικό -και αυξανόμενο- ρόλο στην οικονομία της αγοράς, με την οποία λειτουργεί μαζί, αλλά και παράλληλα. Διασφαλίζοντας ότι η οικονομική αποδοτικότητα εξυπηρετεί κοινωνικές ανάγκες, η κοινωνική οικονομία δημιουργεί πραγματική αλληλεξάρτηση μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων αντί να υποτάσσει τα μεν στα δε (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017:7).

Σύμφωνα με τη μελέτη «η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση» που εκπονήθηκε από το CIRIEC (2012:34) για την ΕΟΚΕ, η ΚΟ στην Ευρώπη «είναι πολύ σημαντική τόσο για τον άνθρωπο όσο και για την οικονομία παρέχοντας

---

⁸ http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/Basikes_Emoies.pdf

έμμισθη απασχόληση σε περισσότερα από 14,5 εκατομμύρια ανθρώπους, ή ποσοστό περίπου 6,5% του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ-27. Αυτά τα μακροοικονομικά μεγέθη υπογραμμίζουν το γεγονός ότι πρόκειται για μια πραγματικότητα που δεν μπορεί και δεν πρέπει να αγνοηθεί από την κοινωνία και τους θεσμούς που την απαρτίζουν. Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι, με ορισμένες εξαιρέσεις, η κοινωνική οικονομία είναι σχετικά μικρή στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ σε σύγκριση με τα «παλαιότερα» 15 κράτη μέλη. Συνεπώς, για να μπορέσει η κοινωνική οικονομία να αναπτύξει το πλήρες δυναμικό της στις χώρες αυτές, χρειάζεται να φτάσει τουλάχιστον στο ίδιο επίπεδο με άλλες χώρες στην ΕΕ. Επιπλέον παρατηρείται ότι η αύξηση της κοινωνικής οικονομίας σε σχέση με την αύξηση του συνολικού πληθυσμού τις περιόδους 2002-03 και 2009-10 ήταν ταχύτερη και από ποσοστό 6% του συνολικού ευρωπαϊκού έμμισθου εργατικού δυναμικού αυξήθηκε σε 6,5%, και από 11 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε 14,5 εκατομμύρια».

Επίσης σημαντική είναι η ΚΟ και στην Ελλάδα αφού παρέχει σε πάνω από 117 χιλιάδες ανθρώπους έμμισθη απασχόληση, δηλαδή ποσοστό 3,3% του ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας και η αύξηση της ΚΟ σε σχέση με την αύξηση του συνολικού πληθυσμού τις περιόδους 2002-03 και 2009-10 ήταν ταχύτερη και από ποσοστό 1,59% του συνολικού έμμισθου εργατικού δυναμικού αυξήθηκε σε 2,67%, δηλαδή από 69.834 χιλιάδες θέσεις εργασίας σε 117.123 χιλιάδες (βλ. Πίν. 3.2, 3.3, 3.4).

Πίνακας 3.2. Έμμοσθη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες και ενώσεις στην ΕΕ (2009-2010) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012)

Χώρα	Συνεταιρισμοί	Αλληλασφαλιστικές εταιρείες	Ενώσεις	ΣΥΝΟΛΟ
Αυστρία	61.999	1.416	170.113	233.528
Βέλγιο	13.547	11.974	437.020	462.541
Βουλγαρία	41.300	ά.α.	80.000	121.300
Κύπρος	5.067	ά.α.	ά.α.	5.067
Τσεχική Δημοκρατία	58.178	5.679	96.229	160.086
Δανία	70.757	4.072	120.657	195.486
Εσθονία	9.850	ά.α.	28.000	37.850
Φινλανδία	94.100	8.500	84.600	187.200
Γαλλία	320.822	128.710	1.869.012	2.318.544
Γερμανία	830.258	86.497	1.541.829	2.458.584
Ελλάδα	14.983	1.140	101.000	117.123
Ουγγαρία	85.682	6.676	85.852	178.210
Ιρλανδία	43.328	650	54.757	98.735
Ιταλία ⁹	1.128.381	ά.α.	1.099.629	2.228.010
Λετονία	440	ά.α.	ά.α.	440
Λιθουανία	8.971	ά.α.	ά.α.	8.971
Λουξεμβούργο	1.933	ά.α.	14.181	16.114
Μάλτα	250	ά.α.	1.427	1.677
Κάτω Χώρες	184.053	2.860	669.121	856.054
Πολωνία	400.000	2.800	190.000	592.800
Πορτογαλία	51.391	5.500	194.207	251.098
Ρουμανία	34.373	18.999	109.982	163.354
Σλοβακία	26.090	2.158	16.658	44.906
Σλοβενία	3.428	476	3.190	7.094
Ισπανία	646.397	8.700	588.056	1.243.153
Σουηδία	176.816	15.825	314.568	507.209
Ηνωμένο Βασίλειο	236.000	50.000	1.347.000	1.633.000
Υπό προσχώρηση και υποψήφιας χώρες				
Κροατία	3.565	1.569	3.950	9.084
Ισλανδία	ά.α.	221	ά.α.	221
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-15	3.874.765	325.844	8.605.750	12.806.379
Νέα κράτη μέλη	673.629	36.788	611.338	1.321.755
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-27	4.548.394	362.632	9.217.088	14.128.134

⁹ Στην Ιταλία, τα στοιχεία που αφορούν τις αλληλασφαλιστικές εταιρείες και τους συνεταιρισμούς είναι συγκεντρωτικά.

Πίνακας 3.3 Έμμισθη απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας συγκρινόμενη με το σύνολο της έμμισθης απασχόλησης στην ΕΕ (2009-2010), σε χιλιάδες (CIRIEC, E.O.K.E., 2012)

Χώρα	Απασχόληση στο πλαίσιο της ΚΟ	Συνολική Απασχόληση	%
Αυστρία	233,53	4.096,30	5,70%
Βέλγιο	462,54	4.488,70	10,30%
Βουλγαρία	121,3	3.052,80	3,97%
Κύπρος	5,07	385,1	1,32%
Τσεχική Δημοκρατία	160,09	4.885,20	3,28%
Δανία	195,49	2.706,10	7,22%
Εσθονία	37,85	570,9	6,63%
Φινλανδία	187,2	2.447,50	7,65%
Γαλλία	2.318,54	25.692,30	9,02%
Γερμανία	2.458,58	38.737,80	6,35%
Ελλάδα	117,12	4.388,60	2,67%
Ουγγαρία	178,21	3.781,20	4,71%
Ιρλανδία	98,74	1.847,80	5,34%
Ιταλία	2.228,01	22.872,30	9,74%
Λετονία	0,44	940,9	0,05%
Λιθουανία	8,97	1.343,70	0,67%
Λουξεμβούργο	16,11	220,8	7,30%
Μάλτα	1,68	164,2	1,02%
Κάτω Χώρες	856,05	8.370,20	10,23%
Πολωνία	592,8	15.960,50	3,71%
Πορτογαλία	251,1	4.978,20	5,04%
Ρουμανία	163,35	9.239,40	1,77%
Σλοβακία	44,91	2.317,50	1,94%
Σλοβενία	7,09	966	0,73%
Ισπανία	1.243,15	18.456,50	6,74%
Σουηδία	507,21	4.545,80	11,16%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.633,00	28.941,50	5,64%
Υπό προσχώρηση και υποψήφιας χώρες			
Κροατία	9,08	1.541,20	0,59%
Ισλανδία	0,22	165,8	0,13%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-15	12.806,37	172.790,40	7,41%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-27	14.128,134	216.397,80	6,53%

Πίνακας 3.4 Εξέλιξη της έμμοισθης απασχόλησης στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη (CIRIEC, E.O.K.E., 2012)

Χώρα	Απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας		Δ%
	2002/2003	2009/2010	
Αυστρία	260.145	233.528	-10,23%
Βέλγιο	279.611	462.541	65,42%
Βουλγαρία	ά.α.	121.300	ά.α.
Κύπρος	4.491	5.067	12,83%
Τσεχική Δημοκρατία	165.221	160.086	-3,11%
Δανία	160.764	195.486	21,60%
Εσθονία	23.250	37.850	62,80%
Φινλανδία	175.397	187.200	6,73%
Γαλλία	1.985.150	2.318.544	16,79%
Γερμανία	2.031.837	2.458.584	21,00%
Ελλάδα	69.834	117.123	67,72%
Ουγγαρία	75.669	178.210	135,51%
Ιρλανδία	155.306	98.735	-36,43%
Ιταλία	1.336.413	2.228.010	66,72%
Λετονία	300	440	46,67%
Λιθουανία	7.700	8.971	16,51%
Λουξεμβούργο	7.248	16.114	122,32%
Μάλτα	238	1.677	604,62%
Κάτω Χώρες	772.110	856.054	10,87%
Πολωνία	529.179	592.800	12,02%
Πορτογαλία	210.950	251.098	19,03%
Ρουμανία	ά.α.	163.354	ά.α.
Σλοβακία	98.212	44.906	-54,28%
Σλοβενία	4.671	7.094	51,87%
Ισπανία	872.214	1.243.153	42,53%
Σουηδία	205.697	507.209	146,58%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.711.276	1.633.000	-4,57%
Υπό προσχώρηση και υποψήφιας χώρες			
Κροατία	ά.α.	9.084	ά.α.
Ισλανδία	ά.α.	221	ά.α.
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-15	10.233.952	12.806.379	25,14%
Νέα κράτη μέλη	908.931	1.321.755	45,42%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-27	11.142.883	14.128.134	26,79%

Επίσης στη μελέτη για τις «Πρόσφατες εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», που διεξήχθη από το CIRIEC (2017:30) για την ΕΟΚΕ επιβεβαιώνεται η σημασία της ΚΟ στην Ευρώπη διότι παρέχει:

- πάνω από 13,6 εκατομμύρια αμειβόμενες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη,
- το ισοδύναμο με το 6,3% περίπου του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ των 28,
- απασχόληση εργατικού δυναμικού άνω των 19,1 εκατομμυρίων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων αμειβομένων και μη αμειβομένων,
- πάνω από 82.800.000 εθελοντές, αριθμός ο οποίος ισοδυναμεί με 5,5 εκατομμύρια εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση,
- περισσότερα από 232 εκατομμύρια μέλη συνεταιρισμών, ταμείων αλληλασφάλισης και συναφών φορέων,
- πάνω από 2,8 εκατομμύρια φορείς και επιχειρήσεις.

Επίσης διαπιστώνεται διαφορετική εικόνα μεταξύ των παλιών και των νέων κρατών μελών της ΕΕ. Σε παλαιά κράτη όπως το Βέλγιο, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία και οι Κάτω Χώρες η απασχόληση στην ΚΟ αντιπροσωπεύει μεταξύ 9% και 10% του ενεργού πληθυσμού ωστόσο στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ όπως η Σλοβενία, η Ρουμανία, η Μάλτα, η Λιθουανία, η Κροατία, η Κύπρος και η Σλοβακία, η κοινωνική οικονομία παραμένει ένας μικρός, αναδυόμενος τομέας, ο οποίος απασχολεί κάτω από το 2% του ενεργού πληθυσμού.

Ακόμη διαπιστώνεται ότι το εργατικό δυναμικό της ΚΟ επέδειξε ανθεκτικότητα στην οικονομική κρίση, αφού μειώθηκε ελάχιστα από 6,5% σε 6,3% του συνολικού ευρωπαϊκού αμειβόμενου εργατικού δυναμικού, και από 14,1 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε 13,6 εκατομμύρια, γεγονός το οποίο εν μέρει μπορεί να εξηγηθεί από την ποιότητα των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων. Η μεταβολή του αμειβόμενου εργατικού δυναμικού εντοπίζεται περισσότερο σε συνεταιρισμούς και συναφείς μορφές και λιγότερο σε ενώσεις, ιδρύματα και άλλες συναφείς μορφές.

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι οι ενώσεις, τα ιδρύματα και οι άλλες συναφείς μορφές αποτελούν τον κύριο κορμό της ΚΟ στην Ευρώπη με ποσοστό απασχόλησης 66% ενώ ακολουθούν οι συνεταιρισμοί και συναφείς μορφές με ποσοστό 31% και τα ταμεία αλληλασφάλισης με ποσοστό 3%.

Σε εθνικό επίπεδο διαπιστώνεται ότι το εργατικό δυναμικό της ΚΟ δεν επέδειξε μόνο ανθεκτικότητα στην οικονομική κρίση, αλλά αυξήθηκε από 2,67% σε 3,3%

του συνολικού αμειβόμενου εργατικού δυναμικού της Ελλάδας, δηλαδή παρουσίασε αύξηση 0,67% και από 117.123 χιλιάδες θέσεις εργασίας αυξήθηκε σε 117.516 χιλιάδες. Επίσης παρατηρείται, όπως και στην Ευρώπη, ότι τον κύριο κορμό της ΚΟ αποτελούν οι ενώσεις, τα ιδρύματα και οι άλλες συναφείς μορφές με το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης 85,95% ενώ ακολουθούν οι συνεταιρισμοί και συναφείς μορφές με ποσοστό 12,75% και τα ταμεία αλληλασφάλισης με ποσοστό 1,30% (βλ. Πίν. 3.5, 3.6, 3.7).

Πίνακας 3.5 Αμειβόμενη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, ταμεία αλληλασφάλισης, ενώσεις, ιδρύματα και συναφείς φορείς. Ευρωπαϊκή Ένωση (2014-15) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017)

Χώρα	Συνεταιρισμοί και συναφείς φορείς	Ταμεία αλληλασφάλισης	Ενώσεις & Ιδρύματα	Σύνολο
Αυστρία	70.474	1.576	236.000	308.050
Βέλγιο	23.904	17.211	362.806	403.921
Βουλγαρία	53.841	1.169	27.040	82.050
Κροατία	2.744	2.123	10.981	15.848
Κύπρος	3.078	(μ.δ.)	3.906	6.984
Τσεχική Δ.	50.310	5.368	107.243	162.921
Δανία	49.552	4.328	105.081	158.961
Εσθονία	9.850	186	28.000	38.036
Φινλανδία	93.511	6.594	82.000	182.105
Γαλλία	308.532	136.723	1.927.557	2.372.812
Γερμανία	860.000	102.119	1.673.861	2.635.980
Ελλάδα	14.983	1.533	101.000	117.516
Ουγγαρία	85.682	6.948	142.117	234.747
Ιρλανδία	39.935	455	54.757	95.147
Ιταλία	1.267.603	20.531	635.611	1.923.745
Λετονία	440	373	18.528	19.341
Λιθουανία	7.000	332	(μ.δ.)	7.332
Λουξεμβούργο	2.941	406	21.998	25.345
Μάλτα	768	209	1.427	2.404
Κάτω Χώρες	126.797	2.860	669.121	798.778
Πολωνία	235.200	1.900	128.800	365.900
Πορτογαλία	24.316	4.896	186.751	215.963
Ρουμανία	31.573	5.038	99.774	136.385
Σλοβακία	23.799	2.212	25.600	51.611
Σλοβενία	3.059	319	7.332	10.710
Ισπανία	528.000	2.360	828.041	1.358.401
Σουηδία	57.516	13.908	124.408	195.832
Ηνωμένο Βασίλειο	222.785	65.925	1.406.000	1.694.710
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-28	4.198.193	407.602	9.015.740	13.621.535

Πίνακας 3.6 Αμειβόμενη απασχόληση στην κοινωνική οικονομία σε σύγκριση με τη συνολική αμειβόμενη απασχόληση Ευρωπαϊκή Ένωση (2014-15) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017)

Χώρα	Απασχόληση στην ΚΟ (Α)	Συνολική απασχόληση ¹⁰ (Β)	% Α / Β
Αυστρία	308.050	4.068.000	7,6%
Βέλγιο	403.921	4.499.000	9,0%
Βουλγαρία	82.050	2.974.000	2,8%
Κροατία	15.848	1.559.000	1,0%
Κύπρος	6.984	350.000	2,0%
Τσεχική Δημοκρ.	162.921	4.934.000	3,3%
Δανία	158.961	2.678.000	5,9%
Εσθονία	38.036	613.000	6,2%
Φινλανδία	182.105	2.368.000	7,7%
Γαλλία	2.372.812	26.118.000	9,1%
Γερμανία	2.635.980	39.176.000	6,7%
Ελλάδα	117.516	3.548.000	3,3%
Ουγγαρία	234.747	4.176.000	5,6%
Ιρλανδία	95.147	1.899.000	5,0%
Ιταλία	1.923.745	21.973.000	8,8%
Λετονία	19.341	868.000	2,2%
Λιθουανία	7.332	1.301.000	0,6%
Λουξεμβούργο	25.345	255.000	9,9%
Μάλτα	2.404	182.000	1,3%
Κάτω Χώρες	798.778	8.115.000	9,8%
Πολωνία	365.900	15.812.000	2,3%
Πορτογαλία	215.963	4.309.000	5,0%
Ρουμανία	136.385	8.235.000	1,7%
Σλοβακία	51.611	2.405.000	2,1%
Σλοβενία	10.710	902.000	1,2%
Ισπανία	1.358.401	17.717.000	7,7%
Σουηδία	195.832	4.660.000	4,2%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.694.710	30.028.000	5,6%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-28	13.621.535	215.722.000	6,3%

¹⁰ Ενεργός πληθυσμός ηλικίας 16–65 ετών, Eurostat, 2010.

Πίνακας 3.7 Εξέλιξη της αμειβόμενης απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία της Ευρώπης (CIRIEC, E.O.K.E., 2017)

Χώρα	Απασχόληση στην Κοινωνική Οικονομία			Δ% 2010-2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Αυστρία	260.145	233.528	308.050	31,9%
Βέλγιο	279.611	462.541	403.921	-12,7%
Βουλγαρία	(μ.δ.)	121.300	82.050	-32,4%
Κροατία	(μ.δ.)	9.084	15.848	74,5%
Κύπρος	4.491	5.067	6.984	37,8%
Τσεχική Δημοκρ.	165.221	160.086	162.921	1,8%
Δανία	160.764	195.486	158.961	-18,7%
Εσθονία	23.250	37.850	38.036	0,5%
Φινλανδία	175.397	187.200	182.105	-2,7%
Γαλλία	1.985.150	2.318.544	2.372.812	2,3%
Γερμανία	2.031.837	2.458.584	2.635.980	7,2%
Ελλάδα	69.834	117.123	117.516	0,3%
Ουγγαρία	75.669	178.210	234.747	31,7%
Ιρλανδία	155.306	98.735	95.147	-3,6%
Ιταλία	1.336.413	2.228.010	1.923.745	-13,7%
Λετονία	300	440	19.341	(μ.σ.)
Λιθουανία	7.700	8.971	7.332	-18,3%
Λουξεμβούργο	7.248	16.114	25.345	57,3%
Μάλτα	238	1.677	2.404	43,4%
Κάτω Χώρες	772.110	856.054	798.778	-6,7%
Πολωνία	529.179	592.800	365.900	-38,3%
Πορτογαλία	210.950	251.098	215.963	-14,0%
Ρουμανία	(μ.δ.)	163.354	136.385	-16,5%
Σλοβακία	98.212	44.906	51.611	14,9%
Σλοβενία	4.671	7.094	10.710	51,0%
Ισπανία	872.214	1.243.153	1.358.401	9,3%
Σουηδία	205.697	507.209	195.832	-61,4%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.711.276	1.633.000	1.694.710	3,8%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-28	11.142.883	14.137.218	13.621.535	-3,6%

Το κοινωνικό κίνημα των οργανώσεων του πολίτη αναπτύσσεται σε σημαντικό βαθμό με την προαγωγή πρωτοβουλιών επιχειρησιακής αλληλεγγύης, στόχος των οποίων είναι η παραγωγή και η κατανομή αξίας και κοινωνικών αγαθών. Αισθητή γίνεται επίσης η συνεχώς διευρυνόμενη συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων του

πολίτη και του συνεταιριστικού κινήματος για την ανάπτυξη πολλών έργων και δραστηριοτήτων τους, όπως στην περίπτωση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η ικανότητα που παρουσιάζουν οι πρωτοβουλίες αυτές ως προς την κάλυψη των νέων κοινωνικών αναγκών που εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, επεσήμανε εκ νέου τη σημασία της Κοινωνικής Οικονομίας (CIRIEC, 2012:63).

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κατά την άποψη των Seelos και Mair ¹¹ (2005) κοινωνική επιχειρηματικότητα (Social entrepreneurship) ορίζεται ως «η οικονομική δραστηριότητα που παρέχει νέα παραγωγικά μοντέλα παροχής προϊόντων & υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις άμεσες ανθρώπινες ανάγκες των φτωχότερων στρωμάτων της κοινωνίας που παραμένουν ανικανοποίητες από τους σημερινούς οικονομικούς ή κοινωνικούς θεσμούς».

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας έχει προσπαθήσει να «ερμηνεύσει», με βάση τα κοινωνιολογικά κριτήρια και ερμηνείες, τη μαζική στροφή των ατόμων σε μια επιχειρηματική δραστηριότητα για συγκεκριμένους κοινωνιολογικούς λόγους. Υπάρχουν σημαντικοί κοινωνιολογικοί παράγοντες που μπορούν να ερμηνεύσουν τον τρόπο ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και τις επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο και στη συνολική διαδικασία και ανάπτυξη ¹² (Κορρές, 2015).

Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, όπως αναφέρει ο Brooks (2009:30-31), είναι μια πολύ πρόσφατη έννοια από ό,τι η εμπορική επιχειρηματικότητα και κατά τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί ο ορισμός της με πολλούς τρόπους. Οι διαφορές στον τρόπο διατύπωσης των ορισμών ήταν αρκετά σημαντικές με συνέπεια να μην έχει ακόμη διατυπωθεί με σαφήνεια ένας κλασικός ορισμός. Ωστόσο, στην πράξη όλοι οι ορισμοί περιείχαν μία ή περισσότερες από τις παρακάτω έννοιες που διατυπώθηκαν από σημαντικούς συγγραφείς που ασχολήθηκαν με αυτό το θέμα.

1. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ασχολείται με τα κοινωνικά προβλήματα ή τις ανάγκες που δεν ικανοποιούνται από τις ιδιωτικές αγορές ή τις κυβερνήσεις.

- Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα δημιουργεί καινοτομικές λύσεις σε άμεσα κοινωνικά προβλήματα και κινητοποιεί τις ιδέες, τις δυνατότητες, τους πόρους και τις κοινωνικές ρυθμίσεις που απαιτούνται για βιώσιμους κοινωνικούς μετασχηματισμούς.
- Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι άτομα που συνειδητοποιούν πού υπάρχει μια ευκαιρία για να ικανοποιήσει κάποια μη ικανοποιηθείσα ανάγκη που το κράτος πρόνοιας δεν θα ικανοποιήσει ή δεν μπορεί να

¹¹ https://www.researchgate.net/publication/4885197_Social_Entrepreneurship_Creating_New_Business_Models_to_Serve_the_Poor

¹² <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/696>

ικανοποιήσει.

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι ιδιωτικοί οργανισμοί αφιερωμένοι στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, στην εξυπηρέτηση των μη ευνοημένων και στην παροχή κοινωνικά σημαντικών αγαθών τα οποία κατά την κρίση τους δεν παρέχονταν με επαρκή τρόπο από δημόσιους φορείς ή ιδιωτικές αγορές.

2. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα υποκινείται κυρίως από το κοινωνικό όφελος.

- Η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι ένα πολυδιάστατο δημιούργημα που αφορά την έκφραση της επιχειρηματικά ενάρετης συμπεριφοράς για την επίτευξη μιας κοινωνικής αποστολής.
- Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι άτομα με νέες ιδέες που μπορούν να αντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα και τα οποία δεν εγκαταλείπουν την προσπάθεια τους να υλοποιήσουν τα οράματά τους ...άτομα που δεν θα εγκαταλείψουν την προσπάθεια αν προηγουμένως δεν διαδώσουν τις ιδέες τους όσο περισσότερο μπορούν.

3. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα κατά κανόνα λειτουργεί μαζί – όχι αντίθετα- με τις δυνάμεις της αγοράς.

- Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες δίνουν όλο και πιο μεγάλη προσοχή στα σημάδια της αγοράς χωρίς να χάνουν την επαφή με τη βασική τους αποστολή, με στόχο να εξισορροπήσουν κάπως τις ηθικές επιταγές και τα κίνητρα κέρδους και αυτή η εξισορροπητική ενέργεια είναι η καρδιά και η ψυχή του κινήματος.
- Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες συνδυάζουν τις καινοτομίες, την επιχειρηματικότητα και τον κοινωνικό σκοπό και επιδιώκουν να είναι οικονομικά βιώσιμοι με τη δημιουργία εσόδων από τις εμπορικές συναλλαγές (Brooks, 2009:30-31).

2.1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ύπαρξη μιας ευκαιρίας, η οποία αξιοποιώντας την μπορεί να δημιουργήσει αξία στο κοινωνικό σύνολο, είναι η αφορμή για την δημιουργία της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (στο εξής Κ.Επιχ.). Στην ουσία η αναγνώριση και αξιοποίηση της ευκαιρίας είναι η αιτία εμφάνισης της Κ.Επιχ. που αποτελούν το πρώτο από τα πέντε στάδια της επιχειρηματικής διαδικασίας. Στη συνέχεια ακολουθούν η ανάπτυξη της ιδέας, ο προσδιορισμός και η απόκτηση πόρων, η εκκίνηση και ανάπτυξη του νέου εγχειρήματος και τέλος η αποχώρηση από το εγχείρημα συσσωρεύοντας την αξία της επιχείρησης. Η διαδικασία αυτή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ταυτίζεται με ακρίβεια με την παραδοσιακή της εμπορικής επιχειρηματικότητας (Brooks, 2009:31-35).

Στις θεωρίες επιχειρηματικότητας που έχουν αναπτυχθεί στην βιβλιογραφία που αφορά την εμπορική επιχειρηματικότητα, δίνεται έμφαση στον τρόπο και στις αιτίες ανάπτυξης της διαδικασίας της Κ.Επιχ. Οι πιο βασικές, οι οποίες η μία συμπληρώνει την άλλη, είναι οι παρακάτω:

1. Το περιβάλλον που συμβάλλει στην ανέλιξη της επιχειρηματικότητας η οποία δεν έχει γίνει αντιληπτή ακόμη στον πληθυσμό και βρίσκεται είτε στις δημόσιες πολιτικές ή γενικά στην πολιτική, είτε σε μια επιχείρηση ή στο σύνολο των ανθρώπων που πλαισιώνουν το άτομο.
2. Η διαθεσιμότητα των πόρων (χρηματοοικονομικό κεφάλαιο, ανθρώπινοι πόροι, ανθρώπινο κεφάλαιο) είναι η ιδέα και το έναυσμα για να αποφασίσουν να ρισκάρουν και να αξιοποιήσουν μια ευκαιρία.
3. Η ανώμαλη μετατροπή της κανονικής κατάστασης ενός ατόμου σε σχέση με τις καθημερινές ασχολίες του λόγω διαφόρων παραγόντων (πολιτικών, πολιτισμικών ή οικονομικών).
4. Τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής προσωπικότητας που μπορεί κανείς να τα ταυτίσει στα άτομα προϋπάρχουν και τους δίνουν τη δυνατότητα να πετύχουν το στόχο τους.
5. Η εκπαίδευση και η εργασιακή εμπειρία που σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά ωστόσο δεν είναι έμφυτα αλλά μπορούν να διδαχθούν (Brooks, 2009:37-38).

2.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Ανατρέχοντας στο παρελθόν και φτάνοντας στο σήμερα διαπιστώνονται, από διάφορους συγγραφείς, οι αιτίες εμφάνισης της ΚΕπιχ. που συνετέλεσαν στην ανάπτυξή της.

Σύμφωνα με την Μπάρδα (2016:211-212) ομαδοποιούνται σε παράγοντες όπως:

- Ο περιορισμός του κοινωνικού κράτους
- Η αδυναμία της εκάστοτε ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης να δώσει λύσεις στην μακροχρόνια ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό
- Η προοδευτική εμφάνιση νέων κοινωνικών αναγκών
- Η εντατική δράση νέων επιστημόνων στον τοπικό τομέα λόγω του αδιεξόδου στο τομέα τους.
- Η εντατική δράση ορισμένων κοινωνικών ομάδων υποκινούμενοι από τις αρχές της αλληλεγγύης και της δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με τον Γεώργια (2017:1) ο σημαντικότερος παράγοντας ήταν το αδύναμο κράτος, που βρισκόταν απέναντι σε μια αδύναμη κοινωνία των πολιτών, ακολουθεί η ξεχωριστή ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας στη χώρα μας, ο ρόλος των κομμάτων σε όλους τους τομείς της ζωής γενικά και τέλος η διαφθορά ως επακόλουθο της κομματοκρατίας.

Ενώ ο Brooks (2009:77-80) τις αναφέρει ως πηγές ευκαιριών που αναγνωρίζονται από τους κοινωνικούς επιχειρηματίες και συνοψίζονται παρακάτω στις εξής:

- Η τεχνολογική αλλαγή
- Οι αλλαγές στη δημόσια πολιτική
- Οι αλλαγές στη γνώμη του κοινού
- Η αλλαγή στις προτιμήσεις
- Οι κοινωνικές και δημογραφικές αλλαγές.

2.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την δημιουργία και την βιώσιμη ανάπτυξη μιας ΚΕΠ είναι ο Κοινωνικός Επιχειρηματίας. Παρουσιάζεται ως ο κύριος

υπεύθυνος για την επιχειρηματικότητα και την κοινωνική αλλαγή σύμφωνα με την προσέγγιση της «κοινωνικής καινοτομίας», η οποία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον ατομικό ρόλο του Κοινωνικού Επιχειρηματία (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017).

Ένας ορισμός από τον Dees, χαρακτηρίζει τον Κοινωνικό Επιχειρηματία με βάση τι μπορεί να κάνει και ορίζει ότι «υιοθετεί μια αποστολή για να δημιουργήσει και να διατηρήσει μια κοινωνική αξία (και όχι μόνο ιδιωτική). Αναγνωρίζει και επιδιώκει αδιάκοπα την αξιοποίηση νέων ευκαιριών που θα εξυπηρετήσουν αυτή την αποστολή. Μετέχει σε μια διαδικασία συνεχών καινοτομιών, προσαρμογών και μάθησης. Ενεργεί με αποφασιστικότητα χωρίς περιορισμούς από τους διαθέσιμους πόρους. Έχει αυξημένο το αίσθημα ευθύνης για τις ομάδες του πληθυσμού που εξυπηρετούν και για τα αποτελέσματα» (Brooks, 2009:40).

Επίσης σημαντικές έρευνες (δημογραφικές – ψυχολογικές) έχουν εξετάσει λεπτομερώς ποια άτομα τείνουν προς την ΚΕπιχ. Κάποιοι έχουν εξετάσει τα εσωτερικά χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών (δημογραφικά) για τα οποία δεν ευθύνονται οπωσδήποτε εκείνοι και διαπίστωσαν ότι ορισμένες ομάδες έχουν περισσότερες πιθανότητες από άλλες να ασχοληθούν με μία επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο Saxenian (Brooks, 2009:41) διαπίστωσε στην έρευνά του, ότι οι μετανάστες παρουσιάζουν την τάση ν' ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα σε μεγάλο βαθμό. Άλλες πάλι μελέτες δείχνουν ως πιθανούς επιχειρηματίες τα πρωτότοκα παιδιά ή άτομα σε ηλικίες 30, 40, 50 ετών, που αρχίζουν να αισθάνονται πως θέλουν να ερευνήσουν κάτι νέο.

Επίσης μερικοί έχουν ερευνήσει, σύμφωνα με τον Brooks (2009:41) τα εγγενή χαρακτηριστικά και υποστηρίζουν ότι έχει σημασία το φύλο και άλλοι θεωρούν ότι τα εξαρτημένα άτομα ή αυτά που έχουν βιώσει ένα ψυχολογικό πρόβλημα, π.χ. κατάθλιψη, έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν Κοινωνικοί Επιχειρηματίες. Εντούτοις τα στοιχεία αυτών των ερευνών δεν βοηθούν στην κατανόηση της επιχειρηματικής ταυτότητας απλά συνδέουν την επιχειρηματικότητα με τα χαρακτηριστικά που την καθορίζουν. Επομένως πιο ωφέλιμα είναι τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά από τα εγγενή και παρακάτω παρατίθενται αυτά που εμφανίζουν μεγαλύτερη συχνότητα στις μελέτες που έχουν γίνει.

1. Καινοτομικότητα
2. Προσανατολισμός στα επιτεύγματα
3. Ανεξαρτησία

4. Αίσθηση του ελέγχου της μοίρας τους
5. Μικρή αποστροφή στον κίνδυνο
6. Ανοχή στην ασάφεια
7. Κοινωνική συναίσθηση και κοινωνικός προβληματισμός.

Σύμφωνα με τον Bornstein (Brooks, 2009:42), ο Κοινωνικός Επιχειρηματίας ξεχωρίζει για την «πρωτοβουλία, δημιουργικότητα, ενέργεια, επίμονη εστίαση της προσοχής στα αποτελέσματα, ικανότητα για αυτοβελτίωση, μοναδικά ικανότητα κατανόησης της αγοράς και πάνω από όλα μια βαθιά προσήλωση στη δημιουργία ενός δίκαιου και ανθρώπινου κόσμου». Ποιά από τα παραπάνω όμως είναι τα αναγκαία για να προκληθεί η επιχειρηματικότητα ή ποιός ο συνδυασμός τους είναι ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν.

2.4. ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο εμφανής κίνδυνος και καταστροφικός σε μια ΚΕΠ δεν είναι άλλος από την χρεοκοπία, ωστόσο υπάρχουν και άλλοι όπως αναφέρεται στον Brooks (2009:268) για να λάβουν υπόψη τους οι κοινωνικοί επιχειρηματίες, όπως :

- Η ηγεσία του ιδρυτή και του διοικητικού συμβουλίου
- Το υπαλληλικό προσωπικό και οι εθελοντές
- Χρηματοδότηση (Χρηματοοικονομική βάση - αξιολόγηση πιθανής χρηματοδότησης – διαφοροποίηση των μέσων χρηματοδότησης)
- Ποιότητα της φιλοσοφίας της επιχείρησης και
- Αστάθεια της αγοράς.

Σύμφωνα με τον Οδηγό για την Κοινωνική Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013:81-82) τα σημαντικά εμπόδια που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη της Κ.Επιχ. είναι :

- ✓ Έλλειψη ορατότητας, λόγω απουσίας κάλυψης από τα μέσα ενημέρωσης καθώς και ευαισθητοποίησης σχετικά με το αντίκτυπό της που είναι απόρροια της έλλειψης εκπαίδευσης
- ✓ Έλλειψη εξειδικευμένης κατάρτισης και εκπαίδευσης & δικτύων υποστήριξης και υποδομής
- ✓ Πρόσβαση στη χρηματοδότηση και
- ✓ Απουσία ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου.

Αντίστοιχα σε εθνικό επίπεδο συντάχθηκε το «Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας» (Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, ΟΔΕ, 2013:5) με σκοπό *«την άμεση ενεργοποίηση, στο πλαίσιο ενός μακρόπνου σχεδιασμού, του Οικοσυστήματος της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας, για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (στο εξής Κοιν.Σ.Επ.)»* και εντοπίστηκαν τα παρακάτω εμπόδια :

- ❖ Έλλειψη κατάλληλων και προσβάσιμων υπηρεσιών στήριξης των Κοινωνικών Επιχειρηματιών
- ❖ Έλλειψη εξειδικευμένων προγραμμάτων επιχορήγησης για την έναρξη λειτουργίας των Κοιν.Σ.Επ.
- ❖ Δυσμενές οικονομικό περιβάλλον για την ανάπτυξη χρηματοδοτικών εργαλείων υποστήριξης των Κοιν.Σ.Επ.
- ❖ Διοικητικά και άλλα εμπόδια στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας
- ❖ Μικρή αναγνωρισιμότητα του νέου θεσμού και της αξίας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Επίσης στην μελέτη «Πρόσφατες εξελίξεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2017:26) εξετάζονται οι κύριοι φραγμοί, με έμφαση στους θεσμικούς, για την πρόοδο του εν λόγω τομέα και είναι οι παρακάτω :

- Απουσία ενημέρωσης για την κατανόηση των εννοιών, όπως της κοινωνικής οικονομίας, της κοινωνικής επιχείρησης και άλλων σχετικών στην κοινωνία, στο δημόσιο και ακαδημαϊκό τομέα
- Η περιορισμένη προβολή των παραπάνω εννοιών από τα μέσα ενημέρωσης και η απουσία βάσεων δεδομένων με αξιόπιστα στοιχεία
- Η έλλειψη αρμοδίων ηγετικών οργάνων στη δημόσια διοίκηση για την ανάπτυξη πολιτικών που θα ενισχύσουν την ανάπτυξη της ΚΟ.
- Οι κρατικοί φορείς είναι ανεπαρκείς για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και να αντιδράσουν θετικά στις προσπάθειες της ΚΟ. Εμφανίζουν δε στενή εξάρτηση από πολιτικούς κύκλους και παρατηρείται έλλειψη συντονισμού μεταξύ διαφόρων υπουργείων σε θέματα σχετικά

- Θεσμικοί φραγμοί : α) οι αλλαγές στους κανονισμούς του τομέα της ΚΟ και β) νέοι νόμοι & καταστατικά.

Τελικά η ανάπτυξη του τομέα της ΚΟ και της ΚΕπ εμποδίζεται είτε από χαρακτηριστικά της επιχείρησης-οργανισμού και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματία, είτε από το κράτος και την κοινωνία.

2.4.1. Στρατηγικές Διαχείρισης Κινδύνων

Η παρατήρηση και ο εντοπισμός των κινδύνων - εμποδίων – φραγμών είναι ένα θετικό βήμα είτε για την αντιμετώπισή τους είτε για την αποφυγή τους που θα συμβάλει στην ανάπτυξη του τομέα της ΚΟ μέσω των στρατηγικών διαχείρισης των κινδύνων όπως θα δούμε παρακάτω.

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες από τη μια μπορούν να περιορίσουν και να διαχειριστούν τους κινδύνους, σύμφωνα με τον Brooks (2009:270), με ενέργειες όπως :

- Ζητώντας εξωτερική βοήθεια από ειδικούς και δημιουργώντας δίκτυα με άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις
- Συγκεντρώνοντας και αξιοποιώντας στοιχεία για την αξιοπιστία τους
- Προσδιορίζοντας ρεαλιστικά το μέλλον και προσαρμόζοντας συχνά την στρατηγική της επιχείρησης
- Διαφοροποιώντας την πηγή χρηματοδότησης
- Αναλαμβάνοντας δεσμεύσεις
- Αντιμετωπίζοντας εκ των προτέρων αδυναμίες της επιχείρησης
- Αποφεύγοντας επιλογές των άκρων.

Το κράτος, η κοινωνία και οι φορείς του ιδιωτικού τομέα από την άλλη, μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των εμποδίων για την βελτίωση της ορατότητας των οργανισμών της ΚΟ και των ΚΕπ καθώς και της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον αντίκτυπό τους ως εξής μέσω:

- της δημιουργίας προϋποθέσεων για περισσότερες και καλύτερες έρευνες με συστηματική συγκέντρωση δεδομένων.
- καλύτερης εκπαίδευσης, σχετική με την κατανόηση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και των κινητήριων δυνάμεων των ΚΕπ και κατανόηση των ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών.

- βελτίωσης της σχέσης μεταξύ της ΚΟ και των φορέων του δημοσίου τομέα, δημιουργία στενότερης σχέσης μεταξύ των οργανισμών – επιχειρήσεων της ΚΟ με τις κερδοσκοπικές ιδιωτικές εταιρίες - και τέλος
- συνεργασίας του ιδιωτικού τομέα για την αύξηση του κοινωνικού αντικτύπου, μέσω επενδυτικών στρατηγικών διοχέτευσης πόρων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013:82-84).

2.4.2. Σχέδιο δράσης για τη στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη - Ελλάδα

Στην ανακοίνωσή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011:7-12) πρότεινε έντεκα βασικές δράσεις, που αποτελούσαν το «Σχέδιο Δράσης» για να μπορέσουν οι ΚΕΠ να αναπτύξουν πλήρως το δυναμικό τους και εντάσσονταν στη γενική στήριξη της Κοινωνικής Καινοτομίας. Οι δράσεις αυτές, οι οποίες θα δρομολογούνταν πριν το τέλος του 2012, είναι:

1. Βελτίωση της πρόσβασης στις χρηματοδοτήσεις
  - a) Διευκόλυνση της πρόσβασης στις ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις
  - b) Κινητοποίηση των ευρωπαϊκών ταμείων
2. Βελτίωση της προβολής της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
  - a) Ανάπτυξη εργαλείων για την καλύτερη κατανόηση του τομέα και για να προβληθεί περισσότερο η κοινωνική επιχειρηματικότητα
  - b) Ενίσχυση των ικανοτήτων διαχείρισης, του επαγγελματισμού και της κοινωνικής δικτύωσης των επιχειρηματιών
3. Βελτίωση του νομικού περιβάλλοντος
  - a) Ανάπτυξη κατάλληλων ευρωπαϊκών νομικών μορφών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται από την ευρωπαϊκή κοινωνική επιχειρηματικότητα
  - b) Δημόσιες συμβάσεις
  - c) Κρατικές ενισχύσεις

Σε εθνικό επίπεδο για την μείωση των εμποδίων, που αναφέρθηκαν παραπάνω, συντάχθηκε το «Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας» (Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, ΟΔΕ, 2013:7-11) που αποτελούνταν από τρεις

άξονες δράσης που αφορούσαν :

1. στην υποστήριξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας με την δημιουργία Κεντρικού, Περιφερειακών Μηχανισμών υποστήριξης και Παρατηρητηρίου ΚΟ και με θεσμικές παρεμβάσεις
2. στην οικονομική υποστήριξη με επιχορηγήσεις και άλλες δράσεις για την έναρξη δραστηριότητας των Κοιν.Σ.Επ.
3. τα Χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση και επέκταση τους
το οποίο θα υλοποιούνταν από το Συντονιστικό φορέα πολιτικών ανάπτυξης της Κοινωνικής Οικονομίας, την Ειδική Υπηρεσία Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Οικονομίας (στο εξής ΕΥ ΚΕΚΟ).

3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.

Μετά τις μεταπολεμικές περιόδους ανάπτυξης, αμφισβήτησης και καταγγελίας (κυρίως από τους νεοφιλελεύθερους) της κρίσης του κράτους πρόνοιας, βρισκόμαστε σε φάση αναδιάρθρωσης των σχέσεων κράτους κοινωνίας με την κοινωνική πολιτική στο επίκεντρο των αντιπαραθέσεων. Οι σύγχρονες αναζητήσεις, τόσο στη θεωρία όσο και στη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών, χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη νηφαλιότητα και προσπάθειες ιδεολογικής σύγκλισης με την αναζήτηση νέας συναίνεσης και την υιοθέτηση ενός «νέου προνοιακού πλουραλισμού». Μια γενική θεώρηση συνδέει αυτόν με την απομάκρυνση από το μεταπολεμικό, δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο καθολικής κρατικής παροχής και την αναζήτηση συνεργασίας κρατικών, εθελοντικών και ιδιωτικών φορέων για την αποτελεσματικότερη και οικονομικότερη κάλυψη αναγκών. Σ' αυτή τη μεταστροφή, τα πιο σημαντικά στοιχεία είναι η αναγνώριση της ανάγκης συντονισμού της λειτουργίας της αγοράς με άλλους φορείς κάλυψης αναγκών και η επίσημη αναγνώριση της ανεπίσημης φροντίδας με τη συνειδητή ένταξη των οικογενειακών και ευρύτερων συγγενικών δικτύων και των εθελοντικών οργανώσεων στα συστήματα παροχής (Στασινοπούλου, 1996 : 58).

3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Πριν από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους η «συνεργασία» διαμορφώνεται στον ελληνικό χώρο με βάση το «εθιμικό δίκαιο», από τότε που οι αδύναμοι πολίτες συνειδητοποιούν ότι ο άνθρωπος είναι ισχυρότερος όταν λειτουργεί ως «μέλος μιας ομάδας», τα μέλη της οποίας ενώνουν κοινά χαρακτηριστικά, παρά όταν λειτουργεί ως μεμονωμένη μονάδα. Η πανάρχαια αρχή «ισχύς εν τη ενώσει» ήταν η βασική αρχή των πρώτων κοινωνικών ομάδων συνεργασίας που δημιουργήθηκαν με διαφορετική μορφή και μέγεθος ανάλογα τις χρονικές περιόδους και τους παράγοντες δημιουργίας. Ενδεικτικά αναφέρονται οι :

1. Οι «Συντροφικές» των Αμπελακίων
2. Τα «τσελιγκάτα»

3. Οι «Συντροφοναύτες» των νησιών Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά
4. Η «Κοινή αλιεία» στη Μαύρη Θάλασσα
5. Οι συνεργασίες των κτιστών στα «μαστοροχώρια» της Ηπείρου
6. Τα «μιπάτα»
7. Οι «Σεμπριές κτηνοτρόφων» στην Αιτωλοακαρνανία
8. Οι συνεργασίες κατασκευαστών χαλιών των ελληνικών κοινοτήτων της Μικράς Ασίας
9. Οι Συντεχνίες

Οι συνεργασίες αυτές προπορεύτηκαν και αποτέλεσαν το θεμέλιο λίθο για την δημιουργία των «συνεταιρισμών»¹³ (Παπαγεωργίου, 1997).

Μία μορφή συνεργατισμού, η πιο ανεπτυγμένη στην Ελλάδα είναι ο «συνεταιρισμός» που αποτελεί έναν από τους πυλώνες της ΚΟ. Η ανασκόπηση στην ιστορική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος, μας δείχνει πως οι Έλληνες ήταν πρωτεργάτες του «συνεργατισμού», δηλαδή της άμεσης ή έμμεσης συνεργασίας πολλών ατόμων, με κοινό στόχο, μέσα από τη χρήση κοινών δομών¹⁴ (Κοντογεώργος και Σεργάκη, 2015). Οι συνεταιρισμοί (καταναλωτικοί-αγροτικοί – αστικοί), οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, οι συνεταιριστικές τράπεζες, οι εθελοντικές οργανώσεις και σύλλογοι, οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και άλλες νομικές μορφές επιχειρήσεων με κοινωνικούς σκοπούς προπορεύτηκαν έναντι των ΚΟΙΝ.ΣΕ.Π.¹⁵ (Γεώργμας, 2017).

Η λειτουργία του Συνεταιρισμού¹⁶ διαφέρει τόσο από αυτή των επιχειρήσεων του Ιδιωτικού Τομέα (Ελεύθερης Αγοράς) όσο και από αυτή των υπηρεσιών του Δημόσιου (Κρατικού) διότι συνδυάζει την επιχειρηματικότητα με την επίτευξη κοινωνικών στόχων και ικανοποιεί ανάγκες που οι άλλοι τομείς δεν μπορούν.

- Ως δημοσίου (κοινού) συμφέροντος προσφέρει κοινόχρηστες υποδομές, δίχως να ζητεί περισσότερους φόρους.
- Ως ιδιωτικού συμφέροντος προσφέρει ατομικά καλύτερες οικονομικές επενδύσεις, εξασφαλίζει περισσότερα αγαθά, δίχως να ζητεί

¹³ https://www.eef.edu.gr/media/2714/e_h00059.pdf

¹⁴ <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3688>

¹⁵ http://konstantinosgeormas.blogspot.com/2017/09/blog-post_15.html#more

¹⁶ <http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/history.pdf>

περισσότερα χρήματα.

- *Ως κοινωνοφελής μη κερδοσκοπική προσφέρει κοινωνικό έργο σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, δίχως να ζητεί φιλανθρωπικές χορηγίες (Με σεβασμό στον άνθρωπο, δεν τον καθιστά υποχέριο ελεημοσύνης) (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007).*

Στην Ευρώπη στην περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης (τέλη του 18^{ου} αιώνα- αρχές του 19^{ου}), δημιουργήθηκε ο πρώτος συνεταιρισμός σύγχρονης μορφής, ο συνεταιρισμός της μικρής αγγλικής πόλης Ροτσντέιλ, που ιδρύθηκε το 1844 από 28 υφαντουργούς, ο οποίος βασίσθηκε μόνο στην αυτενέργεια των μελών του, χωρίς εξωτερική βοήθεια, και άρχισε να λειτουργεί ως καταναλωτικός, παρέχοντας είδη πρώτης ανάγκης μέσω καταστήματος. Στη συνέχεια όμως εξελίχθηκε σε συνεταιρισμό πολλαπλού σκοπού με κοινωνικό και οικονομικό περιεχόμενο και ήταν το πρότυπο στη συνέχεια για τη δημιουργία των άλλων καταναλωτικών συνεταιρισμών ¹⁷(Κοντογεώργος, Σεργάκη, 2015). Ταυτόχρονα και σε άλλες χώρες αναπτύχθηκαν συνεταιρισμοί με διαφορετικά αντικείμενα, ανεξάρτητα αλλά με παρεμφερείς κανόνες από το συνεταιρισμό του Ροτσντέιλ. Οι μορφές αυτές, ως μέρος ενός ενιαίου συνόλου, διαδόθηκαν σε όλο τον κόσμο ¹⁸ (Παπαγεωργίου, 1997).

Η μετάβαση στους σύγχρονους συνεταιρισμούς στην Ελλάδα άρχισε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα όταν οι επιτυχίες της δράσης των σύγχρονων συνεταιρισμών της Δυτικής Ευρώπης άρχισαν να την επηρεάζουν. Ο καταναλωτικός συνεταιρισμός με τίτλο «Εταιρεία εργατικού λαού, η Αυτοβοήθεια» που ιδρύθηκε το 1870 αποτέλεσε αντιγραφή του πρωτοτύπου συνεταιρισμού του Ροτσντέιλ. Την ίδια χρονική περίοδο ιδρύθηκε η «Ένωση των τιμίων τεχνιτών, δευτέρα εν Αθήναις εταιρία του λαού». Το 1890 ιδρύθηκε η «Ελληνική Στρατιωτική Ένωση», ενώ το 1897 το «Σωματείο ο Εργάτης». Το 1900 ιδρύθηκε ο πρώτος γεωργικός συνεταιρισμός το « Μετοχικόν Γεωργικόν Ταμείον Αλληλοβοήθειας» στον Αλμυρό που αποτέλεσε το πρότυπο για την δημιουργία ενός σημαντικού αριθμού γεωργικών συνεταιρισμών μεταξύ 1909 και 1914 ¹⁹(Παπαγεωργίου, 1997).

Αξίζει όμως, στο σημείο αυτό, να επισημανθεί η διαπίστωση του Γάλλου αρχιτέκτονα Λουί Μπουλανζέ (Luis Boulanger), όταν ήταν στην υπηρεσία του

¹⁷ <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3684>

¹⁸ https://www.eef.edu.gr/media/2714/e_h00059.pdf

¹⁹ https://www.eef.edu.gr/media/2714/e_h00059.pdf

Όθωνα και επιχείρησε να μεταφέρει την ιδέα του «συνεταιρίζεσθαι» από την Ευρώπη, ότι *«Εις τον Ελληνικό λαό είναι έμφυτο το αίσθημα της αδελφότητας του συνεταιρισμού..... Η Ελλάδα θα πραγματοποιήσει οριστικά, υπό κράτος της ελευθερίας, ότι είχε αρχίσει πριν από όλους τους λαούς κάτω από την δεσποτική εξουσία των Τούρκων... Τα βάρη κατανέμονταν ανάλογα με το έχειν του κάθε πολίτη...και δόθηκε η αφορμή για να γίνουν μεγάλοι παραγωγικοί συνεταιρισμοί, γεωργικοί, βιομηχανικοί και ναυτικοί... Αυτοί είχαν ως θεμέλιο την δίκαιη κατανομή των κερδών, ανάλογα με την γενόμενη εργασία... Ξεχώριζαν από πριν ένα ποσό ως αποθεματικό, για την εκπαίδευση των παιδιών για τα βοηθήματα προς τα ορφανά, τις χήρες και τους αρρώστους²⁰»* (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007).

3.2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.

Η μακρά πορεία για τη θεσμική αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας και τη διαμόρφωση ειδικών ευρωπαϊκών πολιτικών άρχισε τη δεκαετία του 1980 και κορυφώθηκε το 1989 με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο με τίτλο «Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας και η υλοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς χωρίς σύνορα», η οποία πρότεινε την καθιέρωση μέσω καταστατικών μιας ευρωπαϊκής νομικής βάσης για τους συνεταιρισμούς, τις ενώσεις και τις αλληλασφαλιστικές εταιρείες, καθώς και με τη δημιουργία Μονάδας Κοινωνικής Οικονομίας στο πλαίσιο της Γενικής Διεύθυνσης XXIII της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι διάφορες μορφές της ΚΟ στην Ευρώπη δεν πλαισιώνονται από το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο που είναι σημαντικός παράγοντας για το μέγεθος και την προβολή της. Ωστόσο υπάρχουν κανονιστικές διατάξεις που καθορίζουν αυτό το πλαίσιο και διακρίνουν τρία είδη αναγνώρισης του τομέα της ΚΟ τα εξής :

1. *ρητή αναγνώριση εκ μέρους των δημόσιων αρχών της διαφορετικής ταυτότητας των οργανώσεων αυτών, οι οποίες απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση. Από την άποψη αυτή, στόχος του νομικού συστήματος είναι η θεσμική καθιέρωσή τους ως ιδιωτικών φορέων·*
2. *αναγνώριση της ικανότητας και της ελευθερίας των εν λόγω οργανώσεων να δραστηριοποιούνται σε οποιοδήποτε τομέα κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας·*

---

²⁰ http://www.diktio-kapa.dos.gr/?page_id=860

3. αναγνώριση του διαπραγματευτικού τους ρόλου κατά τη διαδικασία κατάρτισης και εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών, βάσει του οποίου θεωρούνται φορείς συναπόφασης και συνεκτέλεσης των πολιτικών (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012:40)

Όσον αφορά το πρώτο είδος αναγνώρισης παρατηρείται ότι δεν υπάρχει αναγνώριση για όλες τις μορφές και όταν υπάρχει δεν είναι στον ίδιο βαθμό από τα νομικά συστήματα των διαφόρων χωρών της ΕΕ. Οι διαφορές στο νομικό καθεστώς των μορφών της ΚΟ στις χώρες της Ευρώπης, τις κατηγοριοποιεί σε τρεις ομάδες :

1. στην πρώτη ισχύει ειδική νομοθεσία για τις μορφές της ΚΟ·
2. στη δεύτερη υπάρχουν ορισμένες κανονιστικές διατάξεις που καλύπτουν τις οργανώσεις της ΚΟ, αλλά είναι διάσπαρτες στους διάφορους νόμους· και
3. στην τρίτη δεν υφίσταται η παραμικρή νομοθεσία σχετικά με τις μορφές της ΚΟ (βλ. Πίν. 3.8, 3.9) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012:41).

Πίνακας 3.8 Νομική αναγνώριση των ειδικών μορφών οργάνωσης της κοινωνικής οικονομίας²¹ (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012).

Χώρες	Συνεταιρισμοί	Αλληλσφαιλιστικές εταιρείες	Ενώσεις	Ιδρύματα
Αυστρία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Βέλγιο	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Βουλγαρία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Κροατία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Κύπρος	ΝΑΙ	ά.α.	ά.α.	ά.α.
Γσεχική Δημοκρατία	ρ ²²	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Δανία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Εσθονία	όχι	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Φινλανδία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Γαλλία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Γερμανία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ελλάδα	ΝΑΙ	-	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ουγγαρία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ισλανδία	ΝΑΙ		όχι	ΝΑΙ
Ιρλανδία	P	όχι	όχι	όχι
Ιταλία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Λετονία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Λιθουανία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Λουξεμβούργο	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Μάλτα	ΝΑΙ	ά.α.	ά.α.	ά.α.
Κάτω Χώρες	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Πολωνία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Πορτογαλία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ρουμανία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Σλοβακία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Σλοβενία	όχι	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ισπανία	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Σουηδία	ΝΑΙ	όχι	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ηνωμένο Βασίλειο	P	P	ΝΑΙ	ΝΑΙ

²¹ Σημείωση: Ερώτηση ερωτηματολογίου: Διαθέτουν οι διάφορες θεσμικές μορφές της κοινωνικής οικονομίας σαφώς διαφοροποιημένο νομικό καθεστώς, δηλ. ειδικό νόμο;

²² P: υποδεικνύει ότι η εν λόγω χώρα διαθέτει ορισμένες κανονιστικές διατάξεις που ρυθμίζουν τη συγκεκριμένη μορφή οργάνωσης της ΚΟ, αν και ενδέχεται να είναι διάσπαρτες σε διάφορους νόμους.

Πίνακας 3.9 Άλλες νομικές μορφές των εταιρειών και των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη^{23 24} (CIRIEC, E.O.K.E., 2012)

Χώρα	Άλλες (διευκρινίζονται)
Βέλγιο	Νόμος για τις «Sociétés à finalité sociale» (επιχειρήσεις κοινωνικού σκοπού), 13.4.1995.
Ιρλανδία	Νόμος για τις Πιστωτικές Ενώσεις (Credit Union Act), 1997.
Ιταλία	D. Legs. 155/2006 «Disciplina dell' impresa sociale» (κανονισμοί για τις κοινωνικές επιχειρήσεις), Onlus (Μη κερδοσκοπικές οργανώσεις κοινωνικής ωφελείας), D. Lgs. αριθ. 460/1997 Νόμος 49/1987 για τις αναπτυξιακές ΜΚΟ Νόμος 266/1991 «Legge Quadro sul volontariato» (Νόμος-πλαίσιο για την εθελοντική εργασία)
Πορτογαλία	Misericordias DL 119/83 (Νόμος για τις φιλανθρωπικές ενώσεις), 25.02.83
Ισπανία	Νόμος για τις «Sociedades laborales» (Εργατικές επιχειρήσεις) 1997, Centros Especiales de Empleo para minusválidos (Ειδικά κέντρα απασχόλησης για άτομα με ειδικές ανάγκες), RD 2273/1985), Empresas de Inserción (Εταιρείες ένταξης): Νόμος 12/2001, συμπληρωματική διάταξη αριθ. 9, περιφερειακές νομοθεσίες.
Σουηδία	Στεγαστικές ενώσεις (οικονομικές ενώσεις), 30.5.1991
Φινλανδία	Κοινωνικές επιχειρήσεις, 30.12.2003 Osuusktalaki (Νόμος για τις συνεταιριστικές εταιρείες), 28.12.2001/1488
Ελλάδα	Νόμος 2190/1920 που ισχύει για τις «εταιρείες λαϊκής βάσης» Νόμοι 2810/2000 και 410/1995 για τις «αναπτυξιακές εταιρείες»
Κάτω Χώρες	Βιβλίο 2 του Αστικού Δικαίου (νομικά πρόσωπα) που προέρχεται από το 1850 και αναθεωρήθηκε το 1992
Δανία	Νόμος για τους στεγαστικούς συνεταιρισμούς και άλλες εταιρείες συλλογικής στέγασης, αναθεωρήθηκε το 2006.
Τσεχική Δημοκρατία	Ενωση κοινωφελών υπηρεσιών (NNO), 1995 Ενωση Ιδιοκτητών Διαμερισμάτων, 2000
Ουγγαρία	Μη κερδοσκοπικές εταιρείες
Λετονία	Πιστωτικοί συνεταιρισμοί, 15.7.1993

²³ Το νομικό καθεστώς διαφοροποιείται από εκείνο των συνεταιρισμών, των αλληλσφαιστικών εταιρειών, των ενώσεων και των ιδρυμάτων

²⁴ Σημείωση: Ερώτηση ερωτηματολογίου: Διαθέτουν οι διάφορες θεσμικές μορφές της κοινωνικής οικονομίας που αναφέρονται στο κεφάλαιο 5 σαφώς διαφοροποιημένο νομικό καθεστώς, δηλ. ειδικό νόμο; Εάν ναι, παρακαλούμε να διευκρινιστεί.

Χώρα	Άλλες (διευκρινίζονται)
Λιθουανία	Πιστωτικές ενώσεις, 1995 Κοινωνικές επιχειρήσεις, 2004
Πολωνία	Κοινωνικοί συνεταιρισμοί, 2006 Νόμος για την κοινωνική απασχόληση και τα κέντρα κοινωνικής ένταξης, 13.6.2003 Νόμος για την κοινωφελή και την εθελοντική δράση οργανισμών κοινής ωφελείας, 24.4.2004
Ηνωμένο Βασίλειο	Εταιρείες κοινοτικού συμφέροντος (Community interest company, CIC)

Από το 1989, σημειώθηκαν διαδοχικά βήματα προόδου αλλά και ορισμένες καθυστερήσεις στην αναγνώριση και την εφαρμογή πολιτικών που αφορούσαν την κοινωνική οικονομία. Όπως προαναφέρθηκε, ο πρώτος δημόσιος φορέας με ειδίκευση στην κοινωνική οικονομία ήταν η Μονάδα Κοινωνικής Οικονομίας της Γενικής Διεύθυνσης XXIII, η οποία δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1989 κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του Jacques Delors. Οι στόχοι της ήταν πολύ φιλόδοξοι, δεδομένων των περιορισμένων οικονομικών και ανθρώπινων πόρων που ήταν διαθέσιμοι.

Το 2000 πραγματοποιήθηκε αναδιάρθρωση της Μονάδας με τις αρμοδιότητές της να κατανέμονται σε δύο Γενικές Διευθύνσεις: τη ΓΔ Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, με τη δημιουργία της Μονάδας Β3 – «Βιοτεχνίες, Μικρές Επιχειρήσεις, Συνεταιρισμοί και Αλληλασφαλιστικές Εταιρείες», η οποία εστίαζε ιδίως στις «επιχειρηματικές πτυχές» των συνεταιρισμών, των αλληλασφαλιστικών εταιρειών, των ενώσεων και των ιδρυμάτων και τη ΓΔ Κοινωνικών Υποθέσεων, με αρμοδιότητα τις ενώσεις και τα ιδρύματα.

Μαζί με την προαναφερθείσα μονάδα, δύο θεσμικά όργανα της ΕΕ έχουν αποτελέσει σημαντικούς πρωταγωνιστές της κοινωνικής οικονομίας: η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ), συμβουλευτικός φορέας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο σύστησε αρχικά το 1990 μια «Διακομματική Ομάδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Κοινωνική Οικονομία», η οποία στη συνέχεια διαλύθηκε για να ανασυσταθεί το 2005.

Ένας άλλος φορέας που πρέπει να αναφερθεί είναι η συμβουλευτική επιτροπή των συνεταιρισμών, εταιρειών αλληλασφάλισης, ενώσεων και ιδρυμάτων (CMAF), η οποία ιδρύθηκε το 1998 με σκοπό να γνωμοδοτεί για διάφορα θέματα που σχετίζονται με την προαγωγή της κοινωνικής οικονομίας σε επίπεδο ΕΕ. Η

επιτροπή αυτή διαλύθηκε το 2000 στο πλαίσιο αναδιοργάνωσης της Επιτροπής.

Ωστόσο, κατόπιν πρωτοβουλίας των ίδιων των οργανώσεων του τομέα ιδρύθηκε αμέσως η Μόνιμη Διάσκεψη Ευρωπαϊκών Συνεταιρισμών, Εταιρειών Αλληλασφάλισης, Ενώσεων και Ιδρυμάτων (CEP- CMAF) ως ευρωπαϊκή πλατφόρμα που θα αποτελεί φορέα σύνδεσης με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα.

Κατά την εφαρμογή των μέτρων, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ αντιμετωπίζουν μόνιμως ένα διττό πρόβλημα αναφορικά με την κοινωνική οικονομία: την ελλιπή νομική βάση της και τον ανεπαρκή και γενικό ορισμό της έννοιάς της, χωρίς ρητές αναφορές στα βασικά κείμενα της ΕΕ (Συνθήκη της Ρώμης και Συνθήκη του Μάαστριχτ) και με έναν ορισμό (εάν υπάρχει) που αναφέρεται στη νομική σύσταση.

Μόλις στις αρχές του 2011 εντάχθηκε πραγματικά η κοινωνική οικονομία, ή πιο συγκεκριμένα οι κοινωνικές επιχειρήσεις, στο θεματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι σημαντικότεροι λόγοι είναι : το βάθος της οικονομικής κρίσης και η ολοένα εντονότερη αμφισβήτηση των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων οδήγησαν την Επιτροπή στο να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις σ' ένα νέο κύμα κοινωνικών και θεσμικών αιτημάτων.

Την τελευταία δεκαετία, διάφορες ευρωπαϊκές χώρες έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στην κατάρτιση νόμων που αφορούσαν την κοινωνική οικονομία. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής έλαβαν χώρα εξαιρετικά ένθερμες συζητήσεις σχετικά με την έννοια και τον ορισμό, το αντικείμενο της νομοθεσίας και των πολιτικών που στόχευαν στην υποστήριξη του εν λόγω κοινωνικού τομέα. Στις πιο πρόσφατες περιπτώσεις συγκαταλέγονται η Ρουμανία, η Πολωνία και η Γαλλία, όπου τα νομοσχέδια για τη ρύθμιση της ΚΟ είτε δεν εγκρίθηκαν είτε αποτελούν αντικείμενο ένθερμων συζητήσεων. Κεντρικό θέμα αποτελεί ο ίδιος ο ορισμός του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, είτε υπό την ονομασία αυτή είτε υπό την ονομασία «κοινωνική επιχείρηση». Τα όριά του χαράσσονται με πολύ διαφορετικό τρόπο στους τρεις υπάρχοντες νόμους για την κοινωνική οικονομία, δύο εθνικούς (Ισπανία και Ελλάδα) και έναν περιφερειακό (Βαλονία-Βέλγιο). Οι διαφορές καθίστανται ακόμα πιο προφανείς κατά τον ορισμό του τομέα των ΚΕπ, για τον οποίο έχουν θεσπιστεί πολλοί νόμοι (βλ. Πίν. 3.10) (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012).

Πίνακας 3.10 Νομική αναγνώριση της ΚΟ ή του καθεστώτος των ΚΕ (CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε., 2012)

Χώρα	Νόμος	Ονομασία νόμου / σχεδίου νόμου
Ισπανία	ΝΑΙ	Κοινωνική οικονομία (2011)
Ελλάδα	ΝΑΙ	Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα (2011)
Βέλγιο (Βαλονία)	ΝΑΙ	Κοινωνική οικονομία (2008, περιφερειακό διάταγμα)
Φινλανδία	ΝΑΙ	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2003)
Λιθουανία	ΝΑΙ	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2004)
Ιταλία	ΝΑΙ	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2005)
Σλοβενία	ΝΑΙ	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2011)
Πορτογαλία	Σχέδιο νόμου	Κοινωνική οικονομία (2012)
Πολωνία	Σχέδιο νόμου	Κοινωνική οικονομία (2012)
Κάτω Χώρες	Σχέδιο νόμου	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2012)
Ρουμανία	Σχέδιο νόμου	Κοινωνικές επιχειρήσεις (2012)
Γαλλία	Σχέδιο νόμου	Οικονομία της αλληλεγγύης (απορρίφθηκε)

Οι δύο ισχύοντες εθνικοί νόμοι για την ΚΟ προέρχονται από τις δύο χώρες που έχουν πληγεί χειρότερα από την κρίση: την Ισπανία και την Ελλάδα. Ο πρώτος είναι ο ισπανικός νόμος 5/2011 και ο δεύτερος είναι ο ελληνικός νόμος 4019/2011 για την ΚΟ, την ΚΕπιχ. και λοιπές διατάξεις. Στο Βέλγιο, το διάταγμα του κοινοβουλίου της Βαλονίας με ημερομηνία 20.11.2008 για την ΚΟ είναι παρόμοιο με τον ισπανικό νόμο.

Η επέκταση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (στο εξής Κ.Α.Ο.)²⁵ σε διεθνές επίπεδο, ιδιαίτερα σε κοινωνίες που έχουν διανύσει ή διανύουν περιόδους κρίσης, έχει πάρει μορφές συμπληρωτικές σε σχέση με τους υπάρχοντες οικονομικούς και κοινωνικούς θεσμούς, ή και μορφές αυτόνομης

²⁵ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-alan-eis-synolo.pdf>

οργάνωσης με σκοπό την επιβίωση κοινωνικά περιθωριοποιημένων πληθυσμών. Η ιστορία της Κ.Α.Λ.Ο στην Ευρώπη αφορά κατά κύριο λόγο εγχειρήματα τα οποία κάλυψαν ανάγκες σε απασχόληση και κοινωνικές υπηρεσίες, λειτουργώντας συμπληρωματικά σε σχέση με την κυρίαρχη οικονομική δυναμική και το κοινωνικό κράτος, και αξιοποιώντας την αναπτυξιακή τάση, αλλά και τους διαθέσιμους δημόσιους πόρους. Στις περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, η Κ.Α.Λ.Ο συγκροτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από κοινωνικές πρωτοβουλίες που στόχευαν στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών σε συνθήκες ραγδαίας έντασης των κοινωνικών ανισοτήτων και αποδυνάμωσης του κοινωνικού κράτους και του κράτους δικαίου. Τόσο στην Ευρώπη, όσο και στη Λατινική Αμερική, οι δραστηριότητες της Κ.Α.Λ.Ο αποδείχθηκαν ανθεκτικότερες σε συνθήκες χρηματοπιστωτικής κρίσης σε σχέση με τις επιχειρήσεις της τυπικής ιδιωτικής αγοράς και αποτέλεσαν έναν ισχυρό και αποτελεσματικό παράγοντα καταπολέμησης των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

3.3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους και με την ψήφιση του πρώτου Νόμου 602/1915 «περί συνεταιρισμών» γίνεται η μετάβαση από το «εθιμικό δίκαιο» στο «γραπτό δίκαιο» Για πρώτη φορά προβλέπονται νομοθετικά ο τρόπος σύστασης, λειτουργίας, οργάνωσης, διάλυσης, εκκαθάρισης, πτώχευσης και άλλα για τους συνεταιρισμούς, οι οποίοι είναι οι πιστωτικοί, αγοράς, πωλήσεως, καταναλώσεως, παραγωγικοί και οικοδομικοί ενώ εξαιρούνται οι συνεταιρισμοί ή εταιρείες ασφάλειας ζωής ανθρώπων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δίδεται ιδιαίτερη έμφαση από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας στη διάδοση, καθοδήγηση και εποπτεία των συνεταιρισμών μέσω της εκπαίδευσης από δημόσιους ή ιδιωτικούς υπαλλήλους έναντι αμοιβής²⁶(Παπαγεωργίου, 1997).

Γενικά για το διάστημα 1915-1970 έχουν καταγραφεί 946 νομοθετήματα που έχουν σχέση με τους συνεταιρισμούς ενώ ειδικότερα για την δεκαετία 1984-1994 έχουν καταγραφεί 230 νομοθετήματα. Σε αντίθεση με τον Νόμο 2190/1920 για τις Ανώνυμες Εταιρείες που παραμένει έως σήμερα ενεργός και εξασφαλίζει την βιωσιμότητα και την ανάπτυξη τους σε ένα περιβάλλον που δεν μεταβάλλεται. Στη

²⁶ https://www.eef.edu.gr/media/2714/e_h00059.pdf

συνέχεια με τον Νόμο 227/1973 αρχίζει η πολυδιάσπαση της Νομοθεσίας περί συνεταιρισμών, καταργείται ο Νόμος 602/1915 και εισάγεται Νομοσχέδιο ΜΟΝΟ για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και καταργείται κάθε άλλο είδος συνεταιρισμού. Μετά τη δεκαετία του 1970 αναπτύχθηκαν οι καταναλωτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί και καταφέρνουν να επιβιώσουν μόνο οι δεύτεροι ²⁷ (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007).

Οι συνεταιριστικοί νόμοι που είναι σε ισχύ στην Ελλάδα σήμερα (2013)²⁸ είναι :

- Ο Νόμος 1667/1986 «Αστικοί συνεταιρισμοί κι άλλες διατάξεις»
- Ο Νόμος 2716/1999 «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις»
- Ο Νόμος 2810/2000 «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις»
- Ο Νόμος 4019/2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις»

Το κοινό που παρατηρείται στους παραπάνω νόμους είναι ότι προβλέπεται και ιδρύεται μια μόνο μορφή επιχείρησης ο «συνεταιρισμός» και στα άρθρα τους διατυπώνονται με σαφήνεια ο τρόπος έναρξης, λειτουργίας, ελέγχου και διάλυσης αυτής (Δίκτυο Κ.Α.Π.Α., 2007).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι οι συνεταιρισμοί αποτέλεσαν τον κύριο κορμό του «τρίτου τομέα» της οικονομίας (Κοινωνικής) στην Ελλάδα. Συνέβαλαν παρέχοντας κοινωνικές και οικονομικές υπηρεσίες, λειτουργώντας ως επιχειρήσεις, παράγοντας και διαθέτοντας στην αγορά προϊόντα και υπηρεσίες που ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας αδυνατούσε.

3.3.1. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Τη μόνη θεσμοθετημένη σύγχρονη μορφή Κοινωνικής Επιχείρησης με κοινωνικό σκοπό στην Ελλάδα αποτελούν οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (στο εξής Κοι.Σ.Π.Ε.) που εισήχθησαν με το Νόμο 2716/1999 «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις», και έχουν ως στόχο την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ψυχικά προβλήματα (Βουλή των Ελλήνων, 2011). Η εφαρμογή και ανάπτυξη τους αντιμετώπισε δυσκολίες, κυρίως λόγω απουσίας τεχνογνωσίας και αναγνώρισης από το δημόσιο τομέα.

²⁷ http://www.diktio-kapa.dos.gr/?page_id=860

²⁸ <https://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/CICOPARepor%20ILO.pdf>

Εντούτοις, κατάφεραν να επιτύχουν και να λειτουργήσουν παράλληλα και ως εμπορικές επιχειρήσεις και ως Μονάδες Ψυχικής Υγείας και να προετοιμάσουν την δημιουργία των σημερινών Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων²⁹(Μαρκουλάτος, 2008, στον Γεώργια, 2017 : 4).

Μετά την διαπίστωση ότι σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ε.Ε. η ΚΟ έχει λειτουργήσει αποτελεσματικά ως μέσο ένταξης στην αγορά εργασίας όχι μόνο των ευπαθών κοινωνικά ομάδων, αλλά και ενός αυξανόμενου τμήματος του πληθυσμού που πλήττεται από την ανεργία μέσω καινοτόμων και κοινωνικά προσανατολισμένων δραστηριοτήτων, αλλά και ως αποτελεσματικό μέσο κάλυψης των ολοένα αυξανόμενων αναγκών για κοινωνικές υπηρεσίες, έχει σημασία να υπογραμμισθεί ο κεντρικός ρόλος των εθνικών κυβερνήσεων κατά τη μεταφορά των πολιτικών της ΕΕ στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών.

Στην Ελλάδα μετά τις παραπάνω διαπιστώσεις επιδιώκεται η μεταφορά των πολιτικών της Ε.Ε. με τον Νόμο 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις», με τον οποίο εισάγεται για πρώτη φορά ο τομέας της ΚΟ και της ΚΕπιχ. και αναγνωρίζονται πλέον οι μορφές που συνδυάζουν το «επιχειρείν» με την κοινή ωφέλεια και το κοινωνικό συμφέρον.

Οι τρεις βασικοί του στόχοι είναι:

- α) η δημιουργία θέσεων εργασίας και η κοινωνική ένταξη ευάλωτων ομάδων*
- β) η κάλυψη κοινωνικών αναγκών, ειδικότερα μέσω της ενίσχυσης της κοινωνικής και αλληλέγγυας επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής καινοτομίας και*
- γ) η ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής.*

Επίσης, θεσμοθετείται μια νέα μορφή κοινωνικής επιχείρησης που βασίζεται στον αστικό συνεταιρισμό, η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.), η οποία μπορεί να ενισχύεται από πόρους που προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και λειτουργεί με τις εξής βασικές αρχές:

- α) Την ελεύθερη συμμετοχή*
- β) Τη δημοκρατική διοίκηση: «ένας εταίρος, μια ψήφος»*
- γ) Την αλληλεγγύη και την περιορισμένη και δίκαιη διανομή του πλεονάσματος*
- δ) Το προβάδισμα του ατόμου έναντι του κεφαλαίου και*

---

²⁹ http://konstantinosgeormas.blogspot.com/2017/09/blog-post_15.html#more

ε) την ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος.

Οι Κοιν.Σ.Επ. διακρίνονται, ανάλογα και με το σκοπό που επιτελούν σε τρεις κατηγορίες:

- α) Ένταξης,
- β) Κοινωνικής Φροντίδας και
- γ) Συλλογικού Σκοπού.

Οι υφιστάμενοι Κοι.Σ.Π.Ε. (η μόνη θεσμοθετημένη σύγχρονη μορφή ΚΕπιχ. με κοινωνικό σκοπό στην Ελλάδα), που ιδρύθηκαν με το Νόμο 2716/1999 θεωρούνται αυτοδικαίως Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης. ενώ αξιολογούνται και καταγράφονται στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Συστήνεται το Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας που είναι ένα δημόσιο βιβλίο που τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή στο Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του τότε Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η πρόσβαση σε αυτό γίνεται ατελώς από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο και αποτελείται από τα εξής επί μέρους μητρώα :

- α. Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, στο οποίο εγγράφονται υποχρεωτικά οι Κοιν.Σ.Επ. οι οποίες συστήνονται με βάση τον παρόντα νόμο και οι Κοι.Σ.Π.Ε. του ν. 2716/1999. Με την εγγραφή τους αποκτούν πρόσβαση στα χρηματοδοτικά εργαλεία και απολαμβάνουν των οικονομικών κινήτρων και μέτρων στήριξης.
- β. Ειδικό Μητρώο άλλων Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας, στο οποίο εγγράφονται προαιρετικά οι υφιστάμενες νομικές μορφές, οι οποίες πληρούν σωρευτικά ορισμένα κριτήρια.

Οι Φορείς ΚΟ που εγγράφονται στο Ειδικό Μητρώο μπορούν να χρηματοδοτούνται από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης και να εντάσσονται στο ν. 3908/2011 (Α´ 8).

Επίσης με τον νόμο αυτό ορίζεται η διαδικασία ίδρυσης - αδειοδότησης των Κοιν.Σ.Επ. η οποία είναι απλή και γρήγορη ενώ τηρούνται διαδικασίες διαφάνειας και δημοσιότητας αναφορικά με τις δραστηριότητές της μέσω υποχρεωτικής ανάρτησης στο διαδίκτυο του προγράμματος δράσης και των απολογισμών τους. Αναγνωρίζονται οι υφιστάμενοι φορείς κοινωνικής οικονομίας υπό το βασικό περιορισμό ότι είναι πάροχοι υπηρεσιών ή αγαθών

προς το κοινωνικό σύνολο χωρίς να επιδιώκουν πρωτίστως το κέρδος (π.χ. συνεταιρισμοί, ΜΚΟ, σωματεία, Ιδρύματα, εθελοντικές οργανώσεις, προστατευμένα παραγωγικά εργαστήρια, κ.α.) (Βουλή των Ελλήνων, 2011).

Μέχρι το 2011, υπολογίζονται, 8400 περίπου συνεταιρισμοί με 950.000 περίπου μέλη, 1500-2000 οργανώσεις εθελοντισμού, από τις οποίες 200-300 έχουν ενεργό δράση, εκ των οποίων 115-200 δραστηριοποιούνται στο χώρο του περιβάλλοντος και της οικολογίας. Επίσης δραστηριοποιούνται 71 γυναικείοι συνεταιρισμοί με 1.903 μέλη, 68 συνεταιριστικές θεραπευτικές μονάδες στα ψυχιατρικά νοσοκομεία και 15 Κοιν.ΣΠΕ με αντικείμενο την ένταξη των ψυχικά ασθενών στην αγορά εργασίας, αλλά και την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Εκτός από τα παραπάνω εντοπίζονται μικτές οργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις με στοιχεία συνηγορίας με νομικές μορφές σωματείων, σωματείων ειδικώς αναγνωρισμένων ως φιλανθρωπικών, αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών, ιδρυμάτων, και ενώσεων προσώπων, οργανώσεις ή και εταιρικά σχήματα που αναπτύσσουν δραστηριότητες ένταξης αποκλεισμένων ομάδων του πληθυσμού στην αγορά εργασίας και έχουν οικονομικό αντικείμενο (Βουλή των Ελλήνων, 2011).

Με τον νόμο αυτό αν και εισάγεται η έννοια της Κ.Ο., δίδεται η ερμηνεία της και θεσπίζεται η λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ. δεν δίδεται όμως η περιγραφή του όρου της Κ.Επιχ. και τα λειτουργικά χαρακτηριστικά του θεσμού (Τζουβελέκας, 2015 στον Γεώρμα, 2017). Επίσης αν και δεν λαμβάνει υπ' όψιν το σύνολο του νομικού πλαισίου επιτυγχάνεται με το νόμο αυτό, οι υφιστάμενοι φορείς της Κ.Ο. να αποκτήσουν μια διακριτή ταυτότητα μέσω του ευρύ διαλόγου που αναπτύχθηκε με πάρα πολλές εκδηλώσεις – συνέδρια, μελέτες, διδακτορικές και διπλωματικές εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στα χρόνια υλοποίησης του και τη σύσταση του Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας³⁰(Γεώρμας, 2017).

Μετά από μια περίοδο εφαρμογής του παραπάνω νόμου 4019/2011, που έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της Κ.Επιχ. κρίθηκε αναγκαία η αναθεώρησή του ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που προέκυψαν από την εφαρμογή του.

---

³⁰ http://konstantinosgeormas.blogspot.com/2017/09/blog-post_15.html#more

3.3.2. Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Η δημιουργία συνεργατικών παραγωγικών μονάδων³¹, καθώς και η δημιουργία δομών κοινωνικής αλληλεγγύης, αποτελούν κοινωνικές πρωτοβουλίες, οι οποίες ανάγονται σε βάθος της ιστορικής διαδρομής της ελληνικής κοινωνίας και αναλόγως των εκάστοτε κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, διαδραμάτισαν και εξακολουθούν να διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο για την κάλυψη παραγωγικών και κοινωνικών αναγκών. Οι προαναφερόμενες δραστηριότητες, που διεθνώς περιγράφονται ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» (Κ.Α.Ο), περιλαμβάνουν συνεταιριστικές και συνεργατικές μορφές παραγωγής προϊόντων ή προσφοράς υπηρεσιών, οι οποίες αναπτύσσονται είτε στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς είτε μεταξύ δικτυώσεων εκτός της τυπικής ιδιωτικής αγοράς. Περιλαμβάνουν, επίσης, δραστηριότητες που αναπτύσσονται από ενώσεις προσώπων σε τοπικό επίπεδο, οι οποίες με την εθελοντική προσφορά των συμμετεχόντων επιδιώκουν να καλύψουν μη ικανοποιούμενες, από το κράτος ή την ιδιωτική αγορά, κοινωνικές ανάγκες των ατόμων που συμμετέχουν στις προαναφερθείσες ενώσεις, διεκδικώντας παράλληλα την αυξανόμενη κοινωνική συμμετοχή σε αυτές ή την ενεργή κρατική υποστήριξη είτε προς τις ίδιες είτε προς τις κοινωνικές ανάγκες που επιδιώκουν να καλύψουν (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

Οι δραστηριότητες της Κ.Α.Ο έχουν μια μακρά ιστορία και στην Ελλάδα, η οποία ανάγεται ήδη στην περίοδο του Μεσοπολέμου, και παρά την εμφάνιση εκφυλιστικών φαινομένων λόγω τους εδραίωσης πελατειακών μεθόδων κατά τους τελευταίες δεκαετίες, συνεχίζουν να υπάρχουν και να αναπτύσσονται επιτυχημένα παραδείγματα κοινωνικών, αγροτικών ή αστικών συνεταιρισμών, ενώ έχει επεκταθεί η δραστηριότητά τους στον προμηθευτικό και τον αγροτοδιατροφικό τομέα.

Ανασταλτικό ρόλο στην περαιτέρω ανάπτυξη τέτοιων πρακτικών διαδραμάτισε η απουσία σύγχρονου θεσμικού πλαισίου, το οποίο θα διευκολύνει την ανάπτυξη δραστηριοτήτων Κ.Α.Ο, αλλά και η κακή φήμη των

³¹ https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=de53343e-dbb3-4c24-b7c9-a69700b7f2bb

συνεταιρισμών, λόγω των πελατειακών εκτροπών του πρόσφατου παρελθόντος. Ωστόσο, η οικονομική κρίση, συνοδεύτηκε από την εμφάνιση διαφόρων εγχειρημάτων Κ.ΑΛ.Ο είτε με τη μορφή συνεταιριστικών πρωτοβουλιών, είτε με τη μορφή δομών αλληλεγγύης για την κάλυψη ζωτικών αναγκών σε ότι αφορά κυρίως στη διατροφή, στη στέγαση, στην εκπαίδευση ή στην προσφορά ιατρικής φροντίδας. Η εξέλιξη αυτή πήρε πρωτοφανείς για τα εγχώρια δεδομένα διαστάσεις, χωρίς ωστόσο να έχει προσεγγίσει τα μεγέθη που καλύπτουν ανάλογες δραστηριότητες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, σε μια περίοδο, κατά την οποία η νέα γενιά παρότι χαρακτηρίζεται από υψηλού επιπέδου μόρφωση και τεχνογνωσία, αναγκάζεται να μεταναστεύσει, και που η κοινωνική πλειοψηφία αντιμετωπίζει τις συνέπειες της εφαρμογής της υποτίμησης της εργασίας και ταυτόχρονα η ιδιωτική και κρατική επένδυση είναι ελλιπείς, η Κ.ΑΛ.Ο μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο δίκαιης οικονομικής ανάπτυξης, μέσα από την κοινωνική κινητοποίηση και την αξιοποίηση της αργούσας δημόσιας και ιδιωτικής περιουσίας (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

Εξαιτίας όλων αυτών που προαναφέρθηκαν και ειδικότερα αφ' ενός της αναγκαιότητας από τη μια αναθεώρησης του υφιστάμενου Νόμου 4019/2011, για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που προέκυψαν από την εφαρμογή του, και από την άλλη της έλλειψης θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων Κ.ΑΛ.Ο, οδηγηθήκαμε στην ψήφιση του νέου Νόμου 4430/2016 και στην κατάργηση των άρθρων 1 μέχρι και 17 του Ν. 4019/2011 από την έναρξη ισχύος του νέου.

Σκοπός του νόμου 4430/2016 «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις» είναι η δημιουργία του νομοθετικού πλαισίου για την Κ.ΑΛ.Ο, ως μορφή εναλλακτικής οργάνωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, στοχεύει:

- α. Στη διάχυση της Κ.ΑΛ.Ο σε όλους τους δυνατούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.
- β. Στη στήριξη και την ενίσχυση των παραγωγικών εγχειρημάτων αυτοδιαχείρισης και τους συλλογικής κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, βάση του άρθρου 3, είναι :

- α. Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) του άρθρου 14,

- β. Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) που διέπονται από το άρθρο 12 του Ν. 2716/1999 (Α'96), συμπληρωματικά από τις διατάξεις του Ν. 1667/1986 (Α'196), του άρθρου 12 του Ν. 3842/ 2010 (Α' 58) και του παρόντος νόμου,
- γ. Οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων (Συν. Εργ.), που συστήνονται με το άρθρο 24,
- δ. Οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, τους ιδίως αγροτικοί συνεταιρισμοί του Ν. 4384/2016 (Α'78), αστικοί συνεταιρισμοί του Ν. 1667/1986, Αστικές Εταιρίες των άρθρων 741 επ. του Α.Κ., εφόσον σωρευτικά συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:
- αα) Αναπτύσσει δραστηριότητες «συλλογικής» και «κοινωνικής ωφέλειας»,
  - ββ) Μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους, και
  - γγ) Το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή του.

Με το νέο νόμο ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στη σύσταση, στη λειτουργία και τη διοικητική εποπτεία των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και δίνονται οι ορισμοί των όρων Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Συλλογική ωφέλεια, Κοινωνική ωφέλεια, Κοινωνική καινοτομία, Βιώσιμη ανάπτυξη, Κοινωνικές υπηρεσίες γενικού συμφέροντος, Κοινωνική ένταξη, Ευάλωτες & Ειδικές ομάδες και Εργαλείο Μέτρησης Κοινωνικού Αντικτύπου για την εφαρμογή του (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Με βάση το θεσμικό πλαίσιο³² όπως αναφέρεται στο άρθρο 13 του Νόμου 4430/2016, ως Κοιν.Σ.Επ. ορίζονται « εκείνοι οι αστικοί συνεταιρισμοί του ν.1667/1986 (Α΄196), όπως ισχύει, που έχουν ως καταστατικό σκοπό τη συλλογική και την κοινωνική ωφέλεια, δηλαδή αφενός την από κοινού εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους, μέσα από τη δημιουργία ισότιμων σχέσεων παραγωγής, τη δημιουργία θέσεων σταθερής και αξιοπρεπούς εργασίας και τη συμφιλίωση προσωπικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και αφετέρου την εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών τοπικού ή ευρύτερου χαρακτήρα αξιοποιώντας την κοινωνική καινοτομία, μέσα από δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης» ή παροχής «κοινωνικών υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος» ή παροχής υπηρεσιών ένταξης ευάλωτων ή ειδικών ομάδων, όπως ορίζονται στο άρθρο 2» (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

Με βάση τη διάκριση των οικονομικών επιχειρήσεων και έχοντας ως κριτήριο τη νομική τους μορφή, οι Κοιν.Σ.Επ. και οι Συνεταιρισμοί (αστικοί –αγροτικοί) καθώς και όλες οι άλλες εκφράσεις της κοινωνικής οικονομίας εντάσσονται στην κατηγορία των συλλογικών επιχειρήσεων. Οι Κοιν.Σ.Επ. δίνουν προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους καθώς και της ευρύτερης κοινότητας, και όχι στο κέρδος. Έχουν αυτόνομη διοίκηση, δηλαδή αποφασίζουν αυτόνομα τον τρόπο λειτουργίας τους. Κατά τη διανομή των κερδών, προβάδισμα έχουν τα μέλη και οι εργαζόμενοι/ες έναντι του κεφαλαίου. Τέλος, εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων με βάση την αρχή «ένα μέλος-μία ψήφος» ανεξάρτητα από τη συνεισφορά του κάθε μέλους στο κεφάλαιο³³(Κοντογεώργος και Σεργάκη, 2015).

Στην έκθεση τους, οι Νασσιούλας & Μαυροειδής (2013) αναφέρουν ότι ένας από τους λόγους δημιουργίας και επιλογής των Κοιν.Σ.Επ. έναντι των άλλων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. είναι ότι παρουσιάζουν ελάχιστες απαιτήσεις ως επιχειρήσεις, όπως μηδενικό κόστος σύστασης, αντικαθιστούν το μοντέλο της οικογενειακής επιχείρησης και επίσης δεν απαιτούν δέσμευση μεγάλων κεφαλαίων για την λειτουργία τους, ούτε απασχόληση και πολλά μέλη. Εμφανίζεται η

³² https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=de53343e-dbb3-4c24-b7c9-a69700b7f2bb

³³ <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3684>

επιχειρηματικότητα ανάγκης, όπως έχει οριστεί από την διεθνή βιβλιογραφία, που φέρει σύμφωνα με τον Poschke (2010) τα χαρακτηριστικά της ελάχιστης απασχόλησης, της υπάρξης μηδαμινής προσδοκίας για μεγέθυνση της επιχείρησης και το εκπαιδευτικό επίπεδο αυτών που τη συστήνουν είναι το χαμηλότερο. Η δημιουργία των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα εμφανίζει την ίδια τάση που παρατηρείται γενικότερα στον «τομέα της αγοράς», καθώς λόγω της ύφεσης οι πολίτες στρέφονται σε μεγάλο ποσοστό προς αυτή την κατεύθυνση από ανάγκη και όχι για να αξιοποιήσουν επιχειρηματικές ευκαιρίες σε αντίθεση με τις άλλες χώρες μέλη της Ε.Ε. που εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό δημιουργίας επιχειρήσεων καινοτομίας, αξιοποιώντας τις επιχειρηματικές ευκαιρίες³⁴(Γεώργιας, 2017).

4.1. ΓΕΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΦΟΡΕΩΝ Κ.ΑΛ.Ο.

Το Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. (εφεξής «Μητρώο») του άρθρου 4 του Νόμου 4430/2016, αντικατέστησε το καταργηθέν Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας του ν.4019/2011 και είναι η μόνη ηλεκτρονική βάση δεδομένων που τηρείται από το Τμήμα Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (εφεξής «Τμήμα Μητρώου») του τότε Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΥΠΕΚΑΑ) στην οποία εγγράφονται οι Φορείς Κ.ΑΛ.Ο. και αποτυπώνεται η υφιστάμενη κατάσταση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και ειδικότερα των Κοιν.Σ.Επ στην Ελλάδα (Γεώργιας, 2017). Η τήρηση και η λειτουργία του Μητρώου ρυθμίζονται με απόφαση³⁵ του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

Το Μητρώο αποτελείται από τα εξής δύο επιμέρους Μητρώα, όπως ίσχυε και με τον Νόμο 4019/2011 :

1. Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (εφεξής «Μ.Κ.Ε»), στο οποίο εγγράφονται:
  - i) υποχρεωτικά, οι Κοιν.Σ.Επ. και οι Συν.Εργ., οι οποίες συστήνονται με βάση τον ν. 4430/ 2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016) και οι Κοι.Σ.Π.Ε. του ν. 2716/1999 (ΦΕΚ 99/Α/17.5.1999) και

³⁴ http://konstantinosgeormas.blogspot.com/2017/09/blog-post_15.html#more

³⁵ https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/07/Efarmostiki_YA.pdf

- ii) προαιρετικά, σύμφωνα με το αρ.35 του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016), οι Κοιν.Σ.Επ. που συστάθηκαν με το ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216/Α/30.09.2011)

Το Μ.Κ.Ε περιλαμβάνει πέντε επιμέρους κατηγορίες:

- Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων,
  - Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων,
  - Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας
  - Κοι.Σ.Π.Ε, και
  - Συνεταιρισμοί Εργαζομένων).
2. Ειδικό Μητρώο Άλλων Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Ε.Μ.Α.Φ.Κ.Α.Ο), (εφεξής «Ειδικό Μητρώο») στο οποίο εγγράφονται προαιρετικά τα υφιστάμενα νομικά πρόσωπα, τα οποία πληρούν σωρευτικά τα ειδικά κριτήρια που περιγράφονται στο άρθρο 3, παρ.1 εδάφ. δ' του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016).

Το Ειδικό Μητρώο περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες ανάλογα με την νομική μορφή των εγγεγραμμένων Φορέων:

- i) Αγροτικοί Συνεταιρισμοί του ν. 4384/2016
- ii) Αστικοί Συνεταιρισμοί του ν. 1667/1986
- iii) Αστικές εταιρίες των αρ. 741 Α.Κ
- iv) Λοιπές νομικές μορφές.

Αρμόδιο για την τήρηση και λειτουργία του Μητρώου Κ.ΑΛ.Ο είναι το Τμήμα Μητρώου Φορέων Κ.ΑΛ.Ο., υπηρεσία του ΥΠΕΚΑΚΑ. Επίσης είναι αρμόδιο για τον έλεγχο της σύστασης των Κοιν.Σ.Επ. & των Συνεταιρισμών Εργαζομένων, της νομιμότητας των πράξεών τους που καταχωρίζονται στο Γενικό Μητρώο και την εποπτεία τους. Επιπλέον, είναι αρμόδιο για την απόδοση της ιδιότητας του Φορέα ΚΑΛΟ στα νομικά πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να εγγραφούν στο Ειδικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο..

4.2. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟ ΜΗΤΡΩΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Μ.Κ.Ε.)

Κάθε νέο νομικό πρόσωπο που συστήνεται και διέπεται από τις διατάξεις του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016), προκειμένου να πιστοποιηθεί ως Κοιν.Σ.Επ.

και να εγγραφεί στο Μ.Κ.Ε, πρέπει να πληροί τα ακόλουθα κριτήρια :

A. ΓΕΝΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ (ισχύουν σωρευτικά για όλες τις Κοιν.Σ.Επ.) :

1. να εξειδικεύει ως καταστατικό σκοπό την συλλογική και κοινωνική ωφέλεια όπως ορίζονται στο άρθρο 2 του ν. 4430/2016
2. να διαθέτει τουλάχιστον πέντε μέλη (Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας) ή επτά μέλη (Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης)
3. σε περίπτωση που μέλη του είναι νομικά πρόσωπα, το ποσοστό συμμετοχής τους να μην υπερβαίνει το 1/3 των μελών
4. να μην συμμετέχουν σε αυτό ως μέλη Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
5. να μην συμμετέχουν σε αυτό ως μέλη Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου που υπάγονται σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με εξαίρεση τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και υπό την προϋπόθεση ύπαρξης προηγούμενης έγκρισης από το φορέα που εποπτεύει το Ν.Π.Δ.Δ.
6. κάθε μέλος του να διαθέτει τουλάχιστον μία υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα ύψους κατ' ελάχιστο 100 ευρώ
7. όλα τα μέλη του να έχουν δικαίωμα μιας ψήφου ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων που κατέχουν
8. όλα τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής να είναι και μέλη της επιχείρησης
9. να απαγορεύει τη διανομή των κερδών στα μέλη του εκτός αν τα μέλη είναι και εργαζόμενοι σε αυτό
10. τα κέρδη του να διατίθενται ετησίως ως εξής: α) ποσοστό 5% των κερδών για το σχηματισμό τακτικού αποθεματικού, β) ποσοστό 35% των κερδών στους εργαζόμενους της επιχείρησης, εκτός αν τα 2/3 των μελών της Γενικής Συνέλευσης του Φορέα αποφασίσουν αιτιολογημένα τη διάθεση μέρους ή όλου του ποσοστού αυτού σε δραστηριότητες για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη γενικότερη διεύρυνση της παραγωγικής του δραστηριότητας, γ) το υπόλοιπο ποσοστό διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη γενικότερη διεύρυνση της παραγωγικής τους δραστηριότητας
11. να μην συμμετέχει σε αυτό ως μέλος, όποιος συμμετέχει σε άλλη Κοιν.Σ.Επ. με ίδια δραστηριότητα

12. να τηρεί τις διατάξεις του ν. 1667/1986 (ΦΕΚ 196/Α/6-12-1986), ως προς την σχέση μεταξύ των μελών, τη διοίκηση, τη λειτουργία και τη λύση του, με τις εξαιρέσεις που ρητά προβλέπονται στο ν. 4430/2016
13. να τηρεί Μητρώο Εθελοντών, στο οποίο καταγράφονται τα μη μέλη που λειτουργούν ως εθελοντές και υποστηρίζουν τις δράσεις του Φορέα
14. Κάθε νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα εγγραφής μόνο σε μία κατηγορία του Μητρώου. Με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης και εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες στον παρόντα νόμο προϋποθέσεις, μία Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να τροποποιήσει το καταστατικό της με σκοπό να ενταχθεί σε άλλη κατηγορία Κοιν.Σ.Επ. Η τροποποίηση πραγματοποιείται σύμφωνα με την διαδικασία που περιγράφεται στο άρθρο 13 της 61621/Δ5.2643/30-12-2016 Υ.Α.

Β. ΕΙΔΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΕΝΤΑΞΗΣ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ:

Βασικό ειδικό κριτήριο εγγραφής είναι η προώθηση της ένταξης στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες, όπως αυτές ορίζονται στην παρ. 8 του άρθρου 2 του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016) και στο άρθρο 5 της 61621/Δ5.2643/18-1-2017 Υ.Α. Προϋπόθεση για την πλήρωση του κριτηρίου είναι τουλάχιστον το 30% των εργαζομένων (κριτήριο απασχόλησης) και των μελών (κριτήριο συμμετοχής) να ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες. Η τήρηση του κριτηρίου συμμετοχής, ανάλογα με την Ευάλωτη Κοινωνική Ομάδα στην οποία ανήκουν τα μέλη, τεκμηριώνεται με τα δικαιολογητικά που αναγράφονται στο άρθρο 5 της παραπάνω Υπουργικής Απόφασης, τα οποία υποβάλλονται παράλληλα με την αίτηση εγγραφής στο Μητρώο. Μέλη των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων μπορούν να γίνουν ενήλικα φυσικά πρόσωπα χωρίς να απαιτείται να έχουν την ικανότητα για δικαιοπραξία, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 43 του ν. 4554/2018 (ΦΕΚ 130/Α/18.07.2018), κατά παρέκκλιση της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 1667/1986 (Α'196).

Γ. ΕΙΔΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΕΝΤΑΞΗΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ:

Βασικό ειδικό κριτήριο είναι η προώθηση της ένταξης στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες, όπως

αυτές ορίζονται στην παρ. 8 του άρθρου 2 του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016) και στο άρθρο 6 της 61621/Δ5.2643/30-12-2016 Υ.Α. Προϋπόθεση για την πλήρωση του κριτηρίου είναι τουλάχιστον το 50% των εργαζομένων (κριτήριο απασχόλησης) και των μελών (κριτήριο συμμετοχής) να ανήκουν στις Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες. Η τήρηση του κριτηρίου συμμετοχής, ανάλογα με την Ευάλωτη Κοινωνική Ομάδα στην οποία ανήκουν τα μέλη, τεκμηριώνεται με τα δικαιολογητικά που αναγράφονται στο άρθρο 6 της παραπάνω Υπουργικής Απόφασης, τα οποία υποβάλλονται παράλληλα με την αίτηση εγγραφής στο Μητρώο.

Δ. ΕΙΔΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ:

Για την εγγραφή της Κοιν.Σ.Επ. στην κατηγορία Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, απαιτείται η επιχείρηση να αναπτύσσει δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης», ή/και να παρέχει «κοινωνικές υπηρεσίες γενικού συμφέροντος», όπως ορίζονται στις παρ. 5 και 6 του αρ.2 του ν. 4430/2016(ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016) και στο άρθρο 7 της 61621/Δ5.2643/18-1-2017 Υ.Α. (Βουλή των Ελλήνων, 2016).

Πέραν των παραπάνω, από την σχετική νομοθεσία και την ρυθμιστική απόφαση για την τήρηση και λειτουργία του Μ.Κ.Ε. προκύπτουν υποχρεώσεις³⁶ γενικές και ειδικές ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι Κοιν.Σ.Επ. και η μη εκπλήρωσή τους έχει συνέπειες τη διαγραφή τους. Οι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας έχουν όλες τις γενικές υποχρεώσεις που ισχύουν για όλες τις κατηγορίες Κοιν.Σ.Επ. χωρίς να προβλέπονται άλλες ειδικές όπως στις άλλες Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών και Ευπαθών Ομάδων. Αυτός πιθανόν να είναι και ένας από τους λόγους της δημιουργίας και βιωσιμότητάς τους εφόσον αποτελούν την πλειοψηφία των Κοιν.Σ.Επ. σε σύγκριση με τις άλλες δύο κατηγορίες αλλά και την πλειοψηφία των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. γενικότερα όπως διαπιστώνεται παρακάτω.

Επίσης οι Φορείς που συμμετέχουν στο Μητρώο υποχρεούνται σε ετήσια βάση να υποβάλλουν στο Τμήμα Παρακολούθησης και Ελέγχου Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στοιχεία για την λειτουργία τους, από τα οποία να τεκμηριώνεται η πλήρωση των κριτηρίων εγγραφής τους. Συγκεκριμένα, οφείλουν να υποβάλουν :

³⁶ https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/09/KOINSEP_N-4430.pdf

- a. το Ετήσιο Πρόγραμμα Δραστηριοτήτων και Απολογισμού, το οποίο περιλαμβάνει τον προγραμματισμό των δράσεων που θα αναπτύξουν, καθώς και τον απολογισμό των δραστηριοτήτων του προηγούμενου έτους.
- b. τις Οικονομικές Καταστάσεις που προβλέπονται από το ν. 4308/2014 (ΦΕΚ 251/Α/24-11-2014).

Εάν από τα αρχικά και τα πρόσθετα στοιχεία δεν τεκμηριώνεται η εκπλήρωση των κριτηρίων εγγραφής και προκύπτει ότι ο Φορέας παραμένει σε αδράνεια για δύο συνεχόμενες διαχειριστικές χρήσεις, τότε διαγράφεται από το Μ.Κ.Ε. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας ελέγχου σύμφωνα με τα ανωτέρω το Τμήμα Μητρώου προβαίνει σε έγκριση του ηλεκτρονικού αιτήματος και εκδίδεται μέσω της πλατφόρμας το Πιστοποιητικό Μέλους του Μητρώου (Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017).

4.2.1. Διαγραφή των Κοιν.Σ.Επ. από το Μ.Κ.Ε.

Η διαγραφή από το Γενικό Μητρώο φορέων Κ.Α.Λ.Ο. συντελείται όταν :

- a. Υπάρχει απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μελών του Φορέα για τη λύση του νομικού προσώπου
- b. Υπάρχει μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το θεσμικό πλαίσιο (αυτοδίκαιες διαγραφές) και ειδικότερα στις εξής περιπτώσεις :
  1. Όταν δεν υποβάλλουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την ολοκλήρωση της διαδικασίας εγγραφής στο Μητρώο.
  2. Όταν το μέλος του Μ.Κ.Ε ή τα φυσικά πρόσωπα που συμμετέχουν σε αυτό, χρησιμοποιούν τις ευνοϊκές ρυθμίσεις του Νόμου με σκοπό να αποκομίσουν για λογαριασμό των ιδίων ή για λογαριασμό άλλων παράνομο περιουσιακό όφελος.
  3. Όταν παραμένουν αδρανείς για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών, δηλαδή δεν εμφανίζουν οικονομική δραστηριότητα σε δυο συνεχείς οικονομικές χρήσεις. Ως οικονομική δραστηριότητα, για τις

Κοιν.Σ.Επ νοείται η πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών από την επιχείρηση

4. Όταν τα μέλη τους μειωθούν κάτω από το ελάχιστο όριο που ορίζει κατά περίπτωση ο Νόμος.
5. Όταν υπάρξει τελεσίδικη απόφαση κατά τα προβλεπόμενα στον Νόμο
6. Όταν λήξει ο χρόνος διάρκειάς τους, όπως αυτός ορίζεται στο καταστατικό τους και δεν αποφασιστεί προηγούμενα από τη Γενική Συνέλευση η παράταση της διάρκειάς τους και
7. Όταν κηρυχθούν σε πτώχευση.

Η απόφαση διαγραφής του Φορέα από το Μ.Κ.Ε. κοινοποιείται με ευθύνη του Τμήματος Μητρώου στην αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω φαίνεται ότι η δημιουργία θεσμικού πλαισίου, για την διευκόλυνση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων ΚΑΛΟ και η μεταφορά των πολιτικών της ΕΕ στη χώρα μας, δεν είναι αρκετά για την βιωσιμότητα των ΚΕ (όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο) και την περαιτέρω ανάπτυξη τους (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Ο., 2019).

4.3. ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η δημιουργία μιας βιώσιμης επιχείρησης δεν είναι μια διαδικασία ή ένας προορισμός, αλλά είναι στην πραγματικότητα μια διαδρομή (Webb, Webb, 2004:180).

Η έννοια της βιωσιμότητας αν και κατανοείται εύκολα, γίνεται ωστόσο αντιληπτή διαφορετικά, ανάλογα με την προσέγγιση που ακολουθείται και τη χρησιμότητά της. Ετυμολογικώς, η έννοια «βιωσιμότητα» ορίζεται ως «η ικανότητα ενός πράγματος να συνεχίσει την ύπαρξή του», διαφορετικά σημαίνει πολύ απλά οτιδήποτε μπορεί να επιζήσει, να διατηρηθεί στη ζωή ή να έχει διάρκεια.

Μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό, σχέδιο, διαδικασία το χαρακτηρίζουμε βιώσιμο όταν έχει τις προϋποθέσεις και τη δυνατότητα να λειτουργεί-υλοποιείται εκπληρώνοντας τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε. Άρα, βιωσιμότητα δεν σημαίνει

απλά λειτουργία, αλλά σημαίνει λειτουργία με εκπλήρωση των βασικών λόγων ύπαρξης του οργανισμού. Όταν μια επιχείρηση λειτουργεί σε οριακό επίπεδο χωρίς να έχει την ικανότητα επίτευξης των στόχων της, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως βιώσιμη³⁷. Από την βιβλιογραφική επισκόπηση, διαπιστώνεται ότι υπάρχουν πάρα πολλοί όροι για την βιωσιμότητα, με διαφορετική προσέγγιση. Μία από αυτές, που έχει σχέση με επιχειρήσεις, την ταυτίζει με την επιτυχία για να περιγραφεί γενικά η επιχειρηματική λειτουργία και η κατάσταση που αναμένουν οι επιχειρηματίες. Η αξιολόγηση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων είναι κάτι τελείως διαφορετικό από την εννοιολογική αποσαφήνιση και έχουν χρησιμοποιηθεί πολλές προσεγγίσεις για αυτό το σκοπό (Μπεκιάρης, Μ., χ.χ).

Από τις έρευνες, τόσο για εμπορικές, όσο και για κοινωνικές επιχειρήσεις, έχουν εξαχθεί χρήσιμα συμπεράσματα για την αξιολόγηση της βιωσιμότητας μιας επιχείρησης, εστιάζοντας οι περισσότερες στην αναζήτηση παραγόντων επιτυχίας, μακροχρόνιας επιβίωσης, αποτυχίας (για την αντιμετώπισή τους) κ.λ.π., οι οποίες ωστόσο συγκλίνουν σε ορισμένους παράγοντες. Ενδεικτικά, θα αναφερθούν μία από κάθε περίπτωση.

Σύμφωνα με τον Μπεκιάρη³⁸ (χ.χ.), εξετάζοντας την βιωσιμότητα από οικονομική άποψη, υπάρχουν δύο τουλάχιστον παράγοντες που κρίνονται ως σημαντικοί για τη βιωσιμότητα μιας εμπορικής επιχείρησης:

1. Ο πρώτος αφορά στη δυνατότητα μίας επιχείρησης να συνεχίζει αποδοτικά τις δραστηριότητές της, επιτυγχάνοντας την επιστροφή της αξίας επένδυσης των ιδιοκτητών, συνοδευόμενη από μία ικανοποιητική ανταμοιβή
2. Ο δεύτερος έχει να κάνει με τη δυνατότητα της επιχείρησης να αναπτυχθεί περαιτέρω και να βελτιώσει την οικονομική της θέση.

Η έρευνα της Wronka (2013:600-601), σκοπό είχε την υποκειμενική αξιολόγηση κρίσιμων παραγόντων επιτυχίας της κοινωνικής επιχείρησης, με βάση 300 ερωτηθέντες, οι οποίοι εκπροσωπούσαν διαφορετικές κοινωνικές επιχειρήσεις που ασχολούνταν με το Σιλεσιανό Μοναστήρι, στην επαρχία της Σιλεσίας στην Πολωνία.

³⁷ https://mke.aegean.gr/files/2014/09/epix_enotita13.pdf

³⁸ https://mke.aegean.gr/files/2014/09/epix_enotita13.pdf

Στα πλαίσια της έρευνας, έγινε διάκριση 26 πιθανών κρίσιμων παραγόντων επιτυχίας, οι οποίοι, αποδόθηκαν στις ακόλουθες κύριες διαστάσεις : ατομική, ενδοεπιχειρησιακή και περιβαλλοντική, μέσω ερωτηματολογίου συλλέχθηκαν τα στοιχεία από τον Δεκέμβριο του 2008 έως τον Ιανουάριο του 2010. Ακολούθως, μέσω ερωτηματολογίου συλλέχθηκαν τα στοιχεία από τον Δεκέμβριο του 2008 έως τον Ιανουάριο του 2010. Σύμφωνα λοιπόν με την έρευνα, οι δέκα σημαντικότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στην βιωσιμότητα της ΚΕπ. είναι οι εξής :

1. Ύπαρξη ισχυρού ηγέτη
2. Κίνητρα και δέσμευση των απασχολουμένων
3. Ενεργοποίηση νομικών / κανονιστικών ρυθμίσεων
4. Ελκυστικότητα και σαφήνεια της καινοτόμου έννοιας/ιδέας
5. Εξειδίκευση διοίκησης/διαχείρισης
6. Βασικές δεξιότητες των προσώπων, για την παροχή υπηρεσιών πρώτης γραμμής
7. Αποτελεσματική συνεργασία με τον δημόσιο τομέα
8. Κοινωνικό κεφάλαιο
9. Συμμετοχή τοπικής κοινότητας
10. Διατήρηση και διανομή οικονομικών αρχείων με ακρίβεια.

Η αξιολόγηση της βιωσιμότητας αρχίζει πριν από την ίδρυση και τη δημιουργία μιας ΚΕπ και η ανάπτυξή της ακολουθεί τρία βήματα : α) συγκεντρώνοντας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και διατυπώνοντας αυτές στην «αποστολή της κοινωνικής επιχείρησης», η οποία περιγράφει την ευκαιρία, οραματίζεται την επιχειρηματική δραστηριότητα και διαμορφώνει την ανάπτυξής της, β) συνεχίζει μ' ένα βιώσιμο επιχειρηματικό μοντέλο και γ) περιγράφει την αποστολή και το μοντέλο σε ένα επιχειρησιακό σχέδιο που είναι εύκολα κατανοητό σε όλους. Η πλειοψηφία των μη κερδοσκοπικών οργανισμών αποτυγχάνει μέσα στα πέντε πρώτα έτη λειτουργίας τους. Αυτό οφείλεται συχνά στην έλλειψη εισοδήματος για να καλυφθεί το κόστος. Αυτό πηγάζει είτε από την άποψη της προσφοράς (αν το κόστος είναι πο-

λύ υψηλό), είτε από την άποψη της ζήτησης (αν τα έσοδα είναι λίγα). Στις ΚΕΠ, το εισόδημα πηγάζει από τρεις πηγές: εισόδημα από παροχή υπηρεσιών ή την πώληση αγαθών, εισόδημα από δωρεές (άτομα, ιδρύματα, κληροδοτήματα και εταιρείες) και εισόδημα από το κράτος (επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις, φοροαπαλλαγές) (Brooks, 2009:87-203).

4.4. ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας (ν.4019/2011), στη διάρκεια εφαρμογής του ν.4019/2011 εγγράφησαν στο σχετικό Μητρώο συνολικά 1.225 φορείς, ενώ διεγράφησαν 327. Ως αποτέλεσμα, στις 31/10/2016 ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε λειτουργία το νέο Μητρώο Κ.Α.Ο., οι εγγεγραμμένοι φορείς ανέρχονταν σε 905, (βλ. Πίν. 3.11).

Από τους 905 Φορείς του Μητρώου (ν.4019/2011), αίτηση μετάπτωσης για ένταξη στο νέο Μητρώο (ν.4430/2016) υπέβαλαν εμπρόθεσμα (έως 31/10/2017) 610 Φορείς (67,4%) και ολοκλήρωσαν με επιτυχία τη διαδικασία μετάπτωσης οι 570 (63,0%).

Η πλειονότητα των φορέων (92,6%) οι οποίοι ολοκλήρωσαν τη διαδικασία μετάπτωσης στο νέο θεσμικό πλαίσιο ανήκουν στην κατηγορία των Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, (βλ. Πίν. 3.12) (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Ο., 2019:3-6).

Πίνακας 3.11 Στοιχεία φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας (ν.4019/2011) (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2019)

Έτος	Εγγραφές		Διαγραφές		Αναβίωση	Λειτουργούσες (τέλος έτους)
	Ανά έτος	Σωρευτικά	Ανά έτος	Σωρευτικά		
2012	116	116	0	0	-	116
2013	272	388	17	17	-	371
2014	326	714	114	131	-	583
2015	259	973	135	266	-	707
2016	252	1.225	61	327	7	905 ³⁹
Σύνολο	1.225	-	327	-	7	-

Πίνακας 3.12 Νομική μορφή φορέων Κοινωνικής Οικονομίας (ν.4019/2011) (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2019)

Νομική μορφή	Αριθμός	Ποσοστό (%)
Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειες	528	92,6
Κοι.Σ.Π.Ε.	17	3,0
Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων	11	1,9
Συνεταιρισμοί Εργαζομένων	9	1,6
Αστικές εταιρίες αρ. 741 επ. Α.Κ.	4	0,7
Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων	1	0,2
Σύνολο	570	100

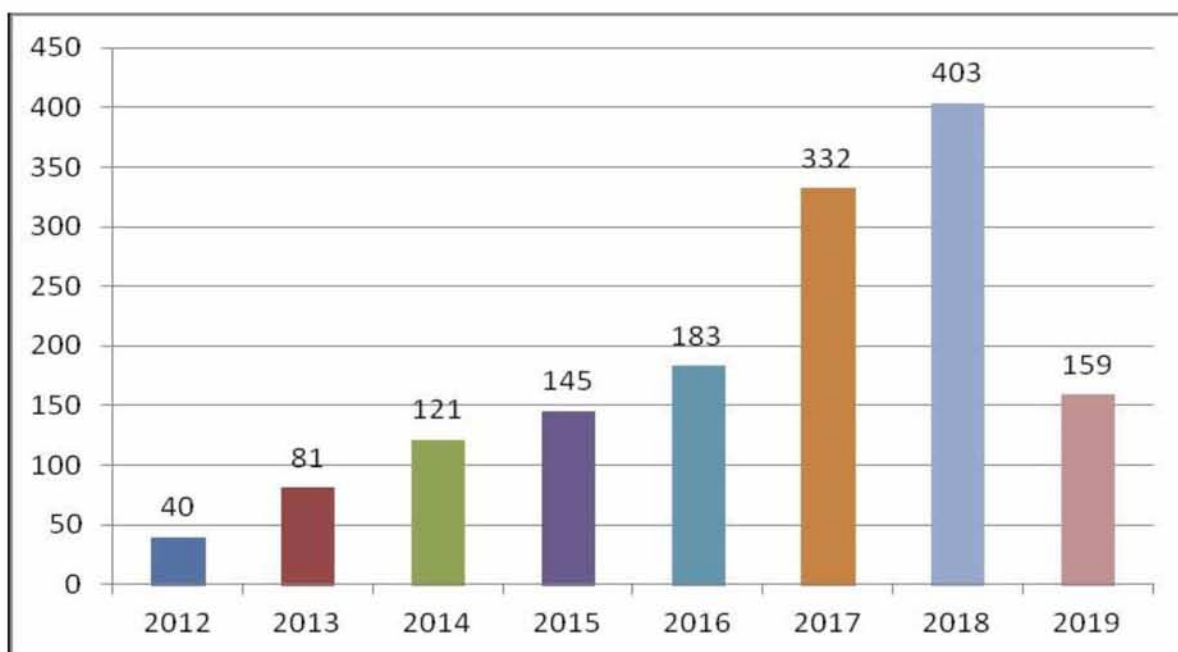
Το Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. είναι ελεύθερα προσβάσιμο στο ιστολόγιο www.kalo.yeka.gr

³⁹ Έως 31/10/2016

Οι εγγραφές των Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. βάσει του ν.4430/2016 άρχισαν τον Ιανουάριο του 2017 και έως τις 31/5/2019 εγράφησαν 894 νέοι Φορείς. Συμπεριλαμβανομένων των 570 φορέων του ν.4019/2011, οι οποίοι ολοκλήρωσαν τη διαδικασία μετάπτωσης, το σύνολο των εγγεγραμμένων Φορέων στο Γενικό Μητρώο Κ.Α.Λ.Ο. ανέρχεται σε 1.464.

Ο αριθμός των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. ανά έτος ίδρυσης παρουσιάζει σταδιακή αύξηση, με ιδιαίτερη δυναμική το 2017 και 2018, (βλ. Διάγρ. 4.1) (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2019:5-6).

Διάγραμμα 4.1 Ο αριθμός των Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. ανά έτος ίδρυσης⁴⁰. (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2019)

⁴⁰ Τα στοιχεία για το 2019 αφορούν την περίοδο έως 31/5/2019

Σήμερα (1-10-2019) με βάση τα στοιχεία του Μητρώου ⁴¹ οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο που δραστηριοποιούνται σε ορισμένους τομείς (θα αναλυθούν παρακάτω) της παραγωγικής δραστηριότητας στην Ελλάδα είναι 1.405⁴² ενώ οι εγγεγραμμένοι φορείς ήταν 1.555 διαγράφηκαν 150. Από αυτούς οι 1.286 φορείς (92%), είναι Κοιν.Σ.Επ..

Ειδικότερα, από το σύνολο των Κοιν.Σ.Επ., οι 1257 (97,75%) η πλειοψηφία, είναι Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ενώ ελάχιστες 22 (1,7%) είναι Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων και 7 (0,55%) Ένταξης Ειδικών Ομάδων (βλ. Πίν. 3.13) (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο.).

Πίνακας 3.13 Στοιχεία Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο.)

Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΔΙΑΓΡΑΦΕΣ	ΕΝΕΡΓΟΙ ΦΟΡΕΙΣ
Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας	1394	137	1257
Κοιν.Σ.Επ Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων	28	6	22
Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων	7	0	7
Συνεταιρισμοί Εργαζομένων	25	6	19
Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (ΚΟΙ.Σ.Π.Ε)	29	0	29
Άλλοι Φορείς Κ.ΑΛ.Ο	72	1	71
ΣΥΝΟΛΟ	1555	150	1405

⁴¹ [https://kalo.yeka.gr/\(S\(vvefcribhjgsn4vkw0m3ua15\)\)/login.aspx?ReturnUrl=%2f](https://kalo.yeka.gr/(S(vvefcribhjgsn4vkw0m3ua15))/login.aspx?ReturnUrl=%2f)

⁴² Έως 1/10/2019.

Η δραστηριότητα των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. εκτείνεται σε 61 ⁴³ΚΑΔ (Κωδικός Αριθμός Δραστηριότητας). Ωστόσο το ήμισυ των φορέων συγκεντρώνεται σε 7 μόλις ΚΑΔ. Επίσης, σημείωσε επέκταση σε νέους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, ενώ το 2016 οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. είχαν παρουσία σε 41 ΚΑΔ, το 2017 διέδρυναν τη δραστηριότητά τους σε 50 ΚΑΔ. Ωστόσο, παρά την ανωτέρω διέδρυνση, ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης δεν μειώθηκε, καθώς η πλειονότητα των φορέων (409 από τους 626, δηλαδή το 68,5%) δραστηριοποιείται σε μόλις 11 από τους 50 ΚΑΔ. Οι εν λόγω κλάδοι και η συμμετοχή τους στον συνολικό αριθμό των φορέων είναι : Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης 12,5%, Εκπαίδευση 8,0%, Δραστηριότητες οργανώσεων 7,2%, Λιανικό εμπόριο 6,5%, Χονδρικό εμπόριο 5,6%, Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις 5,3%, Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων·δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης, % ⁴⁴ Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση 4,5%, Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος 4,2%, Αθλητικές δραστηριότητες, δραστηριότητες διασκέδασης, ψυχαγωγίας 3,7%, Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας 3,4% (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2019).

Η διαγραφή από το Μητρώο συντελείται για δύο λόγους όπως αναφέρθηκε παραπάνω στην ενότητα 4.2.3. και σύμφωνα με την καταγραφή της «Υφιστάμενης Κατάστασης της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα» που υλοποιήθηκε από την Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας διαπιστώθηκε ότι :

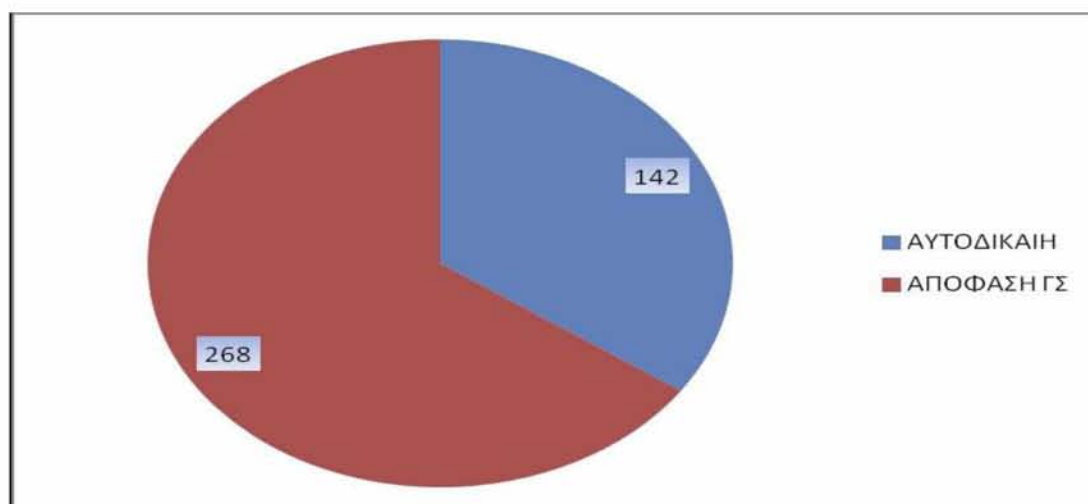
Από το σύνολο των 527 διαγραφών οι 338 (64,1%) προκύπτουν μετά από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Φορέων, ενώ οι 189 διαγραφές (35,9%), οφείλονται στη μη εκπλήρωση των προβλεπόμενων υποχρεώσεων. Οι πρώτες υπερτερούν σημαντικά έναντι των δεύτερων. Η διαπίστωση αυτή αφορά τόσο τους φορείς του ν.4019/2011 όσο και αυτούς του ν.4430/2016, (βλ. Διάγρ. 4.2 και 4.3) (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2019:7-8)

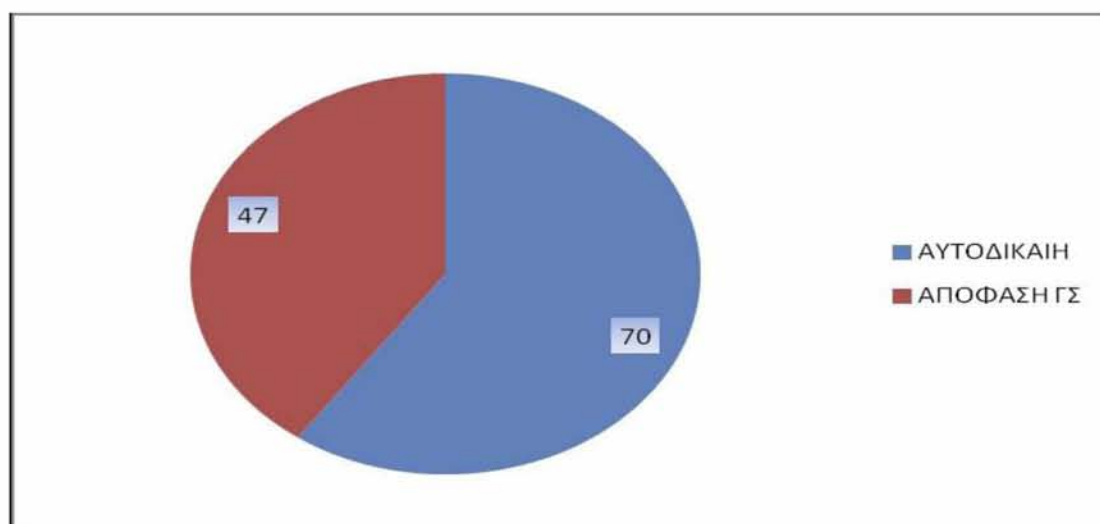
⁴³ Έως 31-5-2019.

⁴⁴ Δεν δίνεται το δεδομένο από την Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο.

Διάγραμμα 4.2 Λόγοι διαγραφής φορέων του ν.4019/2011 (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2019).

Διάγραμμα 4.3 Λόγοι διαγραφής φορέων του ν.4430/2019 (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2019).

4.5. ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Μετά την περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. σε εθνικό επίπεδο και πριν αναφερθούν τα στοιχεία που αφορούν τις Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας, δίνεται μια συνολική εικόνα της παρούσας κατάστασης όλων των φορέων που συνθέτουν το χώρο της Κ.Α.Λ.Ο. σε περιφερειακό επίπεδο.

Σύμφωνα με την Έκθεση 2018 της Ειδικής Γραμματείας Κ.Α.Λ.Ο.⁴⁵ η πρώτη εγγραφή στο νέο Μητρώο πραγματοποιήθηκε στις 31 Ιανουαρίου 2017. Μέχρι 23 Αυγούστου 2018 πραγματοποιήθηκαν 38 εγγραφές σύμφωνα με το νέο θεσμικό πλαίσιο και 39 μεταπτώσεις συνολικά 77 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (βλ. Πίν. 3.14) (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2018).

Ο αριθμός των Κοιν.Σ.Επ. που αποτελούν την πλειοψηφία φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, ανά έτος ίδρυσης παρουσιάζει σταδιακή αύξηση, με ιδιαίτερη δυναμική το 2017 και 2018, (βλ. Πίνακα 3.14.) (βλ. Διάγρ. 4.4) όπως παρατηρήθηκε και σε εθνικό επίπεδο (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2019).

Πίνακας 3.14 Κατανομή ανά έτος των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2018). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

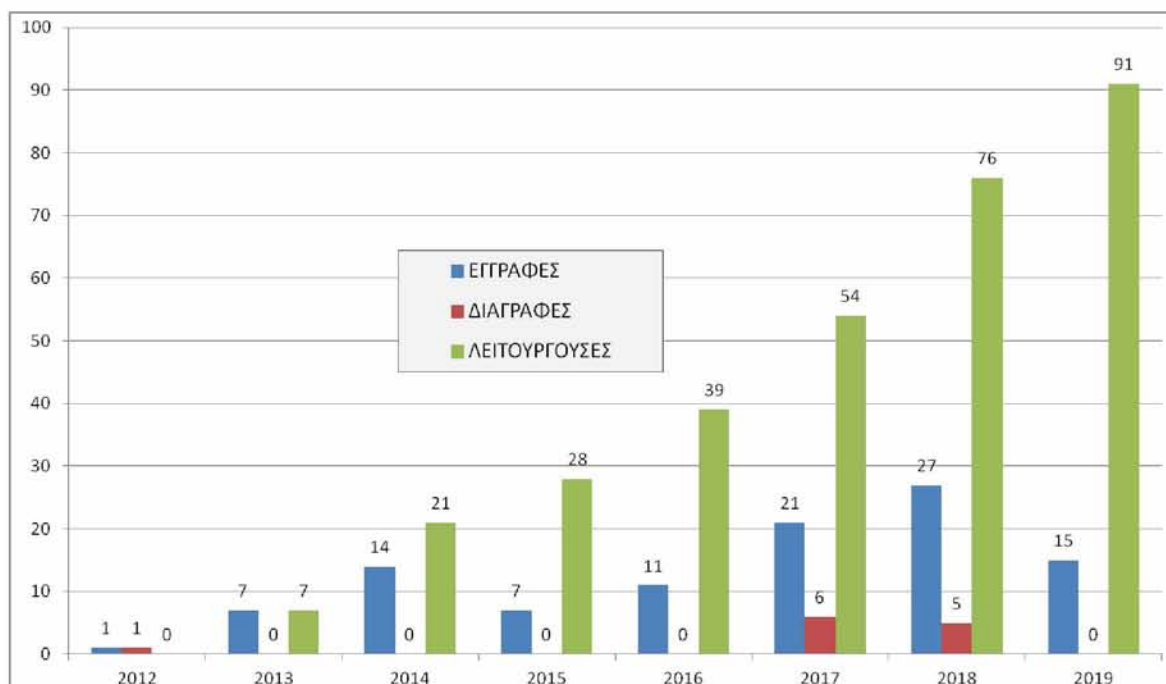
ΕΤΟΣ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΔΙΑΓΡΑΦΕΣ	ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΕΣ (τέλος έτους)	
			Ανά έτος	Σωρευτικά/%
2012	1	1	0	0
2013	7	0	7	7
2014	14	0	14	21
2015	7	0	7	28
2016	11	0	11	39
2017	21	6	15	54
2018	27	5	22	76⁴⁶
2019	15	0	15	91⁴⁷
Σύνολο	103	12		

⁴⁵ https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/09/kalo_annualreport2018.pdf

⁴⁶ Η διαφορά πιθανόν οφείλεται στις διαφορετικές χρονικές περιόδους 23-8-2018 και τέλος του έτους

⁴⁷ Έως 1/10/2019.

Διάγραμμα 4.4 Κατανομή των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας 2012-2019.

Αναλύοντας γενικά τα στοιχεία⁴⁸ του Μητρώου μέχρι 1 Οκτωβρίου 2019 διαπιστώνεται ότι οι εγγεγραμμένοι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας ήταν 112, διαγράφηκαν 12 (10,71%) και οι ενεργοί που δραστηριοποιούνται σε ορισμένους τομείς (θα αναλυθούν παρακάτω) της παραγωγικής δραστηριότητας είναι 100 (89,29%). Από αυτούς οι 91 φορείς, (91%) η πλειοψηφία, είναι Κοιν.Σ.Επ. και ειδικότερα Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας και δεν υφίσταται τα άλλα δύο είδη Κοιν.Σ.Επ., γεγονός που τη διαφοροποιεί από αυτό που διαπιστώνεται σε εθνικό επίπεδο. (βλ. Πίν. 3.15) (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.).

⁴⁸ [https://kalo.yeka.gr/\(S\(vvefcRibhjsn4vkw0m3ua15\)\)/login.aspx?ReturnUrl=%2f](https://kalo.yeka.gr/(S(vvefcRibhjsn4vkw0m3ua15))/login.aspx?ReturnUrl=%2f)

Πίνακας 3.15 Στοιχεία των Φορέων Κ.Α.Ο. (Ν.4430/2016) στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΔΙΑΓΡΑΦΕΣ	ΕΝΕΡΓΟΙ ΦΟΡΕΙΣ
Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας	103	12	91
Κοιν.Σ.Επ Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων	0	0	0
Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων	0	0	0
Συνεταιρισμοί Εργαζομένων	1	0	1
Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης	2	0	2
Άλλοι Φορείς Κ.Α.Ο	6		6
ΣΥΝΟΛΟ	112	12	100⁴⁹

---

⁴⁹ Έως 1/10/2019.

Επί πλέον, όσον αφορά τις 103 εγγεγραμμένες Κοιν.Σ.Επ. που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, από την παρατήρηση των στοιχείων (βλ. Πίν. 3.16-3.23)) (βλ. Διάγρ. 4.5) διαπιστώνεται διαφοροποίηση ως προς την κατάσταση τους ως εξής :

1. 5 (4,85%) έχουν βεβαίωση εγγραφής

Η έκδοση της βεβαίωσης εγγραφής πραγματοποιείται μετά την εξέταση της αίτησης εγγραφής και εφόσον πληρούνται τα γενικά και ειδικά κριτήρια εγγραφής και η πληρότητα των απαιτούμενων δικαιολογητικών. Συνοδεύεται από το επικυρωμένο αντίγραφο του εγκεκριμένου Καταστατικού και αποτελεί δικαιολογητικό για την πραγματοποίηση της έναρξης εργασιών στην αρμόδια Φορολογική Αρχή καθώς και για υποβολή σε άλλες Δημόσιες Αρχές. Επίσης ισχύει έως την υποβολή του πρώτου Ετησίου Προγράμματος Δραστηριοτήτων και Απολογισμού, οπότε αντικαθίσταται από το Πιστοποιητικό Μέλους του Μητρώου.

2. Για 37 (35,93%) απαιτούνται πρόσθετα στοιχεία εγγραφής

Πρόσθετα στοιχεία απαιτούνται:

α) κατά την ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης εγγραφής

β) κατά την εξέταση της ηλεκτρονικής αίτησης εγγραφής

γ) μετά την υποβολή της συμπληρωματικής αίτησης

δ) κατά την υποβολή έντυπης αίτησης

ε) σε περίπτωση που υπάρχουν αποκλίσεις κατά την σύγκριση των στοιχείων των α, β, και γ

στ) μετά την έκδοση βεβαίωσης εγγραφής

ζ) μετά την υποβολή του Ετήσιου Προγράμματος Δραστηριοτήτων και Απολογισμού

Από την συνολική εικόνα του πεδίου της Κ.ΑΛ.Ο., σε εθνικό επίπεδο, βάσει του Μητρώου, διαπιστώθηκε ότι, για ένα σημαντικό ποσοστό (23,1%) από το σύνολο (5.100) των ηλεκτρονικών αιτήσεων κάθε είδους, κρίθηκε αναγκαία η υποβολή συμπληρωματικών στοιχείων. Η υποχρέωση για υποβολή συμπληρωματικών στοιχείων εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένη στις αιτήσεις πιστοποιητικού μέλους (32,6%), εγγραφής (29,3%), τροποποίησης στοιχείων (27,4%), πρόσθετων εγγραφής (25,9%). Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, το ποσοστό είναι μεγαλύτερο κατά 12,83% έναντι του εθνικού -ανέρχεται σε

35,93%- χωρίς να είναι γνωστό ούτε το είδος των στοιχείων που απαιτούνται και σε ποιιά φάση, αλλά ούτε και το σύνολο των αιτήσεων για την εξαγωγή περαιτέρω συμπερασμάτων. Από τα παραπάνω, προκύπτει η αναγκαιότητα αποσαφήνισης ορισμένων διαδικασιών και στοχευμένης υποστήριξης προς τους αιτούντες για την διατήρηση των Κοιν.Σ.Επ. ενεργών (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2019:15).

Τελικά, η διαφοροποίηση της κατάστασης που παρουσιάζεται δεν είναι στατική, αλλά μεταβάλλεται ανάλογα με το χρόνο και τη φάση ελέγχου των Κοιν.Σ.Επ. και επηρεάζεται από το γεγονός ότι η μη εκπλήρωση των προϋποθέσεων έχει ως αποτέλεσμα την διαγραφή τους. Το ποσοστό είναι αρκετά σημαντικό και επηρεάζει την βιωσιμότητα των Κοιν.Σ.Επ..

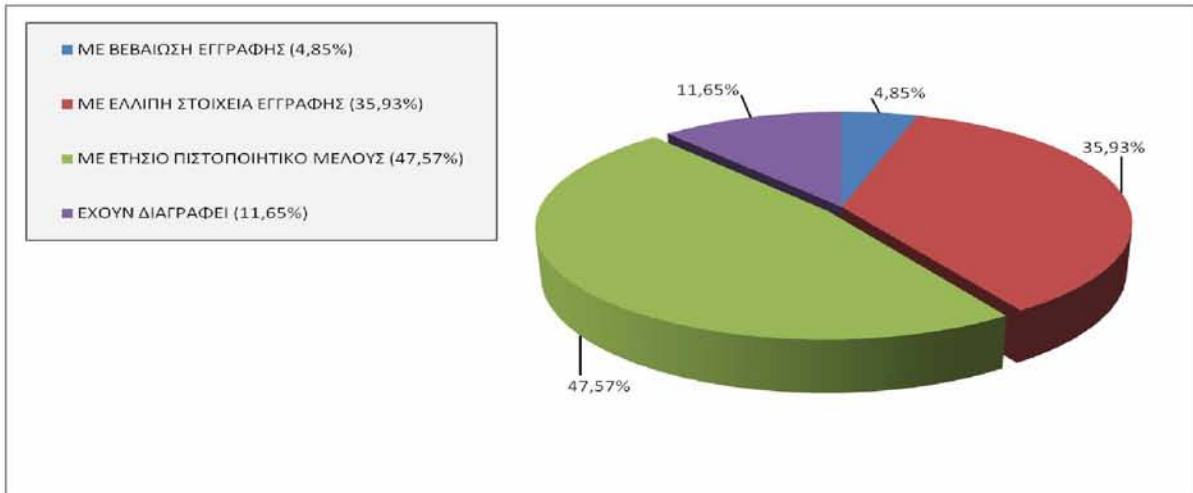
3. 49 (47,57%) έχουν ετήσιο πιστοποιητικό μέλους

Μετά την ηλεκτρονική υποβολή του Ετήσιου Προγράμματος Δραστηριοτήτων και Απολογισμού που συνοδεύεται από τα απαιτούμενα δικαιολογητικά το Τμήμα Παρακολούθησης και Ελέγχου ελέγχει την πληρότητα των προϋποθέσεων και έπειτα από την ολοκλήρωση της διαδικασίας ελέγχου το Τμήμα Μητρώου προβαίνει σε έγκριση του ηλεκτρονικού αιτήματος. Με την έγκριση του αιτήματος, εκδίδεται μέσω της πλατφόρμας το Πιστοποιητικό Μέλους του Μητρώου.

4. 12 (11,65%) έχουν διαγραφεί

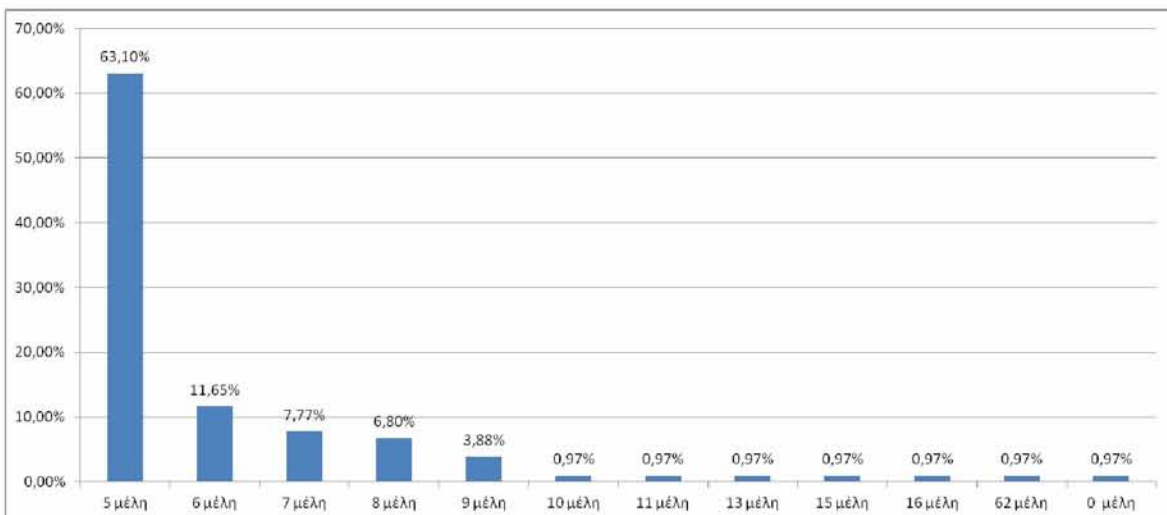
Το ποσοστό διαγραφής 11,65% παρουσιάζει μικρή απόκλιση από το αντίστοιχο ποσοστό των 10,71% διαγραφής των εγγεγραμμένων φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και είναι πολύ χαμηλό. Δεν δίδεται ωστόσο η δυνατότητα διευκρίνισης των λόγων διαγραφής (με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Φορέων ή στη μη εκπλήρωση των προβλεπόμενων υποχρεώσεων), γιατί από τα στοιχεία του Μητρώου δεν διευκρινίζονται τόσο οι αιτίες και η ημερομηνία διαγραφής, όσο και σε ποιιά φάση του ελέγχου πραγματοποιείται για να εξαχθούν συμπεράσματα.

Διάγραμμα 4.5 Κατάσταση εγγεγραμμένων Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019.

Επίσης, παρατηρείται, όσον αφορά τον αριθμό των μελών, (βλ. Διάγρ. 4.6) ότι η πλειοψηφία των Κοιν.Σ.Επ. 65 φορείς (63,10%) έχουν τον ελάχιστο απαιτούμενο αριθμό 5 μελών που προβλέπεται ενώ ακολουθούν 12 φορείς (11,65%) με 6 μέλη, 8 φορείς (7,77%) με 7 μέλη, 7 φορείς (6,80%) με 8 μέλη, 4 φορείς (3,88%) με 9 μέλη. Μειοψηφία αποτελούν 7 φορείς (6,80%) με 10, 11, 13, 15, 16, 62, 0 μέλη ο καθένας από αυτούς.

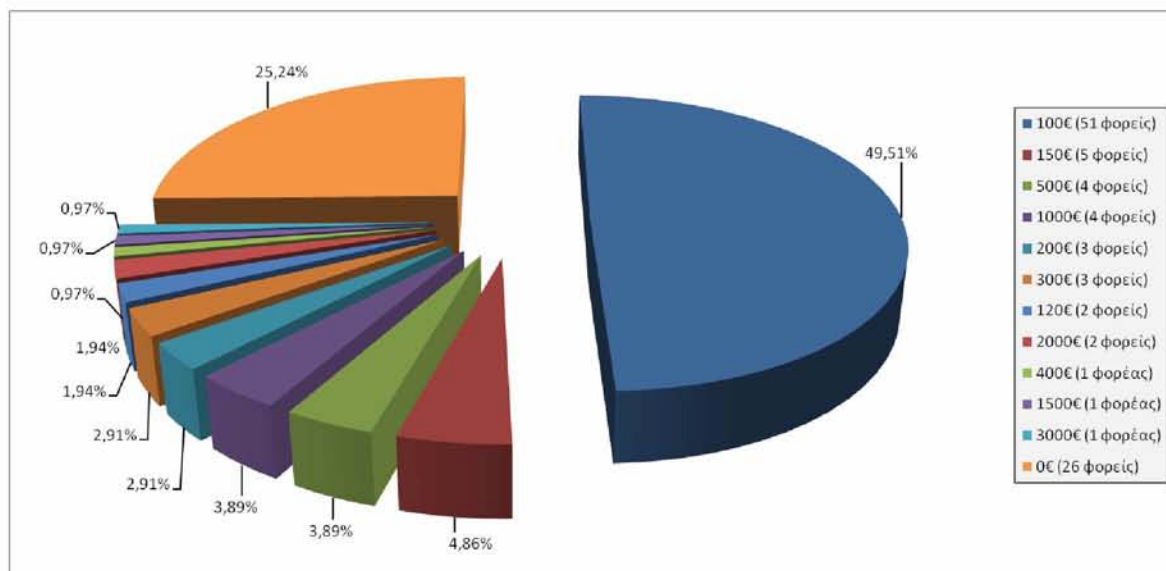
Διάγραμμα 4.6 Αριθμός μελών εγγεγραμμένων Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019.

Ακόμη, το ύψος της συνεταιριστικής μερίδας (βλ. Διάγρ. 4.7) στην πλειοψηφία των Κοιν.Σ.Επ. 51 φορές (49,51%) ανέρχεται στο ελάχιστο απαιτούμενο ποσό των 100 € που προβλέπεται., ενώ ακολουθούν 5 φορές (4,86%) με το ποσό των 150 €, 4 φορές με το ποσό των 500 € και 4 φορές με το ποσό 1000€ (7,78%), 3 φορές με το ποσό των 200 € και 3 φορές με το ποσό των 300 € (5,82%), 2 φορές με το ποσό των 120 € και 2 φορές με το ποσό των 2000 € (3,88%), και 3 φορές ο καθένας με το ποσό των 400 €, 1500 €, 3000 € (2,91%). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός που παρατηρείται σε 26 φορές (25,24%) των οποίων το ύψος της συνεταιριστικής μερίδας είναι μηδενικό (0 €) - κάθε μέλος της Κοιν.Σ.Επ. πρέπει να διαθέτει από μία υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα- και να βρίσκονται σε διαφορετική κατάσταση (1 -βεβαίωση εγγραφής, 9 - πρόσθετα στοιχεία εγγραφής, 8 - ετήσιο πιστοποιητικό μέλους και 8 - διαγραφή).

Διάγραμμα 4.7 Ύψος συνεταιριστικής μερίδας Κοιν.Σ.Επ. Περιφέρειας Θεσσαλίας έως 1-10-2019.

Απαιτείται ενδελεχής έρευνα για περαιτέρω ανάλυση και αποσαφήνιση αυτών που παρατηρήθηκαν, η οποία εκφεύγει των στόχων αυτής της εργασίας.

Αναλυτικά η εικόνα που παρουσιάζουν ανά έτος είναι η εξής:

Πίνακας 3.16 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2012 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Αγ. Αναργύρων Δήμου Κύελερ	Νοσταλ-ΓΑΙΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5	Καλλιέργεια αρωματικών φυτών	1000	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΚΙΛΕΛΕΡ	31/8/2012	2016

Πίνακας 3.17 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2013 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΝΤΗΧΕΙΟ	ΑΝΤΗΧΕΙΟ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	9	Υπηρεσίες ηχητικής κάλυψης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑ Σ / ΒΟΛΟΥ	31/7/2013	2017
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΗΛΑΚΑΤΗ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	ΗΛΑΚΑΤΗ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Χονδρικό εμπόριο άλλων τροφίμων π.δ.κ.α.	100	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ / ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	28/11/2013	2018
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΣΥΝ+ΔΡΑΜΩ	ΣΥΝ+ΔΡΑΜΩ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες διοργάνωσης επιμορφωτικών σεμιναρίων	1000	ΜΑΓΝΗΣΙΑ Σ / ΒΟΛΟΥ	30/12/2013	2016

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΧΟΡΙΠΠΟΣ	ΧΟΡΙΠΠΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες ειδικού παιδαγωγού	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	13/8/2013	2018
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΚΑΡΑΙΤΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΡΟΔΑ	ΡΟΔΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες σχολών υποκριτικής	100	ΚΑΡΑΙΤΣΑΣ / ΚΑΡΑΙΤΣΑΣ	10/10/2013	2018
6	ΜΥ DELI MUSIC VIEW - Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας	ΜΥ DELI MUSIC VIEW- ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοι- χεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες που παρέχονται από πολιτιστικές και ψυ- χαγωγικές ενώσεις	200	ΜΑΓΝΗΣΙ- ΑΣ / ΒΟΛΟΥ	22/11/2013	
7	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥ	ΚΗΠΟΔΗ- ΜΙΟΥΡΓΙΕΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστο- ποιητικό Μέ- λους	9	Υπηρεσίες που παρέχονται από άλλες οργανώσεις πολιτών και κοινωνικές οργανώσεις	100	ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ / ΤΡΙΚΚΑΙ- ΩΝ	13/11/2013	2018

Πίνακας 3.18 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2014 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΡΟΜΒΟΣ	ΡΟΜΒΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Εργασίες επισκευής και συντήρησης ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων	100	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ / ΜΟΥΖΑΚΙΟ Υ	7/3/2014	2018
2	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΕΒΑΙΚΙΟΝ ΓΗ	ΣΕΒΑΙΚΙΟΝ ΓΗ ΚΟΙΝ.ΣΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	8	Εμπορικοί αντιπρόσωποι που μεσολαβούν στην πώληση διαφόρων ειδών	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	24/4/2014	2018
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΟΡΕΙΑ ΥΓΕΙΑΣ	ΠΟΡΕΙΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑ Σ / ΒΟΛΟΥ	9/10/2014	2018
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας σύν τοίς άλλοις	Κοιν.Σ.Επ. σύν τοίς άλλοις	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Δραστηριότητες παροχής επιχειρηματικών συμβουλών και άλλων συμβουλών διαχείρισης	150	ΜΑΓΝΗΣΙΑ Σ / ΒΟΛΟΥ	11/11/2014	2018
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας WISEDOG	WISEDOG ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	7	Υπηρεσίες παραγωγής και παρουσίασης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων		ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	23/4/2014	2017
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Αυτοδιαχειριζόμενη συνεργατική κοινότητα για τη διάχυση της γνώσης & το αλληλέγγυο εμπόριο	ΕΞΑΝΤΑΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	7	Υπηρεσίες φροντιστηρίου γενικά (θετικών ή θεωρητικών επιστημών)	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	22/9/2014	2018

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
7	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΜΕΝΤΟΡΕΣ	ΜΕΝΤΟΡΕΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Ρύθμιση των δραστηριοτήτων για την παροχή περιθαλψης υγείας, εκπαίδευσης, πολιτιστικών και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, εκτός από την κοινωνική ασφάλιση	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	10/4/2014	2018
8	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΜΥΒΟΛΟΣ.NET	ΜΥΒΟΛΟΣ.NET ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Παραγωγή περιεχόμενου δικτυακών πυλών (web portals)	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	15/9/2014	2018
9	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Φυλώ	Φυλώ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	9	Παραγωγή σαπουνιού, παρασκευασμάτων πλύσης και καθαρισμού	500	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΑΛΜΥΡΟΥ	6/10/2014	2017
10	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	ΜΑΓΝΗΣΙΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες φροντιστηρίου γενικά (θετικών ή θεωρητικών επιστημών)	300	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	6/3/2014	2018
11	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Ελπί-Ζώ	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ Βόλου Ελπί-Ζώ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες διάσωσης ατόμων (στη θάλασσα, στα βουνά, σε φυσικές καταστροφές)	200	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	28/3/2014	2018
12	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας για τη βιώσιμη ανάπτυξη	ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΣΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες εκπαίδευσης μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων	300	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	3/6/2014	2018
13	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΓΙΑΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	ΑΓΙΕΥΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	10	Υπηρεσίες συλλογής μη επικίνδυνων ανακυκλώσιμων απορριμμάτων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΑΓΙΑΣ	2/4/2014	2015
14	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Δραστηριότητες αθλητισμού και τεχνών	ΑΘΛΟΤΕΧΝΙΕΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	62	Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	17/1/2014	2016

Πίνακας 3.19 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2015 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓ-ΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	ΠΑΠΑΝΤΟΥ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Υπηρεσίες θεατρικών και λοιπών δημοσίων θεαμάτων γενικά	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	25/9/2015	2018
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας JOYCE 'N' FUN	Joyce 'n' Fun ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες που παρέχονται [εκτός της χορήγησης ενισχύσεων (επιχορηγήσεων)] από άλλες οργανώσεις π.δ.κ.α.	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΣΚΙΑΘΟΥ	2/9/2015	2017
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΝΟΟΝ ΕΓΝΩ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΩΝ ΘΕΤΤΑΛΩΝ	ΝΟΟΝ ΕΓΝΩ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	20/10/2015	2018
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας La petite cantine	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ La petite cantine	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Υπηρεσίες προστασίας ειδικών ομάδων	200	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	13/10/2015	2017
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΝΟΔΟΣ	ΑΝΟΔΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	7	Υπηρεσίες καθαρισμού ειδικών επαγγελματικών χώρων (νοσοκομείων κλπ)	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	17/3/2015	2017
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΛΙΝΤΟ	ΛΙΝΤΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων	3000	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	13/10/2015	2018
7	Αυτοδιαχειριζόμενη συνεργατική κοινότητα για την φροντίδα των μικρών ζώων & το αλληλέγγυο εμπόριο - ΚΟΙ Κοιν.Σ.Επ.	ALL 4 PAWS	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες κουρέματος, πλυσίματος, καλλωπισμού ζώων συντροφιάς	2000	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	12/1/2015	2017

Πίνακας 3.20 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2016 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΒΟΡΕΙΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ	ΒΟΡΕΙΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες μουσικών σχολών και διδασκάλων μουσικής		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΣΚΟΠΕΛΟΥ	31/3/2016	2017
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Έκφραση Λόγου	Έκφραση Λόγου	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	8	Άλλες δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΤΥΡΝΑΒΟΥ	14/4/2016	2018
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΒΡΥΣΗ	ΚΑΦΕΝΕΙΟ Η ΒΡΥΣΗ-ΣΤΑΓΙΑΤΕΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κλπ	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	14/6/2016	2017
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΓΕΝΕΣΙΣ	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ ΓΕΝΕΣΙΣ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες διάσωσης ατόμων (στη θάλασσα, στα βουνά, σε φυσικές καταστροφές)	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	9/5/2016	2017
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας The Health Project	THE HEALTH PROJECT ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες γυμναστηρίου ενόργανης ή μη γυμναστικής	100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΠΥΛΗΣ	27/10/2016	2017
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας KANNABIO-HEMPHELLAS	KannaBio ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	15	Υπηρεσίες έκθλιψης ελαιόκαρπου και άλλων ελαιούχων σπόρων	1000	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	17/5/2016	2017
7	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΛΟΤΟΠΟΣ	ΑΛΟΤΟΠΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	8	Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΑΛΜΥΡΟΥ	28/3/2016	2018
8	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΔΡΑΣΗ & ΕΝΕΡΓΕΙΑ	ΔΡΑΣΗ & ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	8	Υπηρεσίες γραφείων διοργάνωσης οργανωμένων περιηγήσεων (ταξιδιωτικών πακέτων)	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	28/3/2016	2018
9	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΑΓΑΣΗΤΙΚΟΣ	ΠΑΓΑΣΗΤΙΚΟ Σ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κλπ	150	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	24/8/2016	2017

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
10	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Πολυχώρος Δημιουργίας	ΟΣΣΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Κατασκευή κεραμικών ειδών οικιακής χρήσης και κεραμικών διακοσμητικών ειδών	300	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΑΓΙΑΣ	27/1/2016	2018
11	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕΥ ΣΥΝ	ΕΥ ΣΥΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Παραγωγή μαρμελάδας, κομπόστας, γλυκών κουταλιού και παρόμοιων ειδών, από φρούτα και άλλους καρπούς	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	12/7/2016	2017

Πίνακας 3.21 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2017 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Έργον Κοιν.Σ.Επ.	Έργον ΚοινΣΕπ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	9/3/2017	2017
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕΝΑΣΤΡΟΝ	ΕΝΑΣΤΡΟΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Υπηρεσίες εκπαίδευσης μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	3/4/2017	2018
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας free d art	free d art ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5			ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	11/4/2017	
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ	Κοιν.Σ.Επ. Ρήγας Φεραίος	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	13	Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΡΗΓΑ ΦΕΡΡΑΙΟΥ	11/4/2017	

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Saintukeri	Saintukeri ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Λιανικό εμπόριο εκκλησιαστικών ειδών π.δ.κ.α.	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΣΚΟΠΕΛΟΥ	11/4/2017	2018
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Nature Animals People	N.A.P ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Βεβαίωση Εγγραφής	7	Υπηρεσίες προστατευόμενων φυσικών βιοτόπων, περιλαμβανομένης της προστασίας της άγριας πανίδας και χλωρίδας	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	12/5/2017	2017
7	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Το κοινόν	Το κοινόν ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	9	Κατασκευαστικές εργασίες για μη οικιστικά κτίρια (νέες εργασίες, προσθήκες, μετατροπές και ανακαινίσεις)	120	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	2/6/2017	
8	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας SOCIAL ENGLISH SCHOOL	SOCIAL ENGLISH SCHOOL ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες φροντιστηρίου ξένων γλωσσών	100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΚΑΛΑΜΠΙΑΚΑΣ	27/6/2017	
9	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΓΕΥΣΕΙΣ ΣΚΟΠΕΛΟΥ	ΓΕΥΣΕΙΣ ΣΚΟΠΕΛΟΥ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Λιανικό εμπόριο διάφορων τουριστικών και λοιπών παρόμοιων ειδών λαϊκής τέχνης		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΣΚΟΠΕΛΟΥ	12/7/2017	2017
10	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΥΔΩΡ	"ΥΔΩΡ-H2O ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ"	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5			ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	14/7/2017	
11	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕΥΛΑΛΟΣ ΑΡΓΩ	"ΕΥΛΑΛΟΣ ΑΡΓΩ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ"	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες μουσικών εκδόσεων		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	26/7/2017	
12	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΤΕΡΜΟΝΟ	ΑΤΕΡΜΟΝΟ. CREATIVE. CINE. ART	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5			ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	2/8/2017	

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
13	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΤΟ ΠΑΤΖΟΥΡΙ	ΤΟ ΠΑΤΖΟΥΡΙ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Υπηρεσίες που παρέχονται από παραδοσιακό καφενείο		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	22/8/2017	2017
14	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας (ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΩΝ ΒΟΛΟΥ)	Τριδα ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	8	Χονδρικό εμπόριο καλλιτεχνικών και αναμνηστικών (σουβενίρ) ειδών		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	20/9/2017	2017
15	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΥΗΜΕΡΙΑ	«(Σ)re-(P)ma ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ				ΛΑΡΙΣΑΣ / ΦΑΡΣΑΛΩΝ	15/9/2017	
16	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Π.ΟΛΙ.Σ.»	Πολιτιστική Ολιστική Σύμπραξη	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες που παρέχονται από άλλες οργανώσεις πολιτών και κοινωνικές οργανώσεις		ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	20/9/2017	
17	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΣΥΝΤΟΠΙΑ	ΣΥΝΤΟΠΙΑ-ΣΥΝΤΟΡΙΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Χονδρικό εμπόριο ελαιόλαδου	500	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	25/9/2017	2018
18	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΗΛΕΙΑΣ	ΦΥΣΙΣ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5	Υπηρεσίες δημιουργίας ιστοσελίδων στο διαδίκτυο		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	4/10/2017	
19	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΔΟΜΕΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ	ΔΟΜΕΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Λιανικό εμπόριο μεταχειρισμένων ειδών σε καταστήματα		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	6/12/2017	2018

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
20	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΚΕΝΤΡΟ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΑΡΜΟΝΙΑ	Κέντρο Φροντίδας Αρμονία ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	7	Υπηρεσίες νοσηλευτή		ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	18/12/2017	2017
21	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΣΚΑΝΤΑΛΟΠΕΤΡΑ	SKANDAL OPETRA DIVING ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες γραφείων διοργάνωσης οργανωμένων περιηγήσεων (ταξιδιωτικών πακέτων)		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	18/12/2017	

Πίνακας 3.22 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2018 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ATLAS HELLAS	ATLAS HELLAS ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5	Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κλπ		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	3/1/2018	
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας BODYKINESIS	BODYKINESIS ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5			ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	24/1/2018	
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΚΑΛΛΙΣΤΩ	BEAUTY-HEALTH INTENT-FACE YOGA ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Παραγωγή περιεχόμενου δικτυακών πύλων (web portals)		ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	31/1/2018	2018

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟ Σ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜ ΟΥ
4	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας AD HOC	AD HOC ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητι κό Μέλους	5	Υπηρεσίες εξωραϊστικών και αναπτυξιακών σωματείων, ενώσεων, συνεταιρισμών κλπ		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	13/2/2018	2018
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας XTREMEWAY OUTDOORS	(XTREMEWA Υ OUTDOORS). ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες γραφείων διοργάνωσης οργανωμένων περιηγήσεων (ταξιδιωτικών πακέτων)		ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	26/2/2018	
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας	Social Sofa ΚΟΙΝΣΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	8			ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	27/2/2018	
7	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας HERETIC WATCHMAKING HELLAS	HERETIC	Βεβαίωση Εγγραφής	5			ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	16/5/2018	
8	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ENTROPIA	ENTROPIA ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητι κό Μέλους	7	Υπηρεσίες που παρέχονται από παραδοσιακό καφενείο	2000	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	2/3/2018	2018
9	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΣΥΝΕΞΕΛΙΞΗ	ΣΥΝΕΞΕΛΙΞ Η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Δραστηριότητες παροχής επιχειρηματικών συμβουλών και άλλων συμβουλών διαχείρισης		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	2/3/2018	
10	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΠΑΜΜΗΤΕΙΡΑ ΓΑΙΑ	ΠΑΜΜΗΤΕΙΡ Α ΓΑΙΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες επεξεργασίας μη επικίνδυνων απορριμμάτων για τελική διάθεση		ΛΑΡΙΣΑΣ / ΚΙΛΚΙΣ	2/3/2018	
11	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΒΟΛΟΥ -Εύχομαι	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ ΒΟΛΟΥ- Εύχομαι	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες παροχής γευμάτων από κέντρο διασκέδασης - κοσμική ταβέρνα		ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	6/3/2018	
12	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας TEN STEPS	TEN STEPS ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες πλήρους διαφήμισης	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	26/3/2018	

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟ Σ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣ Η	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜ ΟΥ
13	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕΝΕΡΓΩ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	ΕΝΕΡΓΩ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	16	Υπηρεσίες οργάνωσης επιστημονικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	10/5/2018	
14	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ - ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	EcoResources ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες συλλογής μη επικίνδυνων ανακυκλώσιμων απορριμμάτων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΤΥΡΝΑΒΟΥ	10/5/2018	
15	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Ελληνική Ακαδημία Καταβάσεων Φαραγγιών	Hellas Canyon Academy ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	5	Άλλες υπηρεσίες αθλητισμού και αναψυχής	1500	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	29/5/2018	2018
16	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας <<ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙ>>	Κοιν.Σ.Επ. <<ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙ>>	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες κοινωφελών ιδρυμάτων και σωματείων	100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	25/6/2018	
17	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΤΕΡΨΗΣΘΕΑ	ΤΕΡΨΗΣΘΕΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες διοργάνωσης συνεδρίων	100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	27/6/2018	2018
18	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Evening Star	Evening Star ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες μουσικού συγκροτήματος	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	21/9/2018	2018
19	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Διορατικότητα Ερευνητικό Κέντρο Καινοτομίας Ανάπτυξης και Προστασίας ΔΙΟΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΔΙΟΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΖΩΗΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητικό Μέλους	6	Υπηρεσίες συμβούλου σε θέματα πρόωθησης πωλήσεων	100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	24/9/2018	2018
20	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας COMVOS	ΚΟΙΝΣΕΠ COMVOS	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Λιανικό εμπόριο αγροτικών μηχανημάτων, εξοπλισμού και προμηθειών	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΤΥΡΝΑΒΟΥ	27/9/2018	

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟ Σ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣ Η	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΎΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜ ΟΥ
21	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Παγκόσμια Αγκαλιά	Παγκόσμια Αγκαλιά ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητι κό Μέλους	7	Άλλες υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος π.δ.κ.α.	150	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	16/10/2018	2018
22	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Αλληλεγγύη Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων Καρδίτσας	Α.Δ.ΚΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες καθοδήγησης ατόμων με προβλήματα	120	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ / ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	5/11/2018	2018
23	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΦΥΩ	ΦΥΩ ΚΟΙΝΣΕΠ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5		150	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	3/12/2018	
24	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΜΕΡΙΜΝΑ	ΜΕΡΙΜΝΑ	ΔΙΑΓΡΑΦΗ	5		100	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ / ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	3/12/2018	
25	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Bike or Hike Hellas	Ποδηλασία η Περπάτημα στην Ελλάδα ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Ετήσιο Πιστοποιητι κό Μέλους	5	Υπηρεσίες ενοικίασης ποδηλάτων	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	13/12/2018	2018
26	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας LARISSA MEDIA	LARISSA MEDIA ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	11	Υπηρεσίες ραδιοφωνικού σταθμού τοπικής εμβέλειας	1000	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	18/12/2018	
27	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΙΝΤΕΡΑΚΤ	"ΙΝΤΕΡΑΚΤ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ."	Ετήσιο Πιστοποιητι κό Μέλους	5	Υπηρεσίες εκπαίδευσης μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	28/12/2018	2018

Πίνακας 3.23 Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας 2019 (Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟ Σ ΤΙΤΛΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣ Η	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
1	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας TAX PAP	TAX PAP ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Δραστηριότητες λογιστικής, τήρησης βιβλίων και λογιστικού ελέγχου-παροχή φορολογικών συμβουλών	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	9/1/2019	
2	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ ΤΑ ΖΑΓΟΡΙΑΝΑ	ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ ΤΑ ΖΑΓΟΡΙΑΝΑ ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	6	Γενικός καθαρισμός κτιρίων	150	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΖΑΓΟΡΑΣ- ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	26/2/2019	
3	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Φοροασφαλιστική	Ο.Γ.Ι. Accounting ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Λογιστικές υπηρεσίες	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	12/4/2019	
4	Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Μέντωρ	ΜΕΝΤΩΡ Κοιν.Σ.Επ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	6	Υπηρεσίες φροντιστηρίου γενικά (θετικών ή θεωρητικών επιστημών)	500	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	12/4/2019	
5	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΕΛΑΣΣΩΝΟΣ	Ο ΑΓΙΟΣ ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΕΛΑΣΣΩΝΟΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Χώροι κατασκήνωσης, εγκαταστάσεις για οχήματα αναψυχής και ρυμουλκούμενα οχήματα	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΕΛΑΣΣΩΝΑΣ	24/4/2019	
6	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕCΟΔΟΜΩ	ΕCΟΔΟΜΩ ΚΟΙΝΣΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Κατασκευαστικές εργασίες κτιρίων για κατοικίες και μη	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	10/5/2019	
7	Business Technologies Laboratories Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας	ΒΤechs Labs	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες παροχής επιχειρηματικών συμβουλών διαχείρισης	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	15/5/2019	

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΟ Σ ΤΙΤΑΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣ Η	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΚΥΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΨΟΣ ΣΥΝ/ΚΗΣ ΜΕΡΙΑΔΑΣ	ΝΟΜΟΣ / ΔΗΜΟΣ	ΗΜ/ΝΙΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
8	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	8	Χονδρικό εμπόριο φρούτων και λαχανικών	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	20/5/2019	
9	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΕΥΤΕΧΝΗΖΗΝ	Ευτεχνήζην ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	6	Καλλιέργεια δημητριακών (εκτός ρυζιού), οσπρίων και ελαιούχων σπόρων	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΖΑΓΟΡΑΣ-ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	7/6/2019	
10	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΟΙΚΟΣΟΦΙΑ	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΟΙΚΟΣΟΦΙΑ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και την αναβάθμιση των γενικών συνθηκών διαβίωσης	100	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ / ΒΟΛΟΥ	7/8/2019	
11	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΜΕΛΙΤΕΥΣ	ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΜΕΛΙΤΕΥΣ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Παραγωγή μελιού φυσικού	100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	9/8/2019	
12	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.	Βεβαίωση Εγγραφής	5		100	ΤΡΙΚΑΛΩΝ / ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	20/8/2019	
13	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Υπηρεσίες Ψυχικής και Σωματικής Ισορροπίας	Support ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ	Πρόσθετα στοιχεία εγγραφής	5	Υπηρεσίες ψυχικής μεντορ	400	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΦΑΡΣΑΛΩΝ	27/8/2019	
14	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Ρομά Εν Τυρνάβω	Ρομά Εν Τυρνάβω ΚοινΣΕπ	Βεβαίωση Εγγραφής	7		100	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΤΥΡΝΑΒΟΥ	6/9/2019	
15	Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας Ευεξία Υγεία Ομορφιά	Ευεξία Υγεία Ομορφιά ΚοινΣΕπ	Βεβαίωση Εγγραφής	5		500	ΛΑΡΙΣΑΣ / ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	6/9/2019	

Επίσης, όσον αφορά την ανάπτυξη στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο. (91% είναι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας), στους οποίους δραστηριοποιείται η Περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με τους κλάδους σε εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με τις Ετήσιες Εκθέσεις 2017 και 2018 της Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας προκύπτει ότι παρουσιάζει αύξηση, διότι οι ενεργοί φορείς Κ.Α.Λ.Ο. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας δραστηριοποιούνται σε 13 (68,42%) κλάδους από τους 19 που έχουν αναπτυχθεί σε εθνικό επίπεδο το έτος 2015 και σε 15 (53,57%) κλάδους από τους 28 το έτος 2016, γεγονός που αποδεικνύει τη διάχυση της Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας, μετά την ψήφιση του Νόμου 4019/2011 και την θέσπιση των Κοιν.Σ.Επ. ως φορέα της ΚΟ, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε περιφερειακό σε όλο και περισσότερους οικονομικούς τομείς.

Αναλυτικότερα, ως προς την περιφερειακή κατανομή για το έτος 2015, των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ., η Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει δραστηριότητα στους εξής κλάδους, κατά φθίνουσα κατάταξη :

1. στον κλάδο των κατασκευαστικών δραστηριοτήτων, με ποσοστό 50%. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ενώ ο αριθμός των ενεργών φορέων του κλάδου είναι μικρός (4 Κοιν.Σ.Επ.) ο συνολικός κύκλος εργασιών τους για το 2015 ξεπερνά τα € 140 χιλ. (36.628 ευρώ κατά μέσο όρο ανά φορέα) και δυο από τους παραπάνω φορείς βρίσκονται στην Περιφέρεια Θεσσαλίας.
2. στον κλάδο των υπηρεσιών καθαρισμού, οι φορείς κατανέμονται ισοποσοστιαία μεταξύ των περιφερειών Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Αττικής και Θεσσαλίας (από 2 φορείς) με ποσοστό 22%.
3. στον κλάδο των δημιουργικών δραστηριοτήτων, το 42% των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. του κλάδου (5 φορείς στους 12) δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια της Αττικής, ενώ το 42% αθροιστικά κατανέμεται μεταξύ της Κεντρικής Μακεδονίας και Θεσσαλίας με 22% έκαστη.
4. στον κλάδο των υπηρεσιών προς το Δημόσιο, το 43% των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. του κλάδου δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης. Όσον αφορά στην υπόλοιπη περιφερειακή κατανομή των Κοιν.Σ.Επ. του κλάδου, στην ίδια θέση βρίσκονται οι

Περιφέρειες Αττικής και Θεσσαλίας με 14% έκαστη.

5. στον κλάδο των διοικητικών δραστηριοτήτων, το 53% των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. (8 φορείς σε σύνολο 15) δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια της Αττικής, ενώ ακολουθούν, στην ίδια θέση, οι Περιφέρειες Θεσσαλίας και Κεντρικής Μακεδονίας με 13% έκαστη.
6. στον κλάδο των δραστηριοτήτων οργανώσεων, το 50% των ενεργών φορέων του κλάδου δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια της Αττικής, ενώ το υπόλοιπο 50% είναι κατακερματισμένο σχεδόν ισοποσοστιαία στις Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Κ. Μακεδονίας, Ν. Αιγαίου, Πελοποννήσου και Στ. Ελλάδας, με ποσοστό 8% έκαστη.
7. στον τομέα της κοινωνικής μέριμνας, το 50% των ενεργών φορέων του κλάδου δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια της Αττικής (7 φορείς στους 14), ενώ το υπόλοιπο 50% είναι κατακερματισμένο ισοποσοστιαία στις Περιφέρειες Δυτ. Ελλάδας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Κεντρικής Μακεδονίας, Κρήτης, και Πελοποννήσου, με ποσοστό 7% έκαστη (Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο., 2017).

Αντίστοιχα, για το έτος 2016, ως προς την περιφερειακή κατανομή των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ., η Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει δραστηριότητα στους εξής κλάδους, κατά φθίνουσα κατάταξη :

1. στον κλάδο της δημόσιας διοίκησης και άμυνας - υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, το 36% των φορέων δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, η οποία κατέχει την 1^η θέση στον κλάδο αυτό.
2. στον κλάδο των υπηρεσιών πληροφορίας, το 60% των φορέων του κλάδου δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Αττικής (3 φορείς), το 20% στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (1 φορέας) και το 20% στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (1 φορέας).
3. στον κλάδο των δραστηριοτήτων κεντρικών γραφείων και των δραστηριοτήτων παροχής συμβουλών διαχείρισης, το 31% των ενεργών φορέων δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Αττικής, ενώ ακολουθούν οι Περιφέρειες Πελοποννήσου, Κεντρικής Μακεδονίας και Θεσσαλίας με ποσοστό 15% έκαστη.
4. στον κλάδο των δημιουργικών δραστηριοτήτων, τέχνης και

διασκέδασης, το 33% των ενεργών φορέων του κλάδου δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια Αττικής και ακολουθούν οι Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 19% και Θεσσαλίας με ποσοστό 14%.

5. στον κλάδο των αθλητικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων διασκέδασης και ψυχαγωγίας, το 50% (4 φορές) των ενεργών φορέων του κλάδου παρέχουν τις υπηρεσίες τους στην Περιφέρεια της Αττικής, ενώ όσον αφορά στην υπόλοιπη περιφερειακή κατανομή των ενεργών φορέων του κλάδου, το 25% των φορέων (2 φορές) δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και το υπόλοιπο 26% κατανέμεται ισομερώς μεταξύ των περιφερειών Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και Θεσσαλίας, με ποσοστό 13% έκαστη.
6. στον κλάδο των διοικητικών δραστηριοτήτων γραφείου, γραμματειακής υποστήριξης και άλλων δραστηριοτήτων παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις, η μεγαλύτερη γεωγραφική συγκέντρωση του κλάδου παρατηρείται στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας (ποσοστό 28% και 22% αντίστοιχα), ενώ ακολουθούν οι Περιφέρειες Θεσσαλίας και Νοτίου Αιγαίου (ποσοστό 11% έκαστη).
7. στον κλάδο των εκδοτικών δραστηριοτήτων, το 56% των ενεργών φορέων του κλάδου δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Αττικής, ενώ οι υπόλοιποι φορείς επιμερίζονται ισόποσα στις Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου, Ηπείρου και Θεσσαλίας, με ποσοστό 11% έκαστη.
8. στον κλάδο των δραστηριοτήτων οργανώσεων, το 40% των φορέων του κλάδου δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια Αττικής (12 φορές), ενώ το 30% είναι κατανεμημένο ισοποσοσטיαία στις Περιφέρειες Θεσσαλίας, Πελοποννήσου και Στερεάς Ελλάδας έχουν έκαστη 10% (9 φορές) του συνόλου των φορέων του κλάδου.
9. στον κλάδο της παροχής υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους, η μεγαλύτερη συγκέντρωση των φορέων παρατηρείται στην Περιφέρεια Αττικής (ποσοστό 53%), ενώ οι λοιποί ενεργοί φορείς

μοιράζονται ισόποσα στις Περιφέρειες Κρήτης, Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, Στερεάς Ελλάδας, Ιονίων Νήσων, Θεσσαλίας, Πελοποννήσου και Κεντρικής Μακεδονίας (ποσοστό 7% έκαστη).

10. στον κλάδο των δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας, η Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει δραστηριότητα με χαμηλό ποσοστό 6%.

11. στον κλάδο του χονδρικού εμπορίου, η Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει δραστηριότητα με χαμηλό ποσοστό 5%.

12. στον κλάδο του λιανικού εμπορίου, η Περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει δραστηριότητα με χαμηλό ποσοστό 4% (Ειδική Γραμματεία Κ.ΑΛ.Ο., 2018).

Σήμερα, η εικόνα που παρουσιάζεται όσον αφορά την κύρια δραστηριότητα των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας μετά την αναγωγή τους σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (βλ. Πίν. 3.24), διαπιστώνεται ότι δραστηριοποιήθηκαν σε 23 (37,70%) κλάδους έναντι 61⁵¹ κλάδων - σύμφωνα με την «Υφιστάμενη κατάσταση της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα» - σε εθνικό επίπεδο. Συγκριτικά ανά έτος παρατηρείται από τη μία ανάπτυξη της δράσης των φορέων σε περισσότερους κλάδους, από την άλλη μείωση του ποσοστού σε σχέση με την ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι από τους 87 ενεργούς φορείς η πλειονότητα, 12 φορείς (13,80%), δραστηριοποιούνται στις Δραστηριότητες οργανώσεων, ακολουθούν η Εκπαίδευση και οι Λοιπές Δραστηριότητες με 11 (12,64%), οι Διοικητικές Δραστηριότητες Γραφείου με 9 (10,34%), το Χονδρικό Εμπόριο με 5 (5,75%) και το Λιανικό Εμπόριο με 4 (4,60%), οι Υπηρεσίες Εστίασης, οι Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας, η Συλλογή, επεξεργασία, διάθεση απορριμμάτων ανάκτηση υλικών, οι Υπηρεσίες δημόσιας διοίκησης και άμυνας υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης και οι Δημιουργικές δραστηριότητες - τέχνες και διασκέδαση με 3 φορείς (3,44%) έκαστος κλάδος. Το υπόλοιπο 23% των ενεργών φορέων δραστηριοποιείται σε μια σειρά άλλους κλάδους με ποσοστά της τάξης του 1-2% σε καθέναν από αυτούς. Τέλος διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των φορέων συγκεντρώνεται σε περιορισμένο αριθμό κλάδων, καθώς 52 από τους 87 ενεργούς φορείς (60%) δραστηριοποιούνται σε μόλις 6 από τους 23 κλάδους.

---

⁵¹ Η δραστηριότητα των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. εκτείνεται σε 61 ΚΑΔ (Κωδικός Αριθμός Δραστηριότητας).

Πίνακας 3.24 Κατανομή των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ. της Περιφέρειας Θεσσαλίας ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Επεξεργασία : Στ. Χολέβα.

A/A	ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΦΟΡΕΙΣ Έως 1-10-2019
1	Δραστηριότητες οργανώσεων	12
2	Λοιπές δραστηριότητες ⁵²	11
3	Εκπαίδευση	11
4	Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	9
5	Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	5
6	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	4
7	Υπηρεσίες Εστίασης	3
8	Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	3
9	Συλλογή, επεξεργασία, διάθεση απορριμμάτων ανάκτηση υλικών	3
10	Υπηρεσίες δημόσιας διοίκησης και άμυνας υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης	3
11	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	3
12	Παροχή υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους	2
13	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες Δασοκομία και υλοτομία (Πρωτογενής τομέας)	2
14	Κοινωνική μέριμνα (χωρίς παροχή καταλύματος)	2
15	Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης	2
16	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	2
17	Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	2
18	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	2
19	Υπηρεσίες πληροφορίας	2
20	Διαφήμιση και έρευνα αγοράς	1
21	Βιομηχανία τροφίμων	1
22	Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών	1
23	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	1
	ΣΥΝΟΛΟ	87⁵³

⁵² Έχουν ενταχθεί πολύ μικρού μεγέθους και περιορισμένου αριθμού φορέων και δραστηριοτήτων που δεν μπορούν να ενταχθούν σε έναν από τους άλλους κλάδους.

⁵³ Η διαφορά των 4 φορέων (91-87) οφείλεται στην έλλειψη καταγραφής της κύριας δραστηριότητας.

Άρα παρουσιάζεται διαχρονικά ανάπτυξη των ενεργών φορέων Κοιν.Σ.Επ. της Περιφέρειας Θεσσαλίας σε περισσότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ωστόσο η πλειονότητα των φορέων συγκεντρώνεται σε περιορισμένο αριθμό κλάδων, που διαφοροποιείται ανά έτος.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν, από τις Ετήσιες Εκθέσεις έτους 2017 & 2018 των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και αφορούν τα έτη 2015 & 2016 αντίστοιχα, συντάχθηκαν οι Ετήσιες Εκθέσεις 2017 & 2018 της Ειδικής Γραμματείας Κ.ΑΛ.Ο. του τότε Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει, εκτός των άλλων, ότι η κατανομή των ενεργών φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στις Περιφέρειες δεν είναι ομοιόμορφη. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ενεργών φορέων Κ.ΑΛ.Ο. παρατηρείται στην Περιφέρεια Αττικής, όπου λειτουργούν αντίστοιχα ανά έτος, το 45% & 44% του συνόλου των ενεργών φορέων. Παρόλα αυτά, όμως, η Περιφέρεια Θεσσαλίας με ποσοστά 9% & 8% αντίστοιχα, του συνόλου των ενεργών φορέων, κατέχει την τρίτη θέση σε σχέση με τις άλλες Περιφέρειες, αν και εμφανίζει μείωση κατά 1%, επί του συνόλου. Η παραπάνω κατανομή φαίνεται να σχετίζεται με τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά των περιφερειών, αλλά με κάποιες διαφοροποιήσεις. Ειδικότερα, όσον αφορά την Περιφέρεια Θεσσαλίας, εμφανίζει θετική εικόνα, διότι η συγκέντρωση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. υπερβαίνει σημαντικά την πληθυσμιακή της συγκέντρωση (6,8% της επικράτειας), γεγονός που πιθανώς οφείλεται στην πρόσβαση των τοπικών φορέων Κ.ΑΛ.Ο. σε χρηματοδοτικά εργαλεία και στην κατάλληλη αξιοποίησή τους, στη δυνατότητα δανεισμού από τοπικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς και στην ανεπτυγμένη συνεταιριστική συνείδηση και την κουλτούρα σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης των συγκεκριμένων τοπικών κοινωνιών.

Για το μέγεθος του κύκλου εργασιών του τομέα, τα ποσά των δανειακών κεφαλαίων που εμφανίζονται στα έτη 2014 και 2015 σε εθνικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα μικρά, κάτι που αναδεικνύει την αδυναμία των ιδρυμάτων να παράσχουν τα αναγκαία κεφάλαια στους φορείς, έτσι ώστε να προχωρήσουν σε παραγωγικές επενδύσεις και να έχουν την ανάλογη ανάπτυξη. Στην περίπτωση, όμως, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, φαίνεται να έχουν παρασχεθεί δανειακά κεφάλαια, σταθερά και τα δύο έτη, σε φορείς του τομέα, σε αντίθεση με την υπόλοιπη επικράτεια, εξαιρουμένης της Αττικής. Όσον αφορά τις

επιχορηγήσεις, φαίνεται να έχουν χορηγηθεί μικρότερα ποσά στους φορείς της Περιφέρειας Θεσσαλίας για το 2015 & 2016 σε σχέση με την Περιφέρεια Αττικής.

Τελικά, διαπιστώνεται, ότι οι Κοιν.Σ.Επ. της Περιφέρειας Θεσσαλίας έχοντας πρόσβαση σε δανειακά κεφάλαια και επιχορηγήσεις, σε αντίθεση με τις Κοιν.Σ.Επ. στις άλλες Περιφέρειες, καταφέραν να καταπολεμήσουν το μεγαλύτερο εμπόδιο της βιωσιμότητας των Κοιν.Σ.Επ., την χρηματοδότηση. Η ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. είχε ως επακόλουθο η Περιφέρεια Θεσσαλίας να καταλάβει την τρίτη θέση ως προς την περιφερειακή κατανομή των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοτικά στοιχεία για την περίοδο 2012 -2019, διαπιστώνεται σταδιακή ανάπτυξη ανά έτος με ιδιαίτερη δυναμική το 2017 και 2018 των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Από τις 103 εγγεγραμμένες Κοιν.Σ.Επ. , οι 91 είναι ενεργές με χαμηλό ποσοστό (11,65%) διαγραφής και παράλληλα από αυτές ένα πολύ σημαντικό ποσοστό από αυτές, της τάξεως του 50% περίπου, έχουν ετήσιο πιστοποιητικό μέλους, γεγονός που επιβεβαιώνει τη δυναμική ανάπτυξης που υπάρχει στην Περιφέρεια και μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι το ποσοστό αυτών θα αυξηθεί με το πάροδο του χρόνου. Δυστυχώς, οι αριθμοί από μόνοι τους δεν αποτελούν τον πιο κατάλληλο δείκτη για την εξαγωγή συμπερασμάτων και δεν έχει διεξαχθεί άλλη έρευνα για τις Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα περαιτέρω διερεύνησης των σχετικών με την βιωσιμότητα.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, καταλήγουμε ότι, αν και το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο υφίσταται από το 2011, ωστόσο η πολυπόθητη ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας δεν έχει επέλθει, σε αντίθεση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Πιθανόν αυτό να οφείλεται, σ' ένα μεγάλο βαθμό, στο γεγονός ότι η Κοινωνική Επιχείρηση στην Ελλάδα δεν είναι «καινοτομίας», αλλά «ανάγκης». Λόγω των ιδιαίτερων οικονομικών συνθηκών, αλλά και της ιδιοσυγκρασίας του Ελληνικού Λαού, έχουν παρεισφρήσει στο χώρο των Κοιν.Σ.Επ., μεταξύ άλλων, άνθρωποι με σκοπούς που διαφοροποιούνται από το σκοπό των Κοιν.Σ.Επ. και λειτουργούν με γνώμονα το ατομικό όφελος έναντι του κοινωνικού.

Επίσης, επιβεβαιώνεται πως ισχύει σε τοπικό επίπεδο, ό,τι ισχύει σε εθνικό, με μια διαφοροποίηση, ως προς την απουσία των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων και Ειδικών ομάδων σε περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, εμβαθύνοντας στην βιωσιμότητα των Κοιν.Σ.Επ. στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, προκύπτει σταδιακή ανάπτυξη που πιθανότατα οφείλεται κυρίως στην πρόσβαση των φορέων σε δανειακά κεφάλαια και επιχορηγήσεις. Το συμπέρασμα αυτό έχει διαφορετική αξία, αναλόγως της οπτικής θεώρησής του. Από τη μια, η ανάπτυξη από μόνη της είναι θετικό στοιχείο, από την άλλη, αν οφείλεται κυρίως στην εύκολη πρόσβαση στις χρηματοδοτήσεις και στα δάνεια, ακυρώνεται ο σκοπός δημιουργίας τους καθώς μετατρέπονται σε επιχειρήσεις πρόσκαιρης κάλυψης θέσεων εργασίας, χάνοντας την ταυτότητά τους.

Για να ανατραπεί η προαναφερθείσα κατάσταση, πρέπει, μέσα από τις δομές της Εκπαίδευσης, να δημιουργηθεί η αντίστοιχη κουλτούρα αλληλεγγύης, προσφοράς και αλληλοβοήθειας, ώστε να ευαισθητοποιηθούν και ν' ασχοληθούν ενσυνείδητα περισσότεροι νέοι με αυτό τον τομέα που εμφανίζει ανθεκτικότητα σε περιόδους κρίσης και εξυπηρετεί κοινωνικούς σκοπούς. Επίσης, εφόσον ο ατομικός ρόλος του Κοινωνικού Επιχειρηματία είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την δημιουργία και την βιώσιμη ανάπτυξη μιας Κοινωνικής Επιχείρησης, θα πρέπει μέσω της αναμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου να στραφεί ο Κοινωνικός Επιχειρηματίας σε άλλες πηγές εσόδων (έσοδα από την παροχή υπηρεσιών

και δωρεές), μειώνοντας την εξάρτησή του από το κράτος, του οποίου ο ρόλος θα πρέπει να είναι καθαρά υποστηρικτικός και ρυθμιστικός.

Βιβλιογραφία

- Αδάμ Σ. (2014). *Κοινωνική Οικονομία - Οδηγός Δημιουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*. Θεσσαλονίκη : Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας
- Βουλή των Ελλήνων. (2011, 09 30). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*. (Βουλή των Ελλήνων) Ανάκτηση 10 06, 2019, από [hellenicparliament.gr: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=7daab675-950f-436b-8b82-bc5eedb70d40](https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=7daab675-950f-436b-8b82-bc5eedb70d40)
- Βουλή των Ελλήνων. (2016, 10 31). *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις*. Ανάκτηση 10 06, 2019, από [hellenicparliament.gr: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=de53343e-dbb3-4c24-b7c9-a69700b7f2bb](https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=de53343e-dbb3-4c24-b7c9-a69700b7f2bb)
- Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Α.Ο. (n.d.). *Εγγραφές Γενικού Μητρώου Φορέων Κ.Α.Α.Ο (01-10-2019)*. Ανάκτηση 11 12, 2019, από [https://kalo.yeka.gr/\(S\(vvefcribhjgsn4vkw0m3ua15\)\)/login.aspx?ReturnUrl=%2f](https://kalo.yeka.gr/(S(vvefcribhjgsn4vkw0m3ua15))/login.aspx?ReturnUrl=%2f)
- Γεώργμας, Δ. Κ. (2017, 09 15). *Κωνσταντίνος Δ. Γεώργμας*. Ανάκτηση 08 10, 2019, από konstantinosgeormas.blogspot.com: http://konstantinosgeormas.blogspot.com/2017/09/blog-post_15.html#more
- Δίκτυο Κ.Α.Π.Α. (2007). Ανάκτηση 10 5, 2019, από <http://www.diktio-kapa.gr>: http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/Basikes_Ennoies.pdf & http://www.diktio-kapa.dos.gr/?page_id=860
- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. (2012, 04 03). *Μονάδα Καινοτομίας & Επιχειρηματικότητας*. Ανάκτηση 10 06, 2019, από epixeireite.duth.gr: http://epixeireite.duth.gr/?q=node/1789#.XZnC_m5uK7T
- Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Α.Ο. (2017, Αύγουστος). *Ετήσια Έκθεση 2017 & Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη του Οικοσυστήματος της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2017-2023*. Αθήνα: Κ.Α.Α.Ο.
- Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Α.Ο. (2018, Αύγουστος). *Ετήσια Έκθεση 2018*. Αθήνα: Κ.Α.Α.Ο.
- Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Α.Ο. (2019, Μάϊος). *Υφιστάμενη Κατάσταση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα*.
- Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Α.Ο. (n.d.). *Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας*. Ανάκτηση 11 12, 2019, από kalo.gov.gr: <https://kalo.gov.gr/>
- Επίσημο Κέντρο Στήριξης Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας. (2012). *Επίσημο Κέντρο Στήριξης Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας*. Ανάκτηση 10 06, 2019, από koinsep.gr: http://koinsep.gr/?page_id=99
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2011). *Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2013). *Κοινωνική Οικονομία & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα- Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη. (4)*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Κοντογεώργος, Α., Σεργάκη, Π. (2015). *kallipos.gr*. Ανάκτηση 9 14, 2019, από Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3684> & <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3688>
- Κορρές, Γ. (2015). *Επιχειρηματικότητα και ανάπτυξη*. Ανάκτηση 9 14, 2019, από <https://repository.kallipos.gr/>: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/696>
- Ματσαγγάνης, Μ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς*. (1η εκδ.). Αθήνα:

- Κριτική.
- Μπάρδα Ε. (2016). *Κοινωνική Οικονομία & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα* (1 εκδ.). ΑΘΗΝΑ: Παπαζήση.
- Μπεκιάρης, Μ. (n.d.). *Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας*. Ανάκτηση 10 1, 2019, από <https://mke.aegean.gr>:
https://mke.aegean.gr/files/2014/09/epix_enotita13.pdf
- Νασιούλας Ι. (2014, 4 7). *ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ*. Ανάκτηση 9 14, 2019, από <https://www.social-economy.com/>: <https://www.social-economy.com/social-entrepreneurship-for-all.html>
- Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, ΟΔΕ. (2013). *Στρατηγικό Σχέδιο για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*. Αθήνα. Ανάκτηση 10 10, 2019, από https://dasta.auth.gr/uploaded_files/635006205493669775.pdf
- Παπαγεωργίου Λ. Κ. (1997). *ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ*. Ανάκτηση 11 14, 2019, από <https://www.eef.edu.gr/>: https://www.eef.edu.gr/media/2714/e_h00059.pdf
- Παπαδημητρίου, Γ.- Μακρυδημήτρης, Α. (1995). *Κοινωνικές διεκδικήσεις και κρατικές πολιτικές*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Σακελαρόπουλος, Θ. (2001). *Υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές την εποχή της παγκοσμιοποίησης*. (1 εκδ.). Αθήνα: Κριτική.
- Σακελαρόπουλος, Θ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική της ευρωπαϊκής ένωσης*. Αθήνα: Διόνικος.
- Στασινοπούλου, Ο. Β. (1996). *Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Gutenberg .
- Στασινοπούλου, Ο. Β. (1997). *Κράτος Πρόνοιας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Συλλογική εργασία του μη κερδοσκοπικού Δικτύου ΚΑΠΑ. (2007). *ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΠΑ*. Ανάκτηση 11 14, 2019, από <http://www.diktio-kapa.dos.gr/>: <http://www.diktio-kapa.dos.gr/keimena/history.pdf>
- Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2017, Ιανουαρίου 18). Απόφαση για την τήρηση φορέων Κ.Α.Λ.Ο. του Ν 4430/2016. ΦΕΚ 56Β. Αθήνα.
- Brooks, A. (2009). *Social entrepreneurship: A modern approach to social value creation* (1 εκδ.). (Φ. Ε. Χασσίδ Ιωσήφ, Επιμ.) USA: Pearson - Prentice Hall.
- CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε. (2012). *Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Λουξεμβούργο: Η Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- CIRIEC, Ε.Ο.Κ.Ε. (2017, 11 13). *Πρόσφατες εξελίξεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Λουξεμβούργο: Η Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Moulaert F., Ailenei O. (2005, 10 01). *sage journals*. Ανάκτηση 10 06, 2019, από journals.sagepub.com:
(<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1080/00420980500279794>)
- Nasioulas Ioannis and Mavroidis Vasileios. (2013). *The Social Business Sector in Greece, Systematic Failures and Positive Action Potentials based on strengths of the Hellenic Ministry of Development and Competitiveness*. Θεσσαλονίκη: GECES.
- Seelos Christian Mair Johanna. (2005, 05 01). *ResearchGate*. Ανάκτηση 10 06, 2019, από researchgate.net:
https://www.researchgate.net/publication/4885197_Social_Entrepreneurship_Creating_New_Business_Models_to_Serve_the_Poor
- Webb, P. Webb, S. (2004). *Βιωσιμότητα μικρομεσαίων επιχειρήσεων*. (Ψ. Παρασκευή, Μεταφρ.) ΑΘΗΝΑ: Γκιούρδας.

Wronka, M. (2013). Analyzing the success of social enterprises – critical success factors perspective. *Active Citizenship by Knowledge Management And Inovation*.